

10.18132/LFZE.2010.9

JÁRDÁNYI GERGELY

GIOVANNI BOTTESINI
ÉLETE ÉS NAGYBŐGŐMŰVEI

A készülő műjegyzék problematikája

DOKTORI ÉRTEKEZÉS

2010

Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem
Doktori iskola (7.6 Zeneművészet)

GIOVANNI BOTTESINI
ÉLETE ÉS NAGYBŐGŐMŰVEI

A készülő műjegyzék problematikája

JÁRDÁNYI GERGELY

DOKTORI ÉRTEKEZÉS

2010

BEVEZETŐ

Giovanni Bottesini nevével bécsi tanulmányaim alatt ismerkedtem meg. 1983-ban abban a szerencsés helyzetben voltam, hogy budapesti diplomám után a világ egyik legjelentősebb nagybőgősenek, Ludwig Streichernek az osztályába kerülhettem. Ő nemcsak szólistaként uralta a Bottesini-repertoire jelentős részét, hanem növendékeinek is rendszeresen tanította e műveket. Miután Bottesini művészete az olasz *belcanto*-ból táplálkozik, – s ez a zenei világ igen közel állt hozzám – hamar beleszerettem. Arra azonban, hogy én is játszhassem e műveket, még sokat kellett várnom, mert előadásuk igen magas technikai felkészültséget igényel. Az első mű, melyet mesteremnél megtanulhattam, Bottesini lírájának egyik gyöngyszeme, az *Elégia* volt. Aztán következett a többi: a *h-moll koncert*, a *Gran duo concertante* stb. Ahogy műveit sorra megismertem, egyre jobban magával ragadt e stílus, s egyre kíváncsibb lettem, mit írhatott még a maestro ezeken kívül.

A bécsi diplomámat követő években jelentősen fölgyorsultak az események, s 1989-ben, Bottesini halálának 100. évfordulóján már egy teljes Bottesini-programmal koncerteztem Európa-szerte (*In memoriam Giovanni Bottesini*). Később több véletlen szerencsés egybeesése következtében kapcsolatba kerültem azokkal az olasz zenetudósokkal, akik a centenáriumi ünnepségekre megpróbálták rendezni, áttekinthetővé tenni és a nyilvánosság elé tárni a Bottesini hagyatékot. A kéziratok egy részének áttanulmányozása után rá kellett döbennem, hogy még sok a feldolgozatlan anyag, számtalan a tisztázatlan kérdés, s rengeteg meglepetésre is lehet számítani. Míg korábban az hajtott elsősorban, hogy ismeretlen művekre bukkanjak, melyeket majd esetleg én mutathatok be elsőként, addig ekkorra már olthatatlan vágyat éreztem magamban, hogy a teljes életművet megismerhessem. Így anélkül, hogy ezt bármikor elhatároztam volna, belecsöppentem a kutatók csodálatos világába.

Az első lépések – legalább is logisztikailag – viszonylag egyszerűbbek voltak: miután Bottesini a Pármai Konzervatórium igazgatójaként halt meg, kézíratainak jelentős része – leszármazottak nem lévén – a konzervatórium könyvtárába került. Így csak megfelelő minőségű fotófelszerelésről és az olasz kultuszminisztérium engedélyéről kellett gondoskodnom, hogy lefotózhassam magamnak a kéziratokat. Leköltöztem tehát Pármába, ahol a könyvtárosok nagy szeretettel fogadtak, és igen segítőkészek voltak. Csak a második hét után kezdték egyre gyakrabban kérdezgetni: „Hogyhogy épp egy magyarnak jutott eszébe, hogy földolgozza a hagyatékot, aki több mint 1000 km-ről jön, és nem egy olasznak?” Ezen én is mindig elcsodálkozom; furcsa, hogy az a bőgős kollégám például, aki Pármában ugyanabban az épületben tanít, ahol egykor Bottesini volt az igazgató, és ahol ma a kézíratait őrzik, hogyhogy nem érdeklődik iránta.

A további lépések már nehezebbek voltak: Bottesini ugyanis hosszú karrierje alatt pár hónapnál tovább sohasem tartózkodott egy helyen, több mint félévszázados pályafutása során keresztül-kasul bejárta a világot. Amerre járt, hol operáit mutatták be, hol szólistaként lépett föl, hol pedig vezényelt. Ennek következtében mindenütt bőséges forrásanyag áll rendelkezésre, s a helyszínek igen nagy száma miatt ezek felkutatása hosszadalmasabb feladat. Koncertkörútjaimat ezért igyekszem a kutatásra is fölhasználni: ahol éppen vendégszerepelek, ott gyorsan utánanézek a fellelhető adatoknak. Sajnos a koncertezés és a tanítás mellett a kutatásra eddig még nem tudtam annyi időt kiszakítani, hogy a teljes életművet részletesen feldolgozzam, ezért e dolgozat középpontjába most a mester életét és nagybőgőre írott műveit állítottam.

GIOVANNI BOTTESINI ÉLETE

1821. December 22-én született meg Giovanni Paolo Bottesini a lombardiai Cremában Pietro Bottesini és Maria Bernardina Spinelli gyermekeként. A cremai katedrálisban található keresztlevél tanúsága szerint már születése másnapján megkeresztelték. Pietro Bottesini¹ klarinétművész, zeneszerző, emellett szépen hegedül is. A rokonságban is sok a zenész: Luigi, az apai nagybácsi szintén hegedül, jóllehet kelmekereskedőként dolgozik. Az egyik anyai nagybácsi, Carlo Cogliati² viszont hivatásos zenész, a Cremai Dóm zenekarának koncertmestere, a Cremai Zeneakadémia (Accademia Musicale di Crema) igazgatója, s ő irányítja a városi színház zenekarát is. A Bottesini családban minden gyermek zenél: az elsőszülött Luigi (sz.: 1815) trombitálni tanul, Cesare (sz.: 1816) hegedül, Clara Angela (sz.: 1820) énekel, a második feleségtől született Angela Mariából (sz.: 1831) pedig később zongorista lesz.

1825. A kis Giovanni muzsika iránti fogékonysága is igen korán megmutatkozik, alig 4 évesen elkezd hegedülni. Cogliati atya irányítása mellett szépen fejlődik, így igen korán bevonják a zenei életbe. Kezdetben csak üstdobosként vesz részt a cremai, a bresciai és a bergamoi operazenekar munkájában, később ez utóbbiban már hegedűsként is.

1828. A Cremai Városi Színház (Teatro Comunale di Crema) színpadán debütál.³

1932. Március 18-án bérnalkozik a Cremai Dómban.

1833. Július 23-án, 77 éves korában Cogliati atya meghal.

1835. A család úgy dönt, hogy Giovannit beíratják a Milánói Konzervatóriumba. Ebben az évben azonban csak két szakra lehet jelentkezni: fagottra és nagybőgőre. Bottesini a vonós hangszerek birodalmán belül maradván ez utóbbit választja. Édesapja a felvételi vizsga előtt elviszi őt a konzervatórium fiatal nagybőgőtanárához, Luigi Rossihoz⁴, hogy megismerkedjék az új hangszerrel, s a kisfiú négy leckét is vesz tőle. Ez a néhány alkalom azonban kevésnek bizonyul, mert a felvételiző a vizsgán még nem igazán brillírozik. Egy 1881-es angol újságcikk⁵ beszámol a kis Bottesininek a felvételi bizottsághoz intézett szavairól: „Sento, o Signori, di suonare, ma quando saprò dove porre le dita, allora non suonero più.” (Hallom, Uraim, hogy hamisan játszom, de majd ha tudni fogom, hogy hova tegyem az ujjaimat, akkor nem leszek többé hamis.) November 1-én megkezdte tanulmányait, tanárai többek között: Gaetano Piantanida és Pietro Ray szolfézsból; összhangzattanból, ellenpontból és zeneszerzésből pedig Francesco Basily és Nicola Vaccaj.

1836. Giovanni kisgyerekkorától fogva rendszeresen énekel a dóm kórusában, a kései mutálás miatt szép szoprán hangja sokáig megmaradt. 15 évesen Milánóban Isabella szerepét éneklő az Olasz nő Algírban c. Rossini operában. Tanulmányait nagy szorgalommal végzi, a nagybőgővel szemben is ugyanolyan igényeket támaszt, mint a hegedűvel szemben.

¹ Pietro Bottesini (1792-1874) következő művei jelentek meg nyomtatásban: Sei Arie di vari classici autori ridotte per flauto e chitarra e dedicate al Sig. Ferrante Terni dilettante di flauto. (Milano, Giuseppe Antonio Carulli n. 138-143); Tema con variazioni per clarinetto con accompagnamento di pianoforte dedicate al Sig. Ranuzio Pesadori. (Milano, F. Lucca n. 2580); Andante e variazioni per flauto e clarinetto con accompagnamento di 2 violini, viola e violoncello. (Milano, Ricordi); Divertimento per clarinetto con accompagnamento di due violini, viola e violoncello, composto e dedicato al nobile Signor Conte Livio Alessandro Benvenuti Clavello dilettante di clarinetto. (Milano, Giuseppe Antonio Carulli, n. 128); Variazioni sopra un tema del M^o Mercadante composte per chitarra sola e dedicate alla Signora Angela Barbieri. (Milano, Giuseppe Antonio Carulli, n. 70.).

² Carlo Cogliati, pap (1756., Castelleone – 1833., Crema).

³ The Illustrated London News 1851. november 29-i száma közli ezt egy Bottesiniről szóló cikkében.

⁴ Luigi Rossi (1810-1858) a milánói nagybőgősiskola atyjának, Giuseppe Andreolinak a növendéke volt, 1834-től haláláig tanított nagybőgőt a Milánói Konzervatóriumban.

⁵ A Bottesini hagyaték részét képezte az az album, amelybe a mesterről megjelent kritikákat, cikkeket gyűjtötték össze. A fent hivatkozott Signor Bottesini című írást egy 1881. november 12-én megjelent angol nyelvű újságból vágták ki, a fejléc azonban lemaradt.

Megszületnek első kompozíciói: egy szimfónia (*Sinfonia in re*)⁶, egy nagybőgő-fantázia (*Variazioni per Contro-Basso sopra un tema nell'opera «La straniera»*)⁷, és három duó két nagybőgőre (*Tre grandi duetti*)⁸.

1839. Mintegy négyévnnyi tanulás után (tehát az előírtnál három évvel korábban)⁹, szeptember 10-én abszolválja diplomakoncertjét. Egy szimfóniáját és egy nagybőgőre írt fantáziáját mutatja be, mely nemcsak a közönség, hanem a tanári kar elismerését is kivívja. Kiváló előmenetele elismeréseként 300 lírás pénzjutalomban részesül, melyet a család még 600-zal kiegészít, s így a fiatalember megvásárolhatja azt a hangszer, mely aztán félévszázadon átívelő karrierjén elválaszthatatlan társa lesz. Carlo Giuseppe Testore 1716-ban készített nagybőgőjére, mely a Fiando Bábszínház raktárában porosodott, Arpesani¹⁰ hívja föl barátja figyelmét. Bottesini a bábuk alól bányássza elő a húr nélküli, pókhálós hangszer, hazaviszi, megtisztítja, főlhúrozza, és azonnal kipróbálja. Az instrumentum gyönyörű hangja annyira magával ragadja a fiatalembert, hogy az evésről is megfeledkezve estig egyfolytában gyakorol.

1840. Első nyilvános nagybőgőhangversenyét a Cremai Városi Színházban (Teatro Sociale di Crema) adja, nagy sikert aratva. Ezután különböző észak-olasz városokban lép föl, meglehetősen rossz feltételek mellett. Vicenzában például a színházat kezelő impresszárió olyan méltánytalan szerződést kínál számára, hogy az ifjú művész inkább az „utcai zenélés” mellett dönt: a város egyik kedvelt kávéházában kezd el játszani. Az egyre népesebb közönség előtt végül akkora sikert arat, hogy az impresszárió másnap kénytelen a színházat Bottesini rendelkezésére bocsátani. A kávéházi koncert hírének köszönhetően már a pénztárnyitás előtt tolonganak az emberek, hogy a különös produkcióra jegyet válthassanak. Ez idő tájt a Bresciai Városi Színház (Teatro Comunale di Brescia) zenekarában is játszik. Április végén Triesztbe megy, ahol a Mauroner Színházban (Teatro Mauroner) Corrado Vergnano színtársulata vendégszerepel. Bottesini az előadások szüneteiben operafantáziáit játssza: *Fantasia sulla Sonnambula*¹¹ és *Fantasia sulla Straniera*¹². Május 2-án pedig a Városi Színházban (Teatro Comunale) bemutatja nagybőgőversenyét (*Concerto per orchestra*)¹³, mellyel a kritika nagy elismerését vívja ki. A nagy siker jó útravaló első bécsi turnéjára. Két koncertet ad a császárvárosban, melyekről a helyi sajtón túl a Lipcsei Zeneújság bécsi tudósítója is beszámol: „Herr Bottesini, Kontrabassist aus Mailand, leistete ausgezeichnetes, insofern man die Riesengeige als Solofigurant gelten lassen will.” (Bottesini úr, milánói nagybőgős, rendkívülit nyújtott, amennyiben az óriáshegedűt szólóhangszernek tekintjük.)¹⁴ Súlyos torokgyulladás – más források szerint tüdőgyulladás – miatt félbe kell szakítania a turnét, visszatér szülővárosába. A betegségnek köszönhetően azonban felmentik a katonai szolgálat alól.¹⁵

1841. A karneváli időszakra és a tavaszi szezonra a Cremai Városi Színházhoz szerződik első bőgősként, Mercadante: *Il giuramento* (Az eskü) című operája van műsoron. A január 11-i előadás első szünetében¹⁶ édesapjával előadja *Adagio és variációk nagybőgőre és*

⁶ JGB 6.22.

⁷ JGB 9.31.

⁸ JGB 9.81, JGB 9.82, JGB 9.83: e három művét mesterének, Luigi Rossinak ajánlja.

⁹ Az olasz konzervatóriumokban a XIX. szd.-ban a nagybőgőstúdium 7 éves volt. Ez a mai napig így van.

¹⁰ Carlo? Giovanni? Arpesani (1820-185?), a Milánói Konzervatórium nagybőgőtanulója, Bottesini barátja.

¹¹ JGB 9.35.

¹² JGB 9.31.

¹³ Valószínűleg a *Concerto di bravura*-ról (JGB 9.01) lehet szó.

¹⁴ Leipziger Musikzeitung, 31. szám, 1840. július.

¹⁵ Nem biztos, hogy a felmentés valódi oka a betegség súlyossága volt, a monarchiában ugyanis elterjedt szokás volt, hogy a hivatásos zenészeket, ha kérték, fölmentették a katonai szolgálat alól.

¹⁶ Az itáliai operaházakban akkoriban bevett szokás volt, hogy a zenészek rövidebb szóló- vagy kamaraművekkel a felvonások közti szünetekben is szórakoztatták a publikumot.

klarinétra (*Adagio e Variazioni per contrabbasso e clarinetto*)¹⁷ című szerzeményét, a második szünetben bátyja, Cesare, erre az alkalomra komponált új hegedűművét mutatja be, végül ismét Giovanni következik nagybögőre írt *Capricciójával* (*Capriccio per contrabbasso*)¹⁸. Nagyboldogasszony ünnepére ír egy nagybögőversenyt, és a Novarai Katedrálisban augusztus 15-én elő is adja (*Gran Concerto Contrabbasso*)¹⁹. A Veronai Filharmónikus Színházhoz (Teatro Filarmonico di Verona) szerződik első bögősként, ahol Verdi Nabuccóját mutatják be. Egyes források szerint²⁰ itt ismerkedik meg a mesterrel, más források szerint²¹ pedig a velencei Szent Benedek Színházban (Teatro San Benedetto) A két Foscari (Due Foscari) színpadra vitelekor²².

1842. Bresciában, Veronában, Padovában, Parmában és Vicenzában koncertezik Luigi Arditivel²³ és Maurizio Strakosch-sal. Bottesini anyagi helyzete nem valami fényes, Padovában 5 frankot kap, Parmában meg egy helyi nagybögőstől kap kölcsön szereplőruhát a koncertre²⁴.

1843. Torinóban a Carignano Színházban (Teatro Carignano) ismét Arditivel koncertezik. Szülővárosában édesapjával együtt szerepel, bemutatja a *Capriccio sulla Beatrice di Tenda*²⁵ nagybögőművét. December 12-én Maria Luigia di Parma hercegnő udvarában játszik a zongorista Golinellivel²⁶, ez az a koncert, mely után először nevezik a művészt a nagybögő Paganinijének²⁷.

1844. A velencei Szent Benedek Színházhoz²⁸ szerződik első bögősként, közben a Fenicében az Ernani ősbemutatójára²⁹ készülnek Verdi segédletével. Livornóban beleszeret Tizzoni asszonyba, neki ajánlja *Giovinetto innamorato*³⁰ (*Szerelmes fiatalember*) című dalát. Júniusban a Szent Benedek Színházban Arpesanival bemutatja két bögőre írt kettősversenyt (*Concerto a due contrabbassi*)³¹ és a szintén két-bögős *Fantáziát* (*Fantasia per due contrabbassi*)³². A koncertet kétszer megismétlik Milánóban: augusztusban a Moja fivérek házában, valamint szeptemberben az Úri Kaszinóban (Casino della Nobile Società). Szeptember 16-án az Olasz Tudósok IV. Kongresszusán is fellép Arpesanival, más szólisták társaságában. Az őszi szezonra a Veronai Operához szerződik.

1845. Szeptember 8-án Vicenzában játssza műveit Arditivel. Októberben megírja első vonósnégyesét (*Quartetto in si minore*)³³, melyet Gaetano Velanak ajánl.

¹⁷ Miután ilyen című művét nem ismerjük, valószínűleg a *Duetto per clarinetto e contrabbasso*-ról (JGB 9.15), vagy annak egy korábbi változatáról van szó.

¹⁸ Erről a műről sincs semmilyen információ, elképzelhető, hogy a *Capriccio a due contrabbassi* (JGB 9.11) művének erre az alkalomra egy bögőre átdolgozott változatáról van szó.

¹⁹ Nem tudhatjuk, hogy melyik műről van szó, talán a *Concerto di bravura* (JGB 9.01), mivel a többi koncert ekkor még nem létezett.

²⁰ G. N. Vetro: Giovanni Bottesini, Centro Studi e Ricerche dell'Amministrazione dell'Università degli Studi di Parma, 1989.

²¹ L. Inzaghi: La vita, in Giovanni Bottesini, Virtuoso del contrabbasso e compositore Nuove Edizioni, Milano, 1989.

²² Mindkét adat hibás, hiszen a Nabucco ősbemutatója 1842. március 9-én Milánóban volt (Teatro alla Scala), a Két Foscarié pedig 1844. november 3-án Rómában (Teatro Argentina).

²³ Luigi Arditi (1822. július 22., Crescentino - 1903. május 1., Brighton), hegedűművész, zeneszerző, karmester, ő is a Milánói Konzervatóriumban tanult, Bottesini barátja.

²⁴ La Publicidad, n. 1079, 1881. február 8.

²⁵ JGB 9.32.

²⁶ Stefano Golinelli (1818. október 26., Bologna – 1891. július 3., Bologna) olasz zongoravirtuóz és zeneszerző

²⁷ Gazzetta Musicale di Milano, 1943. december 17.

²⁸ Teatro San Benedetto, az 1755-ben emelt épület mindvégig nagyon fontos szerepet töltött be Velence zenei életében. 1787 után Teatro Venier-nek is, 1821 után Teatro Gallo-nak is, és 1868 után Teatro Rossini-nek is szokták nevezni.

²⁹ Ősbemutató: 1844. március 9., Velence (Teatro La Fenice).

³⁰ JGB 3.63.

³¹ JGB 9.13.

³² JGB 9.12.

³³ JGB 8.31, a művet a milánói Canti Kiadó publikálja.

1846. Január 13-án a Trentói Városi Színházban (Teatro Sociale di Trento) árva gyerekek javára szervezett jótékonysági hangversenyen vesz részt Arditivel: utolsó műsorszámként saját hegedű-bőgő duóját (*Duetto a violino e contrabbasso*)³⁴ adják elő. Áprilisban Torinóban koncertezik: 17-én és 27-én a Carignano Színházban (Teatro Carignano), 29-én a D'Angennes Színházban (Teatro d'Angennes), ezeken Ardití zongorán kíséri. A Gazzetta Piemonteseben Felice Romani lelkesedéssel számol be róluk. Júniusban a milánói Zeneművész Társaságban (Società degli Artisti) aratnak nagy sikert, 23-án bemutatják első vonósnégyesét (*Quartetto in si minore*). A Litta hercegeknél házi hangversenyt ad Arditivel. A Litta fivérek köszönet képpen hangszerrel ajándékozzák meg a művészeket: Bottesini Giulio hercegtől egy régi mesterbőgőt kap, Ardití Antonio hercegtől pedig egy Stradivari hegedűt.

Vogherában Federico Badiali³⁵ zenészeket szervez a Havannai Olasz Opera társulatához (Teatro dell'Opera Italiana dell'Avana). Arditinek koncertmesteri és karmesteri, Bottesininek első bőgősi és korrepetitori állást kínál. A két barát, hogy méltánytalan anyagi helyzetéből kiléphessen, a szerződést elfogadja, s szeptember 2-án Genovában hajóra száll. Az Annibale hajó november 2-án fut be Havanna kikötőjébe. Miután időközben egy tájfun megrongálta a Havannai Főszínház (Teatro Principal) épületét, a társulat a Tacón Színházban (Teatro Tacón) lel otthonra. Az operaszezon az Ernánival kezdődik.

Bottesini és Ardití

1847. Az operatársulat április 3-án New Yorkba indul, ahol a Park Színházban (Park Theatre) bemutatja Paisiello *Nina pazza per amore* című, és Donizetti *Linda di Chamounix* című operáját. Április 15-én és 17-én az Ernani van műsoron. Bottesini kiegészítő szerződést köt az impresszárióval: dupla fizetésért vállalja, hogy a felvonások közti szünetekben szólózik, és havonta három külön szólókoncertet is ad Arditivel. Első ilyen közös fellépésükön április 18-án a Tabernacle-ban duókat játszanak: a *Cigányok Ünnepe*-t³⁶ és a *Velencei Karnevál*-t³⁷. A siker óriási, már másnap beszámolnak róla az újságok.³⁸ Bostonban a Linda di Chamounix-t és az Ernánit játssza a társulat, majd megint New Yorkban Pacini Saffóját, a Normát, Az alvajáró nőt, a Mózeszt, A két Foscarit és ismét az Ernánit. A karmesteri dobogón Bottesini és Ardití váltja egymást. Június 17-én a Kubai Nagykövetségen

³⁴ A két-bőgős versenyművét (JGB 9.13) Bottesini – Arditíhoz fűződő barátságának köszönhetően – átdolgozta hegedű-bőgő kettősversennyé (JGB 9.17). Vélhetően itt már ezt, illetve ennek egy korai változatát adták elő.

³⁵ Badiali a renkívül gazdag *Don Francisco Marty y Torrens* kubai impresszárió ügynöke volt.

³⁶ Ma ilyen című művet nem ismerünk.

³⁷ Carnevale di Venezia JGB 9.37.

³⁸ Home Journal, 1847. április 19.

ünnepi hangversenyt ad a zenekar Señora Manuela Barges tiszteletére. Erre az alkalomra komponálja a két barát a *Spanyol hazafias himnusz* (*Inno patriottico spagnolo*)³⁹. Július 1-én Bottesini vezényli az Alvajáró nőt, s a szünetekben Arditi néhány művét adják elő. Július 9-én szólóestet adnak a Castle Gardenben, többek között a nemrég bemutatott *Sonnambulara* írt *variációikkal* bővölik el az ezeröttszáz fős publikumot. A társulat másnap Philadelphiába indul, majd Boston, Capo May szigete, Saratoga és Newport következik. Augusztusban visszamennek New Yorkba, a Castle Gardenben és az Astor Place Operában ismét előadják az Ernánit, valamint Bellini Beatrice di Tenda-ját. Október végén térnek vissza Havannába, ahol a következő évadra is meghosszabbítják a szerződésüket.

1848. Január 8-án Havannában is eljuttatja a *Sonnambula-variációkat* (*Gran fantasia sobre temas de la Sonámbula*),⁴⁰ hatalmas sikert aratva, de a számára legkedvesebb pillanat január 31-én érkezik el, amikor sor kerül első operájának ősbemutatójára. A *Colón en Cuba* (*Kolombusz Kubában*)⁴¹ című egyfelvonásos operáját ő maga vezényli, majd az est második felében szólistaként is porondra lép. Zenekari kísérettel előadja a *Beatrice di Tenda fantáziát* (*Fantasia sulla Beatrice di Tenda*)⁴², valamint Arditival bennszülött dallamokra rögtönöznek egy *Pot-pourri*-t, melynek témáit a teremben ülőktől kapják. Jóllehet a terem nincs tele, a siker óriási, a lapok is elragadtatással számolnak be róla, úgyhogy a koncertet 4 nappal később, Arditi Gulnara⁴³ című operájának bemutatóján a szünetekben megismétlik. Március 4-én a két művész-barát Pablo Desvernine⁴⁴ kubai zongoristával mexicói, bogotai turnéra indul. Bottesini sárga lázban megbetegszik, de sikeresen fölgyógyul. A tavaszi operaszezon befejeztével az operatársulat megint New Yorkba utazik, Verdi Attiláját, Macbethjét és Donizetti La favoritáját mutatják be. Bottesini és Arditi június 12-én a Dollar Concerts keretében a Tabernacle-ban lép föl. Műsoron a *Cigányünnep* és a *Velencei Karnevál*, végül egy az amerikai népnek ajánlott *Gran Duetto*⁴⁵. Július 7-én és 12-én a Castle Garden-ben, majd szeptember 22-én ismét a Tabernacle-ban szerepelnek, mindig hatalmas sikerrel. Szeptember végén visszatérnek Kubába.

1849. A tavaszi operaszezon végeztével Bottesini az Egyesült Államokba megy, és Michael Costa vezényletével bemutatja a *Velencei Karnevál variációkat* (*Variazioni sul carnevale di Venezia*)⁴⁶. Az április 3-i koncert után bejelenti, hogy Európába hajózik. Londonban május 30-án debütál⁴⁷ a Covent Gardenben a *Velencei Karnevál variációkkal*. A Promenade Koncerteken játszik, majd június 26-án a John Ella's Musical Unionban szólistaként és Onslow⁴⁸ kvintettjében is. Jullien⁴⁹ zenekarával turnéra indul, bejárják az angol vidéket és Skóciát. Ezután átmegy Párizsba, ahol a Ventadour teremben (Salle Ventadour⁵⁰) játszik. Visszatér Londonba, az Exeter Hallban és az Old Philharmonic Societyben szólózik Michael Costa⁵¹ vezénylete mellett. Ismét a Havannai Operához szerződik.

³⁹ Erről a műről sem tudunk semmit.

⁴⁰ Diario de la Habana, 1848. január 19.: „Noticias Locales”.

⁴¹ JGB 1.02, libretto: Ramón Palma (híres kubai költő).

⁴² JGB 9.32.

⁴³ Libretto: Rafael Maria Mendive.

⁴⁴ Paolo Desvernine (1823-1910).

⁴⁵ Musical Times, 1848. június 17.

⁴⁶ JGB 9.37.

⁴⁷ A Grove Lexikon tévesen júniust ír.

⁴⁸ George Onslow (1784. július 27., Clermont – 1853. okt. 3., London) francia-angol zeneszerző.

⁴⁹ Louis Antoine Jullien (1812. április 23. – 1860. március 14.) francia karmester és zeneszerző.

⁵⁰ 1841-től 78-ig ez az épület adott otthont az Olasz Színháznak (Théâtre Italien).

⁵¹ Sir Michael Andrew Angus Costa (1808. február 14., Nápoly – 1884. április 29., Hove) olasz származású karmester, zeneszerző.

A Niblo's Garden a XIX. szd. közepén

1850. A tavaszi szezon után a társulat az Egyesült Államokba indul. New Yorkban előbb a Niblo's Gardenben a Normát, a Lucrezia Borgiát, az Attilát, a La favoritát, Lammermoori Luciát és a Macbethet játsszák, majd az Astor Place Színházban (Astor Place Theatre) A hugenottákat⁵². Közben Arditivel továbbra is szólózik, s a New Yorki Filharmóniai Társaság tiszteletbeli tagjává választják. Szeptemberben saját operatársulatot szervez (Bottesini's Italian Opera Company), mellyel bejárja az Egyesült Államokat. Októberben az operaszezonra visszamegy Kubába.

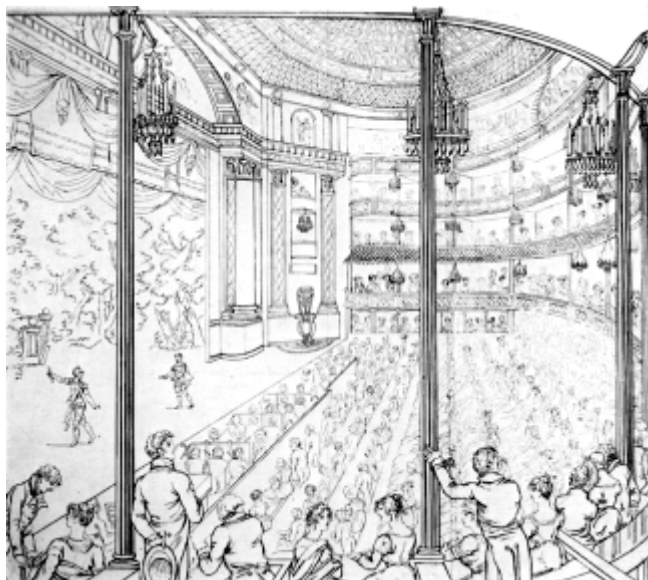
1851. Április 8-án Charlestonba indul, májusban már Londonban van. A Willy's Rooms egyik kamarakonzertjén brácsázik(!): Golinelli zongorázik, Sivori⁵³ hegedül, Piatti⁵⁴ csellózik. Egy Mendelssohn zongoranégyest, egy Beethoven triót, egy Meyerbeer quintettet és néhány Bottesini művet adnak elő. Az ezt követő hónapokban Bottesini a londoni zeneélet állandó szereplőjévé válik: május 19-én a Hanover Square Teremben (Hanover Square Rooms), 20-án a Musical Societyben, 26-án a Philharmonic Societyben. Június 2-án Ernst koncertjén Piattival egy saját duóját adja elő. A Drury Lane Színházbeli (Drury Lane Theatre) koncertek következnek, ahol saját műveit játssza, majd Hummel Septettjében (Op. 114) működik közre. A július 19, 22, 23, 25-i hangversenyeken már Sivorival játssza a *Gran Duo Concertantét*⁵⁵. Novemberre Jullien a Drury Lane Színház Promenade Koncertjeire szerződteti a maestrót, ahol többek között a *Sonnambulát* és a *Velencei Karnevált* játssza. Sikerei, népszerűsége óriási, a sajtó folyamatosan beszámol fellépéseiről, az Illustrated London News november 29-i számában egyenesen „napjaink zenei csodája”-nak nevezi. Az ünnepekre hazatér.

⁵² Les Huguenots, Giacomo Meyerbeer operája.

⁵³ Ernesto Camillo Sivori (1815. október 25. Genova – 1894. február 18.) olasz hegedűművész és zeneszerző, Paganini egyetlen tanítványa.

⁵⁴ (Carlo) Alfredo Piatti (1822. január 8., Bergamo – 1901. július 18., Mozzo) kiemelkedő olasz csellóművész és zeneszerző.

⁵⁵ JGB 9.17.

A londoni Drury Lane Színház

1852. A nagy népszerűség jelentős anyagi fellendüléssel is jár. Szülővárosától 3 km-re, Capergnanica-ban február 26-án földbirtokot vásárol, elsősorban édesapjára gondolva, hogy az idősödő klarinétművész ott tölthesse a szabadidejét. Március 24-én azonban már ismét Londonban találjuk, egyik fantáziáját játssza zenekari kísérettel az Exeter Hallban, az est karmestere: Berlioz. 29-én a Philharmonic Society által szervezett koncerten Piattival bemutatja a Puritánok témáira komponált *cselló-bőgő kettősversenyét* (*Concertante for 'Cello and Double-Bass - on Themes from "I Puritani"*)⁵⁶. Ezután Michael Costa vezénylete mellett szólózik, és a zenekarban is játszik. Áprilisban ismét a Philharmonic Society szervezésében lép föl Piattival és a zongorista Silassal⁵⁷, a műsoron egy Beethoven trió(!). Júniusig alig telik el nap, hogy Bottesini ne koncertezne valahol Londonban, néha naponta két-három helyen is szerepel, gyakran Sivorival és Piattival. Ebben az időben gyakorta látható a brit főváros utcáin egy fura, nagybőgő formájú kocsi, mely hatalmas betűkkel a maestro következő koncertjének helyszínét és idejét hirdeti. A különös reklám beválik, a pénztárak előtt mindig kígyóznak a sorok. Bottesini egyre többet keres, de a pénzt hamar el is szórja. Júliusban csatlakozik Alsager⁵⁸ újonnan alapított társaságához, mely a kamarazene népszerűsítésére jött létre. A Covent Garden operaszezonjában továbbra is szerepel. Szeptember 7-én és 10-én a Birminghami Fesztiválon szólózik és első bőgős Costa zenekarában, 14-én és 16-án Herefordban zenekari bőgősként, 21-től 23-ig a Norwichi Fesztiválon ismét szólistaként és első bőgősként lép föl. A fesztiválok végétével Párizsba utazik.

1853. Visszatér Londonba, és folytatja elképesztő koncertsorozatát. Március 15-én Sivorival és Piattival a Freemason's Hallban lép föl, 16-án a New Philharmonic Society szezonnyitó koncertjén szerepel, matinékon játszik Miss Gibson szalonjában (pl. április 23-án), kamarakonzert vendégművésze május 24-én a Musical Unionban, s végül május 30-án a Philharmonic Society koncertjén szólózik. Az est első felében Berlioz művek vannak műsoron a szerző vezényletével, a második részben Bottesini játssza nagybőgőversenyét⁵⁹, Costa vezényletével. Berlioz két nappal később levélben számol be a koncertről párizsi kiadójának, s ebben így méltatja az olasz művészt⁶⁰: „Bottesini a eu également un beau

⁵⁶ JGB 9.16.

⁵⁷ Eduard Silas (1827-1909) dán zongorista, orgonista és zeneszerző.

⁵⁸ Thomas Massa Alsager (1779-1846) újságíró, zenekritikus, zenész.

⁵⁹ Nem tudjuk pontosan, hogy melyik műről lehetett szó, talán a h-moll koncert eredetileg elkészült első tételéről JGB 9.02/a.

⁶⁰ Berlioz 1853. június 1-i levele G. Brandus-höz.

succès en exécutant avec son inconcevable habileté ordinaire, un nouveau concerto de contrebasse de sa composition, fort remarquable, agréable et bien instrumenté.” (Bottesininek is nagy sikere volt új nagybőgőversenyével, játéka hihetetlenül természetes, a versenymű igen figyelemreméltó, tetszetős és jól hangszerelt.) Még aznap Madame Puzzi hangversenyén is föllép a Hanover Square Rooms-ban. Londonban ekkor tájt divatosak azok a monstriumhangversenyek, melyeken a fővárosban tartózkodó összes híres művész szerepel.

Természetesen Bottesini is közöttük van, például június 6-án a Covent Gardenben. Június 22-én a Hanover Square Rooms-ban bemutat egy nagybőgőre írt *Scherzo*⁶¹, majd Piattival és Bazzinival⁶² játszik június 30-án a Madame Taccani Tasca matinén, július 3-án a Drury Lane Színházban, 9-én a Willy's Rooms-ban, 20-án egy matinén a Dudley Gallery-ben, 29-én és augusztus 5-én a Sadler's Wells Színházban (Sadler's Wells Theatre) ill. az Öfelsége Színházában (Her Majesty's Theatre). Ezután ismét útra kel, Jullien társulatával az Egyesült államokba hajózik. A turné az államok több városát érinti, végül New Yorkba és Bostonba érkeznek, ahol szerzői esteket adnak. A november 15-i műsort kizárólag Beethoven műveiből állítják össze, december 2-án pedig a Grand Mozart Night következik. Év végén ismét a karmesteri pálcát veszi kezébe, a New Orleans Opera előadásait vezényli.

1854. Januárban már Mexikóvárosban találjuk a mestert, a Szent Anna Színház (Teatro Santa Ana) zenekara élén. Megbízák a főváros konzervatóriumának újjászervezésével, ezért egész évben ott marad. Csak év végén megy át Kubába, hogy az elkövetkező tavaszi szezonban karmesterként vegyen részt.

1855. Az operaszezon végeztével visszatér Londonba. Május 21-én Bellettivel⁶³ bemutatja a klarinét-bőgő duóját (*Duetto*)⁶⁴, s gyakran játszik Sivorival. Szeptemberre Calzadó⁶⁵ ügynöksége a párizsi Olasz Színházhoz (Théâtre des Italiens) szerződteti karmesterként, így Bottesini a székhelyét Londonból egy időre átteszi Párizsba. Az évad október 7-én kezdődik, és március 25-ig tart, műsorán az igen népszerű olasz operákon kívül (Rossini, Bellini, Donizetti, Verdi) Mozart Don Giovanni-ja, Mercadante Leonora-ja és Pedrotti⁶⁶ Fiorina-ja is szerepel. November 15-én a Párizsi Világkiállítás alkalmából hatalmas koncertet szerveznek: egy ezerkétszáz tagból álló zenekar játszik hat karmester vezénylete alatt. A főkarmester Berlioz, egyik segítője Bottesini.

1856. Pablo Desvernine, akivel a mester még a kubai évek alatt dolgozott sokat, elindítja a Rivista Musical sorozatát. A február 1-én megjelenő 1. számban Bottesini művet publikál: *Nocturno para canto y piano*⁶⁷. Februárban kerül sor Bottesini *Firenze megszállása* (*Assedio di Firenze*)⁶⁸ című operájának ősbemutatójára. A közönség nagy tapssal, a kritika felemás lelkesedéssel fogadja az új művet. Egyesek egy „nouveau Messie musical”-t (új zenei Messiást) vélnek Bottesiniben fölfedezni, mások úgy látják, kár volt a maestrónak a bőgővonót és a karmesteri pálcát a kottairó tollra lecserélnie⁶⁹. Miután a replikákon egyre gyéresbb a közönség, a harmadik előadástól kezdve a mester a felvonások közti szünetben bőgőjátékával szórakoztatja a nagyérdeműt, s így sikeresen helyrebillenti a produkció anyagi mérlegét. A március 9-i A sevillai borbély előadás után meghívást kap III. Napóleon udvarába. A Tuilériákban az udvari ceremóniamester, Bacciocchi herceg fogadja a művészt. A nagy hangszer láttán kérdések sorát teszi föl, végül az iránt érdeklődik, hogy a monstrium belülről üreges, vagy tömör. Bottesini majdnem elneveti magát, de látva, hogy a

⁶¹ Ma ilyen című kompozícióról nem tudunk.

⁶² Antonio Bazzini (1818. március 11., Brescia – 1897. február 10., Milánó) olasz hegedűművész és zeneszerző, játékát Schumann is nagyra tartotta.

⁶³ Enrico Belletti klarinétművész.

⁶⁴ JGB 9.15.

⁶⁵ Torivio Calzadó, impresszárió, 1857-ben a Párizsi Olasz Opera igazgatója.

⁶⁶ Carlo Pedrotti (1817. november 12., Verona - 1893. október 16., Verona) olasz karmester és zeneszerző.

⁶⁷ Nem tudjuk, pontosan melyik dalról lehet szó, talán a JGB 3.39.

⁶⁸ JGB 1.02.

⁶⁹ Menestrel, 1855. február 24.

ceremóniamester komolyan gondolta, gyorsan megnyugtatta: „Üres, fenség, üres”, s hogy nagyobb nyomatékot adjon szavainak, mélyen meghajol, és az *f*-lukon keresztül belenéz a hangszerébe. Napóleon előtt is hatalmas sikert arat, úgyhogy az udvari lapok másnap teljes hasábokat szentelnek Bottesini művészetének⁷⁰. Március 21-én Rossini tiszteletére szervez hangversenyt, műsoron a Stabat Mater és a Fede, Speranza, Carità⁷¹. Itt hallható először egy újabb saját kompozíciója, az *Andante religioso*⁷², melyet a pesarói mesternek ajánl. Emellett továbbra is szólózik. Édesapja is megérkezik a francia fővárosba, márciusban vele adja elő a klarinét-bőgő kettősversenyt (*Duetto*)⁷³. Ekkorra már Párizst is meghódítja Bottesini: áprilisban a Société des Concerts által szervezett hetedik matinén játszik, ahol átadják neki – mint a Párizsban valaha hallott legnagyobb bőgővirtuóznak – a Társaság aranyérmét, a prefektus őt hívja meg Hotel de Ville-beli békekonferenciára szólistának, s végül megújítják az Olasz Színház-beli szerződését is a következő évadra. Ezután vidéki koncertkörútra indul: még áprilisban Bordeaux-ban, május 18-án Nantes-ban, 24-én és 26-án ismét Bordeaux-ban lép föl. Visszatérve Párizsba a Salle Sainte Cécile-ben Sighicellivel⁷⁴ szerepel. Június elején átmegy Londonba, hogy a nyári koncertszezont megszervezze, de 12-én már *Paix et avenir*⁷⁵ (*Béke és jövő*) című kantátáját vezényli Párizsban, melyet az újszülött trónörökös tiszteletére írt. Ismét Londonba indul, de útközben Gand-ban ad egy koncertet július 6-án. 15-én a Royal Surrey Gardens tízezer fős termének megnyitóján, 18-án a Willy's Rooms-ban Bazzinivel játszik. Augusztusban Piattinál egy emlékezetes házi hangversenyen vesz részt, Donizetti öt korai, kiadatlan vonósnégyesét adják elő. A pár évvel korábban elhunyt szerző kéziratát az örökösök Piattinak ajándékozták. Az első hegedű szólamát Bazzini, a második hegedűt Arditi, a brácsa szólamot Piatti csellón, a cselló szólamot Bottesini bőgőn játssza. Az eseménynek óriási visszhangja volt zenész berkekben. Ezután a vidéki Angliában turnézik egy operatársulattal, olasz operákat adnak elő koncertszerűen. Az operaszezon kezdetére visszatér Párizsba, s a vezénylés mellett szólózik is, december 26-án pl. a Herz Teremben (Salle Herz).

1857. Januárban Lille-ben a Cercle du Nord-ban lép föl Claudia Fiorentini szopránénekesnővel, akit még 1854-ben a mexikói operatársulatnál ismert meg, s azóta együtt élnek. A hölgynek ez csak a művész neve, igazából nem is olasz, Claudia Williams-nek hívják, s egy Jennings nevű úrnak a felesége. Mesterünk ismét rendkívül aktív: január 19-én a Rigolettót vezényli, 25-én a Herz Teremben szólózik és vezényel, 26-án az orleans-i Filharmóniai Társaság szervezésében szerepel, 27-én Párizsban dirigálja az Ernánit, s a felvonások között bőgőzik is.

Március 18-án szülővárosa följánlja számára a dóm zenei vezetését, melyet – feltehetőleg hazafiúi lelkesedésből – először elfogad, majd visszamond. Márciusban a La traviatával ér véget az operaszezon, 26-án bemutatja *nagybőgőversenyét* (*Concertino per contrabbasso e orchestra*)⁷⁶. Ezt követően újabb szólókoncerteket ad egyedül, Sighicelli-vel, kamarapartikban vesz részt. Egy májusi koncerten a Herz Teremben a *Gran duo concertanté*⁷⁷ és Beethoven Szeptettjét játssza. Júniusban a szigetországba hajózik, s a hónap végén egy carisbrook-i hangverseny után fogadja őt Viktória királynő és Albert herceg. Július végéig még számos fellépése van a brit fővárosban a leghíresebb szólisták társaságában. Októberben németföldi turnéra indul a Wieniawski fivérekkel és Fiorentini asszonnyal. Berlinben (Krollper), Frankfurtban, Baden-Badenban, majd Belgiumban és Hollandiában vendégszerepelnek, decemberben visszatérnek Párizsba.

⁷⁰ Cesare Lisei, Giovanni Bottesini in *Gazzetta Musicale di Milano*, 1886. n. 16.

⁷¹ Hit, reménység, szeretet.

⁷² Nem tudjuk, hogy itt melyik műről lehet szó, mert ma ilyen című kompozíciót nem ismerünk.

⁷³ JGB 9.15.

⁷⁴ Vincenzo Sighicelli (1830. július 30., Cento – 1905. február 15., Párizs) olasz hegedűművész

⁷⁵ Semmit nem tudunk erről a műről.

⁷⁶ Valószínűleg a JGB 9.02-ről lehet szó.

⁷⁷ JGB 9.17.

1858. Bottesini párizsi búcsúkoncertjét március 5-én adja a Herz Teremben, ezen szólistaként, zeneszerzőként és karmesterként is szerepel. Mintegy 12 évi távollét után visszatér szülőhazájába, április 14-én és 16-án Nápolyban a Monteoliveto teremben lép föl. 17-én a San Carlo Operában (Teatro di San Carlo) egy négy koncertből álló sorozat első estjét adja. Nápolyi lakása zenészek és zenebarátok központi találkozóhelyévé válik. Április 21-én meghívják a Konzervatóriumba, hogy tanárok, diákok és néhány szerencsés vendég előtt mutassa be művészetét. A milánói Canti kiadónál ekkor tájt publikálja *Notti d'oriente (Keleti éjszakák)*⁷⁸ című albumát, mely hét zongorakíséretes dalt tartalmaz. Megírja és Saverio Mercadanténak ajánlja vonósötösét (*Gran Quintetto in Do minore per archi*)⁷⁹. Ez a mű először a Girard kiadónál, később a Clausettinél, végül pedig a Ricordinál jelenik meg. Júniusban Torinóban ad két koncertet, majd a júliust Velencében tölti: 9-én az Apolló Színházban (Teatro Apollo), majd az Apollineo Kaszinóban (Casino Apollineo) játszik. A Contin hercegek is meghívják palotájukba, ahol a két műkedvelő fivérrel muzsikál, Giuseppe hegedül, Francesco csellózik. Majd Arpesanival és másokkal Beethoven op. 29-es C-dúr quintettjét, Haydn egyik quartettjét és a mester saját vonósötösét (*Gran Quintetto in Do minore per archi*) adják elő. A Beethoven quintettben Bottesini brácsázik, de egyszer csak leesnek a húrok a hangszerről, mert a húrtartó láb elengedett. A maestro nem jön zavarba, fölkapja bőgőjét, s azon folytatja szólamát. A korabeli beszámolók szerint innen kezdve oly gyönyörűen szólt a brácsa szólam, ahogy azt egy brácsástól sem lehetett volna hallani. Augusztusban Verona (Teatro Ristori és a Filharmóniai Társaság), Treviso, Pordenone, S. Vito, Isola della Scala, Brescia (Teatro Grande) és Mantova (Teatro Sociale) következett. Szeptember 12-én szülővárosában (Teatro Sociale di Crema) a *Puritánok fantáziát (Fantasia sopra motivi dei Puritani)*⁸⁰ és a *Velencei Karnevált (Carneval di Venezia)* játssza. Októberben Milánóba költözik, a telet ott tölti. 1-én és 8-án a Szent Radegonda Színházban (Teatro di Santa Radegonda) lép föl, majd a Macbeth felvonásai között a Scalában. Miközben új otthonában intenzív zenei élet folyik, ki-kiruccan a környékre is szólókoncerteket adni: október 28-án és november 4-én a Comói Városi Színházban (Teatro Sociale di Como) szerepel. Három nappal később egy cremai jótékonysági hangversenyen a *Beatrice di Tenda fantáziát (Fantasia sopra motivi nell'opera Beatrice di Tenda)*⁸¹ és a *Velencei Karnevált (Adagio e carnevale di Venezia)*⁸² mutatja be, s dirigál is. November 12-én és 19-én a Radegonda Színházban Trombini⁸³ hegedűművésszel játssza a *Gran duo Concertantét*, és tagja annak a vonósnégyesnek(!), mely Beethoven op. 130-as quartettjét a Művész Egyletben (Società degli Artisti) bemutatja. Verdi meglehetősen ellenszenvvel nézi Bottesininé a hangszeres kamarazene itáliai népszerűsítésére irányuló igyekezetét, lenézően nyilatkozik is róla: „impeciato di quartettismo”⁸⁴. Bottesini december 2-án ismét egy jótékonysági koncerten vesz részt, majd 18-án egy új operájának az ősbemutatója következik. Az *Il diavolo della notte*⁸⁵ (*Az éjszaka ördöge*) című opera Ravaglia⁸⁶ megrendelésére készült, s Giulio Ricordinak ajánlja. A siker közepes, de Ricordi kiadja. A téli hónapok alatt vasárnaponként neves zenészek gyűlnek össze kamarázni Bottesini milánói otthonában: Trombini, Cavallini⁸⁷, Santelli, Quarenghi⁸⁸, Fasanotti⁸⁹ és Ferrara. Többek között Beethoven op. 130-as „Galitzin” vonósnégyesét és Spohr d-moll oktettjét (op. 65. n. 1.) játsszák.

⁷⁸ JGB 3.20, JGB 3.21, JGB 3.22, JGB 3.23, JGB 3.24, JGB 3.25, JGB 3.26, JGB 3.27.

⁷⁹ JGB 8.51.

⁸⁰ JGB 9.33.

⁸¹ JGB 9.32.

⁸² JGB 9.37.

⁸³ Cesare Trombini olasz hegedűművész, több Bottesini műből is készített átiratot hegedűre.

⁸⁴ Szabad fordításban: begyantázódott a vonósnégyesbe, azaz leragadt a vonósnégyeseknél.

⁸⁵ JGB 1.03.

⁸⁶ Pietro Ravaglia (180? - 188?) olasz karmester.

⁸⁷ Ernesto Cavallini (1807. augusztus 30., Milánó – 1874. január 7., Milánó) olasz klarinétművész és zeneszerző.

⁸⁸ Guglielmo Quarenghi (1826. október 22. – 1882. február 3.) olasz zeneszerző és csellista.

⁸⁹ Filippo Fasanotti (1821-1884) olasz zenész.

1859. Január 14-én a Juva-Branca házban először mutatja be a *Tarantellát*⁹⁰. 24-én Vicenzában, 27-én és február 7-én a milánói Scalában vesz részt jótékonysági hangversenyen (ez utóbbi helyen egy nélkülözni kényszerülő énekes javára). Tavasszal hatalmas csalás áldozatává válik. Egy bizonyos Vaccaro, aki a Madridi Királyi Színház (Teatro Real di Madrid) impresszáriójának adja ki magát, több részletben óriási összegeket csal ki Bottesinitől. Teljesen pénz nélkül marad, így kiadójától június 24-én ezer frank előleget kér új operájához. Tito Ricordi azonnal elküld neki egy 1000 frankról szóló váltót, amelyet azonban valamilyen oknál fogva nem tud beváltani. Július 1-én arról számol be egy levelében, hogy már az óráját is el kellett adnia. A hosszas huzavona végén a váltóért július 10-én már csak 600 frankot kap. A megpróbáltatások ellenére azért tovább koncertezik, május 30-án és 31-én a genovai Carlo Felice Színházban (Teatro Carlo Felice), június 12-én a Doria Színházban (Teatro Doria), Andreolival⁹¹ és Bazzinivel. Velük

együtt, keserű szájjal hagyja el ősszel Olaszországot. Savoiában a második olasz függetlenségi háború áldozataiért rendezett jótékonysági hangversenyen vesznek részt. December közepén a nizzai Királyi Színházban (Théâtre Royal de Nice) a Maria di Rohan⁹² és A sevillai borbély előadásán működnek közre, az év végére Párizsba érnek.

1860. Beale⁹³ impresszárió szerződteti Bottesinit egy szigetországi turnéra. Január 2-án indulnak, 38 angol és ír várost érintenek, és február 25-én jönnek vissza. Szinte hihetetlen, de a maestro ezalatt 52 koncerten lép föl szólistaként egyedül, vagy Sivorival. Tavasszal visszatér Itáliába, a Firenzeni Királyi Zeneintézet (Accademia del Regio Istituto Musicale di Firenze) levelező tagjává választják Sivorival és Bazzinivel együtt, az erről szóló kinevezést május 15-én veszi át Milánóban. Júniusban a Cannobbiana Színházban (Teatro della Canobbiana) koncertezik Sivorival, a *Sonnambula fantáziát* (*Fantasia sulla Sonnambula di Bellini*), a *Velencei Karnevált* (*Carnevale di Venezia*) és végül Sivorival a *hegedű-bőgő duót* (*Duetto per violino e contrabasso*) játssza. A közönség tombol, a másnapi kritikák superlativusokban beszélnek. Különösen értékes Filippo Filippinek a Perseveranzában megjelent cikke, mert ebben elég pontosan és részletesen leírja, hogy milyen volt Bottesini játéka. Július elején a Király Színházban (Teatro Re) egy jótékonysági esten lép föl, majd 16-án a Scalában a szicíliai sebesültek javára ad koncertet. Piacenzában augusztusban Carlo Pedrotti Aragónai Isabella című operája van műsoron. Bottesini a felvonások közti szünetekben két alkalommal is saját műveit játssza. A Scala egyik koncertjén egy új bőgőművét mutatja be, egy *Bach-téma bőgő-átiratát* (*un tema di Bach trascritto per contrabbasso*)⁹⁴. Augusztus 20-án a kivándorolt venetóiak javára rendezett jótékonysági koncerten szerepel, melynek védnöke Piemonte hercege és Aosta grófja. Szeptember 5-én a Scala műsorra tűzi Bottesini *Firenze ostroma* (*Assedio di Firenze*) című operáját. A mű nem túl nagy érdeklődés mellett 15 előadást ér meg. Decemberben a mester anyagilag ismét megszorul, ezért hitelt vesz föl a capergnanicai földjére. Érdekes, hogy mennyire nem tudott bánni a pénzzel. Ünnepezt szólistaként, karmesterként, zeneszerzőként tekintélyes összegeket keresett⁹⁵, s mégis újból és újból előfordult, hogy teljesen elfogyott a pénze, sőt kölcsön kellett kérnie. A gyakorlatilag

⁹⁰ JGB 9.57.

⁹¹ Guglielmo Andreoli (1835, Mirandola – 1860, Nizza Marittima) olasz zeneszerző, zongorista.

⁹² Gaetano Donizetti operája.

⁹³ Thomas Willert Beale, angol koncertszervező.

⁹⁴ Minden bizonnyal az Air átíratáról van szó: JGB 9.71.

⁹⁵ Bottesini egy-egy szóló fellépéséért 500 lírát kapott. Akkor ez hatalmas összeg volt, hiszen pl. egy falusi tanító éves fizetése 600 líra körül mozgott.

folyamatos pénzhiány oka nemcsak játékszenvedélye volt, hanem generózus, adakozó természete is. Nemcsak a jótékonyági koncerteken való részvételével, hanem kifejezetten pénzzel is támogatta a rászorulókat. Ha valaki bajban volt, mindig kisegítette, ezzel persze sokan vissza is éltek, családja is kihasználta. Mesélik, hogy a hiányt szenvedő és éppen ihlet nélküli zeneszerző kollégákat még saját kompozíciók névtelen odaajándékozásával is segítette. Az év végén Bolognába megy, december 30-án Donna Maria Malvezzi Hercolani hercegnő magánszínházában a *Sonnambulát* (*Temi varianti della Sonnambula*), a *Beatrice di Tenda fantáziát* (*Concerto su motivi della Beatrice di Tenda*) és a *Velencei karnevált* (*Carnevale di Venezia*) játssza.

1861. Január 7-én a Filharmóniában lép föl, ahol Tiszteletbeli Akadémiai Taggá választják (Accademico Filarmonico Onorario), 8-án pedig az Operában (Teatro Comunale) az előadás szünetébe szólózik. 13-án a Ferrarai Filharmóniai Társaságnál (Società Filarmonica), következő vasárnap, 20-án ismét a Bolognai Operában, majd másnap a Comunitativo Színházban (Teatro Comunitativo) játszik. Átmegy Pármába, ahol a Királyi Operában (Teatro Regio) épp az Ernani van műsoron. A január 23-i előadáson a harmadik felvonás helyett(!) a *Sonnambula fantáziát* (*Fantasia sopra motivi della Sonnambula*) és a *Velencei karnevál variációkat* (*Adagio e variazioni sul carnevale di Venezia*) játssza, két nappal később pedig a második felvonás helyett a *Beatrice di Tenda fantáziát* (*Reminiscenze della Beatrice di Tenda*) és ismét a *Velencei karnevált* (*Il carnevale di Venezia*). A bolognai publikum tombol, rajong a mesterért, a 28-ára a Nagy Színházba (Maggior Teatro) meghirdetett búcsúkoncert kapcsán az újságok egész oldalas cikkekben könyörögnek Bottesininnek, hogy maradjon még a városban. Ezen az estén hangzik el először a *Cerrito fantázia* (*Fantasia Cerrito*)⁹⁶, s a műsoron szerepel még a *Puritánok fantázia* (*Adagio su*

⁹⁶ JGB 9.36.

motivi dei Puritani), a *Velencei karnevál (Variazioni sul Carnevale di Venezia)* és a *Búcsú Bolognától (Addio a Bologna)*⁹⁷.

Ezután székhelyét mintegy fél évre átteszi Firenzébe. Továbbra is sokat koncertezik: az Új Színházban (Teatro Nuovo), márciusban Livornóban, aztán ismét a toszkán fővárosban a Pagliano Színházban (Teatro Pagliano) és a Filharmóniai Társaságnál. Több zenész ismerősével (Geremia és Jefte Sbolci, Abramo Basevi, San Clemente hercege és a Guidi⁹⁸ kiadó) a kamarazene népszerűsítésén fáradozik; az első olasz Vonósnégyes Társaság (Società del Quartetto) megalapításán munkálkodik. Áprilisban a Pagliano Színházban bemutatják a *Firenze ostromát*, melyben az egyik címszerepet most Fiorentini asszony énekli. A siker itt Firenzében hatalmas. 26-án jelzi Ricordinak, hogy befejezte legújabb operáját, a *Marion Délorme-t*⁹⁹. Júniusban Rómába megy, ahol 8. és 18. között négy hangversenyt ad Ettore Pinelli hegedűművésszel az Apolló Színházban (Teatro Apollo). Ezután Nápolyba utazik, a San Carlo Operában lép föl, valamint elvégzi az utolsó simításokat legújabb operáján. Itt írja meg *D-dúr vonósnégyesét (Quartetto in re)*¹⁰⁰ is, mellyel a firenzei Basevi Versenyre (Concorso Basevi) kíván benevezni. Augusztus 17-én a messinai Viktor Emánuel Színházban (Teatro Vittorio Emanuele) ad szólóestet. A Palermói Bellini Operaház (Teatro Bellini) följajánlja a vezető karmasteri posztot Bottesininek. A maestro elfogadja, és 2 évre leszerződik.

1862. Január 10-én itt kerül sor a *Marion Délorme* ösbemutatójára. A címszerepet most is Fiorentini asszony énekli, a karmester Agostino Lo Casto. A siker valószínűleg nagy lehetett, mert a mű hosszasan műsoron marad, a tizedik előadás után azonban anyagi nehézségek miatt ideiglenesen bezár az operaház. Furcsa módon a sajtóban semmilyen visszhangja nincs a bemutatónak, csak a Diogene¹⁰¹ számol be róla szűkszavúan, két nappal később. Február végén folytatják az előadásokat, összesen 22-szer kerül színre a darab. A *Marion Délorme*-on kívül Az ezred lánya, a Lucrezia Borgia, A trubadúr, a Maria di Rohan és a Saffo van műsoron, ezeket Bottesini vezényli. Az operaszezon végeztével (április 12.) ad még egy szólókoncertet a Szent Cecília Színházban (Teatro Santa Cecilia), majd Nápolyba készül, ahol a Télikertben (Giardino d'inverno) játszik. Itt komponálja május 27-én a cselló-zongora *Melódiát (Melodia per violoncello e pianoforte)*¹⁰², és barátjának, Paolo Rotondonak¹⁰³ ajánlja.

Zenészek és zenekedvelők egy csoportja elhatározza, hogy koncertsorozatot szerveznek a szimfonikus zene népszerűsítésére¹⁰⁴ (concerti popolari). A hatvanöt fős zenekar élére közönségcsalogatóként a nagynevű Bottesinit kéri föl karmesternek, s hogy a siker még biztosabb legyen, a mester havonta kétszer nagybögözik is. A legnagyobb szimfonikus szerzőket készülnek bemutatni: Haydnt, Mozartot, Beethovent, Spohrt, Mendelssohnt stb. Az első hangversenyt július 29-én tartják, de a szervezők minden igyekezete ellenére, a lanyha érdeklődés miatt, a tervezett 16 helyett végül is csak 6 koncertre kerül sor. Bottesini eltökélt, nem kedvetleníti el az érdektelenség, így szeptember 2-án más zenészekkel együtt (Taglioni, Krakamp, Pinto, Paolo Boubée és Merola) megalapítja a Nápolyi Vonósnégyes Társaságot. A

⁹⁷ Ilyen műről nem tudunk. Feltehetőleg valamelyik lassú előadási darabját (Elégia, Melódia stb.) nevezte el így erre az alkalomra.

⁹⁸ Giovan-Gualberto Guidi a firenzei Guidi e Pratesi kiadó egyik tulajdonosa, ügyes műkedvelő nagybögős is volt.

⁹⁹ JGB 1.04.

¹⁰⁰ JGB 8.33.

¹⁰¹ 1858-ban Palermóban alapított tudományos-irodalmi lap.

¹⁰² JGB 8.07.

¹⁰³ Paolo Rotondo előkelő nápolyi család sarja, széleslátókörű művelt, művészetpártoló ember, ügyes műkedvelő csellista volt. Bottesini őszinte baráti viszonyban volt vele, ezért több művét is neki ajánlotta. A mester Rotondohoz írt levelei rengeteg értékes információt tartalmaznak.

¹⁰⁴ Itáliában ekkor tájt az opera műfaja szinte egyeduralkodó volt. Érdekes, s mai fejvel érthetetlen is, hogy nemcsak a publikum, vagy a közép-szerű zenészek, de még maga Verdi is ellenezte az instrumentális zene itáliai népszerűsítését.

társaságnak rögtön a megalakulásakor már hetven tagja van, s az első koncertjét szeptember 14-én a Monteoliveto Teremben tartja. A műsoron Mozart B-dúr vonósnégyese (K. 159), Bottesini Mercadanténak ajánlott vonósötöse és Beethoven Szeptettje (op. 20.) szerepel. A Vonósnégyes Társaság nyomtatott formában is terjeszteni kívánja a kamarazenét, ezért a firenzei Guidi Kiadóval karöltve több quartett (többek között két Bottesini) kispartitúráját publikálja¹⁰⁵. A nagy kezdeti lelkesedést követően azonban a társaság kilenc havi működés után megszűnik. A kamarakonzertek mellett szólófellépései is vannak a mesternek Nápolyban a Fondo Színházban (Teatro Fondo) és az Operában (San Carlo). Ősszel értesül róla, hogy *D-dúr vonósnégyesével*¹⁰⁶ megnyerte a Basevi-versenyt. Az ünnepélyes díjátadásra és a győztes mű bemutatására november 1-én Firenzében a Királyi Szépművészeti Akadémia Vigadó Termében kerül sor (Sala del Buon Umore della Regia Accademia delle Belle Arti) neves művészek (Giovacchini, Agostini, Lachi és Sbolci) tolmácsolásában. A szerző azonban nincs jelen, mert októberben Párizst érintve Angliába utazott. Ismét egy Beale szervezésű turnén vesz részt, melynek során november végén 15 napig Írországból is vendégszerepel. Ekkor tűzi először műsorra a *Lucia fantáziát* (*Fantasia Lucia*)¹⁰⁷. Év végére visszatér Itáliába: Rómában Ettore Pinelli hegedűművésszel koncertezik.

Az 1863. február 28-i koncert műsora

1863. A szinte folyamatos anyagi gondok miatt január 27-én kénytelen eladni a Crema melletti földjeit, a befolyó 25.000 lírából így jónéhány tartozását kiegyenlítheti. Nápolyba utazik, s a Monteoliveto Teremben két alkalommal is eljártssza Pintoval a *Gran duo concertantét*. A Vonósnégyes Társaság hetedik matinéján a közönség soraiban helyet foglalva hallgatja meg vonósötösének előadását, április 7-én a királyi udvarban játszik, májusban pedig Casellával¹⁰⁸ lép föl. A koncertezés mellett egyre több időt szentel a komponálásnak is:

¹⁰⁵ A sorozat címe: Biblioteca del sinfonista.

¹⁰⁶ JGB 8.33.

¹⁰⁷ JGB 9.34.

¹⁰⁸ Carlo Casella (1834, Torino – 1896, Torino) olasz csellóművész. Édesapja, Pietro Casella, Paganini barátja és a Lisszaboni Opera szólócellistája volt, fiából pedig ismert zeneszerző lett: Alfredo Casella.

több zongorakíséretes dal, állítólag egy *Hugonetták fantázia* (*Fantasia nell'opera gli Ugonotti*)¹⁰⁹, egy *Nyitány* (*Ouverture per orchestra*)¹¹⁰, melyet Mercadanténak ajánl (június 20.), egy *Szimfónia Nullo ezredes emlékére* (*Sinfonia in memoria del colonnello Nullo*)¹¹¹ (augusztus folyamán), és egy *Capriccio csellóra* (*Capriccio per violoncello e pianoforte*)¹¹² (augusztus 25.) születik ebben az időben. Még júliusban egy újabb zenész társaság, a Bonamici Művész Kör (Circolo Artistico Bonamici)¹¹³ megalakulásánál bábáskodik. Első rendezvényükön augusztus 23-án Bottesini nemcsak nagybőgőműveket ad elő, hanem saját vonósnégyesében (*Quartetto in re*)¹¹⁴ a brácsa szólamot is ő játssza. Kitudódhatott, hogy a maestro hosszabb időre Hispániába készül, így szeptember 2-án Boubée¹¹⁵ otthonában kifejezetten az ő tiszteletére szerveznek egy hangversenyt. Bottesini egy búcsúkoncerttel köszöni meg a figyelmességet, majd Barcelonába hajózik. A katalán fővárosban a Liceo Operaházhoz (Gran Teatro del Liceo) szerződik. Az operaszezonban 10 operát vezényel és szólózik is.

1864. Júniusban, az operaévad végeztével más spanyol városokban is koncertezik, majd július 31-én egy általa szervezett és vezényelt hangversennyel emlékezik meg a két hónappal korábban elhunyt Meyerbeerről. Sivori és Baretta¹¹⁶ társaságában turnéra indul Franciaország fele, melynek során Párizson kívül, Douai-ba, Boulogne-ba, Saint-Malo-ba, majd Enghien-be (Belgium), és Antwerpenbe is ellátogat. Nápolyban felajánlják neki a San Carlo Opera zeneigazgatói posztját, de a mester nem fogadja el, mert a havi 400 frankos fizetést kevésnek tartja. A város vezetése megnehezítel Bottesinire az elutasítás miatt. Áthajózik a szigetországba, szeptemberben a Covent Gardenben lép föl többször. Októberben visszatér a barcelónai operaszezonra, s a Liceo Operában maga vezényli nagy sikerrel *Marion Délorme* című operáját. A címszerepet itt is Fiorentini asszony énekli. Megírja az *Esz-dúr vonósnégyest* (*Quartetto in mi bemolle*)¹¹⁷, melyet szintén „Paul Rotondo”-nak ajánl. Ősszel a Ricordi kiadó fölkeri a mestert, írjon egy nagybőgőiskolát.

1865. Februárban még Barcelonában koncertezik, majd márciusban skóciai turnén vesz részt. Franciaországba megy, ahol nyáron rengeteg vidéki koncertet ad. Július 8-án Baden-Badenben játszik. Ezen a hangversenyen ott van a festő, Dantan¹¹⁸ is, aki két teljes alakos képet fest róla: az egyikben a zenekar előtt áll hangszerével a mester, a másikon egyedül. Ősztől Párizsban szerepel, télen Belgiumba megy.

1866. Február 2-án már Bécsben van, ahol a Kärntnertortheaterben az Erzsébet királyné tiszteletére szervezett hangversenyen a *Sonnambula fantáziát* (*Souvenir aus der Oper „Sonambula”*) játssza, az újonnan megnyitott Harmónia Színházban (Harmonietheater) pedig

¹⁰⁹ Ez a mű az 1863. február 28-i koncert plakátján szerepel. Véleményünk szerint tévedésről, elírásról lehet szó, mivel a kottája sem ismert, és semmilyen más adattal nem rendelkezünk róla.

¹¹⁰ JGB 6.13.

¹¹¹ JGB 6.05.

¹¹² JGB 8.05.

¹¹³ A kör alapítója: Fernando Bonamici (1827-1905).

¹¹⁴ JGB 8.33.

¹¹⁵ Francesco Paolo Boubée, francia származású nápolyi építómérnök, elsősorban fém szerkezetekről híres, 1850-ben született fiából (Albert) csellóművész lett.

¹¹⁶ XIX. szd.-i olasz csellóművész.

¹¹⁷ JGB 8.35.

¹¹⁸ Edouard Joseph Dantan (1848. augusztus 28. – 1897. július 7.) francia festő.

többek között a *Velencei karnevált*. Ezekről a koncertekről már a pesti sajtó is beszámol: BÉCSBEN MOST EGY RITKA VIRTUÓZ PRODUKÁLJA MAGÁT AZ ÚJ „HARMÓNIA” SZÍNHÁZBAN. NEVE: BOTTESINI, A HÍRES NAGYBŐGŐS, KI EZEN A KEMÉNY ELLENÁLLÁSÚ ZENEKARI HANGSZEREN MESÉS VIRTUOZITÁST FEJT KI. A LEGFINOMABB FUTAMOKAT, A FLAGEOLET-HANGOKAT IS KIHÖZZA RAJTA, SZÓVAL: Ő AZ ELSŐ, KI E HANGSZERT A HANGVERSENYI HANGSZEREK SORÁBA EMELTE. A "VELENCEI KARNEVÁLT" IS JÁTSSZA. KÉPZELJÜK MINŐ GROTESQUE FIGURÁKKAL MULATTATJA BENNE HALLGATÓIT. AZ EFFÉLE SZÁZ ESZTENDŐS LASLEQUINEK ÉS DÖRMÖGŐ DOMINÓK JELLEMZÉSÉRE, VAGY A RHYNOCERUSI HANGOK UTÁNZÁSÁRA KÜLÖNÖSEN ALKALMAS LEHET!¹¹⁹

Szinte magától értetődő, hogy ha egy művész a császárvárosban lép fel, ellátogat Pestre is. Két koncertet ad Magyarország leendő fővárosában. Az első műsorát a *Pesti Hírnök* közli február 15-i számában:

BOTTESINI-HANGVERSENY: CSÜTÖRTÖKÖN FEBRUÁR 15-ÉN ESTI HÉT ÓRAKOR A VÁROSI „VIGADÓ” NAGY TERMÉBEN HANGVERSENYT ADNAK A HÍRES GORDONMŰVÉSZ BOTTESINI LONDONBÓL [sic] ÉS AZ ELSŐ ÉNEKESNŐ FIORENTINI CLAUDINA ASSZONY NÁPOLYBÓL [sic], DEUTSCH VILMOS ZONGORAMŰVÉSZ ÚR ÉS MÁS MŰVÉSZEK KÖZREMŰKÖDÉSE MELLETT. 1. HÁRMAS, MARSCHNERTŐL. 2. EMLÉNY „ALVAJÁRÓ” OPERÁBÓL¹²⁰ SZERKESZTÉ ÉS ELŐADJA BOTTESINI. 3. ÁRIA A „BÜVÖS VADÁSZ” OPERÁBÓL, SZERZETTE WEBER, ÉNEKLI FIORENTINI CLAUDINA ASSZONY. 4. A/ NOCTURNE FIELDTŐL, B/ ERNANI, ÁBRÁND LISZTTŐL, JÁTSSZA DEUTSCH VILMOS ÚR. 5. ÁBRÁND, "LAMMERMOORI LUCIA"-BÓL¹²¹, SZERKESZTÉ ÉS ELŐADJA BOTTESINI. 6. MAZURKA¹²² BOTTESINITŐL, ÉNEKLI FIORENTINI CLAUDINA ASSZONY. 7. VELENCEI CARNEVAL PAGANINITŐL (ADAGIÓJA BOTTESINITŐL)¹²³ A GORDONRA RENDEZTE ÉS ELŐADJA BOTTESINI — A ZONGORÁK BEREKSZÁSZI MŰTERMÉBŐL VALÓK — PÁHOLYOK 20 FRT ÉS 15 FRTJÁVAL, KÖRSZÉKEK 3 FRTJÁVAL, ZÁRTSZÉKEK 2 FRT ÉS 1 FRT 50 KRJÁVAL ÉS BEMENTI JEGYEK 1 FRTJÁVAL KAPHATÓK A PÉNZTÁRNÁL A VIGADÓBAN ÉS FEICHLINGER ÉS RÓZSAVÖLGYI ÉS TÁRSA URAK MŰKERESKEDÉSÖKBEN.¹²⁴

Bottesini több mint fél évszázados karrierje során mindenütt példátlan ünneplésben részesül: a kor leghíresebb primadonnáitól kap babérkoszorút, a legnagyobb hegedűsökkel játszik egy koncerten, gyakran duóban, s a kritika ilyenkor nemhogy nagynevű társai mellé, de sokszor azok fölé helyezi virtuozitását, muzikalitását, tudását. Érdekes és elgondolkodtató, hogy a pesti kritika vegyes érzelmekkel számol be a maestro koncertjeiről:

BOTTESINI HANGVERSENYEI

(FEBRUÁR 15-ÉN S 16-ÁN A VÁROSI VIGADÓ NAGY TERMÉBEN)

HA AZ ÉV MEGBOLDOGUL, FARSANGKOR MEGÜLJÜK A TORÁT, EZUTÁN MEGBŐJTÖLJÜK A FARSANGOT S ELTEMETJÜK SZÉP MUZSIKA SZÓVAL.

VALAMINT A TAVASZNAK VANNAK ZENGŐ HIRDETŐI, ÚGY A BŐJTNEK IS; CSATTOGÓ ZENÉSZEK, ENYELGŐ PACSIRTÁK JELENTIK AZT, VILÁGHÍRŰ ÉNEKESNŐK NAPSUGÁRKÉNT REZGŐ TRILLÁI, S A HEGEDŰ HANGJAIT A SZIKRÁZÁSIG HATVÁNYOZÓ VIRTUÓZOK HIRDETIK EZT. DE MOST ELLENKEZŐLEG TÖRTÉNT!

BŐGÖN BŐGVE

KÖSZÖNTÖTT A BŐJT BE!

BOTTESINI ÚR AZ, AKI E RÍMBEN REFORMÁLTA AZ EDDIGI RENDET, A BŐJT SZÜLETÉSE NAPJÁN KESEREGVE, S MINTHOGY ÉLETBE LÉPTETVÉN HANGSZERÉNEK A SPARTAKUSZI SZOKÁST, MELY MINDEN SZÜLETÉST MÓDFELETT SIRATOTT ÉS KESERGETT.

SZIGORÚAN BÍRÁLVA MOST, EZZEL CSAK SZAKMÁNKAT TÖLTENŐK BE, DE MEGBOCSÁT A T. OLVASÓ, HA NEM MERÉSZLÜNK SZŐRSZÁLHASOGATÓK LENNI OTT, HOL BOTTESINI ÚR OLY

¹¹⁹ Pest, Vasárnap, Hatodik évfolyam, 18. szám, Február 4-én 1866. február.

¹²⁰ JGB 9.35.

¹²¹ JGB 9.34.

¹²² Erről a műről semmi egyebet sem tudunk.

¹²³ JGB 9.37.

¹²⁴ Pesti Hírnök politikai napilap, Hetedik évfolyam 36. szám, Csütörtök Február 15-én 1866.

IRGALMATLANUL HASOGATJA AZ ÓRIÁS VASTAG HÚROKAT. ELNÉZHETŐ EZÉRT, HA A NAGYRÓL CSAK NAGYJÁBÓL SZÓLUNK.

KI EZ A BOTTESINI? — FOGJA TALÁN KÉRDEZNI A T. OLVASÓ. — MINT MŰVÉSZI EGYÉNISÉGRŐL ELMONDHATJUK, HOGY Ő A NAGYBŐGŐN A TECHNIKAI ÜGYESSÉGET ÉS A KIFEJEZÉSI MÁSÉRZETET EDDIGELÉ A LEGMAGASABB FOKRA EMELTE, ANÉLKÜL AZONBAN, HOGY EZZEL A VALÓDI KÖLTŐI MAGASZTOSSÁG RÉGIÓIBA VARÁZSOLNÁ A HALLGATÓT, VAGY RÖVIDEBBEN: KINEK LEGNAGYOBB SZERENCSETLENSÉGE A ROSSZUL VÁLASZTOTT HANGSZER.

HA BOTTESINI ÚR PL. A HEGEDŰRE VAGY A GORDONKÁRA SZENTELI HAJLAMAIT, EGÉSZ MÁS PÁLYÁT FUT BE A MŰVÉSZET EGÉN; MERT MONDHATJUK: EGY HANGSZER SINCS OLY SZŰK KORLÁTOK KÖZÉ SZORÍTVA, MINT ÉPPEN A NAGYBŐGŐ, HA AZT HANGVERSENYI S NEM ÉNEKKARI KIEGÉSZÍTŐ HANGSZER GYANÁNT VESSZÜK. A NAGYBŐGŐ TERJÉNEK LEGFŐBB EREJE FŐLEG KÖZÉPMÉLY HANGJAIBAN KULMINÁL; MIHELYT LEJEBB ERESZKEDIK, VAGY TÖBB ERŐT IGYEKSZIK KIFEJTENI, RÖGTÖN AZ A SZÓNOK JUT ESZÜNKBE, KI BÁRMIKOR SOKAT AKART MONDANI, SOHASEM ÉRTETTÉK MEG, S EBBŐL SZÁRMAZIK AZ ÉRZELEMFEJTÉS EGYOLDALÚSÁGA, S A LELKESÍTŐ TŰZ HIÁNYA.

DE TÉRJÜNK ÁT A HANGVERSENY OBJECTÍV OLDALÁRA. A VIGADÓ NAGY TERME EZ ALKALOMMAL NEM KÉNYSZERÜLT NAGYSÁGA DACÁRA SZÉPPÉ LENNI, KÉNYELMESEN BELEFÉRT A HANG, DE MÉG KÉNYELMESEBBEN A KÖZÖNSÉG.

A TRIO, MINT ELSŐ SZÁM, KIMARADVÁN, KÖVETKEZTEK AZ OLASZ OPERAI ÁTIRATOK, MELYEKBE BOTTESINI ÚR MEGLEPŐ SZÉPEN TANÚSÍTÁ MŰVÉSZETÉT. Ő A NAGYBŐGŐVEL A HEGEDŰT IS KÉPES UTÁNOZNI, JÁTÉKÁBAN SOK AZ ERŐ, DE EHHEZ MÉRVE MÉGIS KEVÉS A HATÁS.

UTÁNA FIORENTINI CLAUDINE ASSZONY ÉNEKELT WEBER „BŰVÖS VADÁSZ”-ÁBÓL ELÉGGE SZABATOSAN, ÉNEKÉBEN EGYSZERŰSÉGGEL PÁROSULT ÍZLÉS NYILATKOZIK.

KÖZREMŰKÖDÖTT MÉG DICSÉRETRE MÉLTÓLAG DEUTSCH VILMOS ÚR, S IGEN ÉRDEKES JELENSÉG VOLT SZENDE ARCÁVAL, SZÉP SZÖKE HAJÁVAL AZ IFJÚ PLOTÉNYI NÁNDOR, KIT BÁTRAN NEVEZHETÜNK A HAZAI TEHETSÉGEK EGYIK LEGKITŰNŐBBJÉNEK, KI EZ ALKALOMMAL A ZONGORAKÍSÉRETET SZOKOTT FINOMSÁGGAL — S SZABATOSSÁGGAL TÖLTÉ BE.

VÉGÜL NEM HAGYHATJUK MEGJEGYZÉS NÉLKÜL AZ ULLMANN-, S JELENLEG WEISER-FÉLE ROBOTBAFOGÁSÁT A MŰVÉSZETNEK. AZÉRT, HOGY ŐK CSÖKÖNYÖS MATERIALISTÁK, NE IGYEKEZZENEK A ZENE IDEALIZMUSÁT EZÁLTAL LEALÁZNI. INNEN VAN AZTÁN AZ, HOGY AZ ANYAGI KÉNYSZER LEVETKEZTETI A MŰVÉSZRŐL AZ ÖNÁLLÓ ÍZLÉST, S FÉLRETÉVE MINDEN MŰBECSET, CSAK HATÁSVADÁSZÓ DARABOKKAL VÁGYIK IMPONÁLNI. IGAZOLJA EZT AZ IS, HOGY BOTTESINI ÚR MÁSODIK HANGVERSENYÉNEK MŰSOROZATA EGÉSZEN HASONLÓ VOLT AZ ELSŐHÖZ. S MIT MOND ERRE AZTÁN A KÖZÖNSÉG? A MŰVÉSZT ÍTÉLI EL!

BOTTESINI HANGVERSENYEI NEM SIKERÜLTEK, MIT A MŰVÉSZRE NÉZVE SAJNÁLUNK UGYAN, MERT MEGÉRDEMELTE VOLNA A PÁRTFOGÁST, DE A MŰVÉSZEKKEK ÜZÉRKEDŐ VÁLLALKOZÓKRA NÉZVE ÉPPEN NEM. LEGALÁBB A TÖBBI ELRIAD TALÁN EGY KISSÉ BUDA-PESTTŐL, S NEM FOGJA EGÉSZEN HOTTENTÓTIÁNAK TEKINTENI MAGYARORSZÁGOT, HOL A KÖZÖNSÉGET EGY TELEGRAMM REKLÁMMAL ÖSSZE LEHET HARANGOZNI. — MI IS CIVILIZÁLÓDUNK.¹²⁵

A *Vegyes Hírek* beszámolója már több lelkesedésről tanúskodik:

BOTTESINI HANGVERSENYEK

A HÍR, MELY BOTTESINI ÚRNAK FELLÉPÉSÉT PESTEN MEGELŐZTE, VÁRAKOZÁSUNKAT MAGASRA FOKOZTA, S ÖRÖMMEL VALLJUK BE, HOGY AMIT HALLOTTUNK, AZ REMÉNYÜNKET IS MÉG FÖLÜLMÚLTA, MIUTÁN BOTTESINI OLY NAGY VIRTUOZITÁST FEJT KI, HOGY ÚGY TETSZIK, MINTHA NEM IS AZ IDOMTALAN GORDON, E MINDIG OLY MOSTOHA BÁNÁSMÓDBAN RÉSZESÜLŐ HANGSZER, HANEM A HEGEDŰ LENNE KEZEI KÖZÖTT. ELSŐ HANGVERSENYÉN TÖBB DALMŰ MOTÍVUMAI FELETT SZERZETT VÁLTOZATAIT, VALAMINT A VELENCEI CARNEVÁLT JÁTSZÁ,

¹²⁵ Zenészeti lapok, Hatodik évfolyam 20. szám, Pest, Vasárnap, Február 18-án, 1866. Közlöny a zeneművészet összes ágai köréből.

MELYHEZ AZ ADAGIÓT MAGA ÍRTA. NEKÜNK LEGJOBBAN TETSZETT A „LUCIA” FELETTI ÁBRÁNDJA, MIKÖZBEN BOTTESINI OLY HANGOKAT CSALT KI BÖGŐJÉBŐL, MIRE AZT KÉPTELENNEK TARTOTTUK. NEM CSODA, HOGY A KÖZÖNSÉGET, MELY ELEINTE NAGYON TARTÓZKODÓ VOLT, CSAKHAMAR MEGHÓDÍTÁ. — KÁR, HOGY OLY KÖZÉPSZERŰ, PRÍMADONNÁVAL JÁR, MINŐ SIGNORA FIORENTINI, KINEK HANGJA AZ ALSÓ FOKOZATOKON ELÉG ROKONSZENVES UGYAN, A SCALA MAGASABB HELYEIN AZONBAN NAGYON ÉKTELEN, INTONÁCIÓJA BIZONYTALAN, STRACSATÓJA [sic] KAPKODÓ, ELŐADÁSA MODOROS S ISKOLÁJÁRÓL NEM IS AKARUNK SZÓLANI. AZ ÖRÖKSZÉP ÁRIÁT A „BŰVÖS VADÁSZ”-BÓL NAGY VONTATOTTSÁGGAL ÉNEKELÉ, PEDIG E DALLAM MÉLA UGYAN, DE ÉPPEN NEM VONTATOTT ELŐADÁST KÖVETEL. A BOTTESINI ÁLTAL SZERZETT MAZURKÁBAN CSEBERBŐL VEDERBE JUTOTTUNK, BÁR MAGA A SZERZEMÉNY IS NEM FOG BABÉRT FÜZNI BOTTESINI ÚR HÍRNEVÉNEK. ANNÁL ELŐKELŐBBEN KELL AZONBAN NYILATKOZNUNK DEUTSCH VILLI ÚRRÓL, KI ISMERT KÉSZSÉGÉVEL TÖBB MŰ TELJESEN COMET ELJÁTSZÁSÁVAL GYÖNYÖRKÖDTETÉ A KÖZÖNSÉGET¹²⁶.

A Pesti Vigadó a XIX. szd.-ban

Májusban a trieszti Új Városi Színházban (Teatro Comunale Nuovo di Trieste) a felvonások közti szünetekben szólózik a maestro, júniusban Párizsba megy, júliusban vissza Itáliába, augusztusban ismét Párizsba, szeptemberben megint Bécsbe; októberben és novemberben pedig már a Covent Gardenben és londoni szalonokban játszik. Decemberben Szentpétervárra indul Rossini ajánlólevelével. A pesaroi mester – ismerve Bottesini költekezési szokásait – a következő jóindulatú tanáccsal bocsátja útjára fiatalabb kollégáját: „Fatevi conoscere. Guadagnate molti rubli, teneteli da conto, pensate alla vecchiaia!!!” (Szerezzén hírnevet magának. Keressen sok rubelt, tegye félre, gondoljon az öregkorára!!!)

1867. Január közepéig több koncertet ad a szentpétervári Olasz Színházban (*Итальянский Театр*), s meghívást kap a cári palotába is. Anton Rubinstein vezénylete mellett játszik II. Sándor cár előtt. A hangverseny végén az uralkodó melegen gratulál Bottesininek, majd megkérdi tőle: „De quel pays êtes-vous?” (Mely vidékről érkezett ön?). — „De Creme, Majesté” (Cremából, Felség). Ekkor a cár, szemöldökét összehúszva, szigorú hangon megismétli a kérdést. A maestro érzi, hogy valami hiba lehet a válasza körül, de nem is sejti, hogy szülővárosa nevének francia kiejtése (Crema = Creme) pont annak az édességnek a neve (crème = krém), melyet a cár ki nem állhat. — „De Milan Majesté” (Milánóból, Felség) – javítja ki gyorsan válaszát, mélyen meghajolva az uralkodó előtt.

Erről az orosz turnéről egy másik anekdota is fennmaradt. Bottesini egy kisebb színház pódiumán szólózott. Az első üveghangok után egyre erősödő morajlás hallatszott a publikum soraiból, majd egyesek fölszaladtak a színpadra, és a díszlet és a függöny mögött keresgéltek

¹²⁶ Vegyes Hírek, Hetedik évfolyam 40. szám, Kedd, február 20-án 1866.

valamit. Azt hitték, csúf tréfa áldozatává váltak, s a gyönyörű magas hangokat nem is az olasz művész produkálta hatalmas hangszerén, hanem egy a színpalota mögött elbújtatott hegedűs.

Az orosz kaland után visszatér Nyugat-Európába, január végén már Párizsban szerepel többször Sivorival. Februárban Fiorentini asszonnyal együtt észak-francia városokban koncerteznek, majd Ullman¹²⁷ impresszárió szervezésében skandináv turnéra megy; Dániában, Svédországban és Norvégiában játszik Vieuxtemps-mal és Artôt-val¹²⁸. Áprilisban megkapja az olasz Szent Mauritius és Szent Lázár rend (Ordine di San Maurizio e San Lazzaro) lovagkeresztjét. Májusban átköltözik Londonba, itt fejezi be az *Un amour en Bavière*¹²⁹ (*Szerelem Bajorországban*) című újabb operáját. A kétfelvonásos vígopera azonban sohasem kerül színre. Augusztusban Johann Strauß-szal felváltva vezényli a Mellon-koncerteket¹³⁰ a Covent Gardenben, ezeken szólistaként és komponistaként is szerepel. Ugyanitt az őszi operaszezonban is vezényel.

1868. Év elején Lisszabonba indul, de útba akarja ejteni szülővárosát, hogy részt vegyen két jótékonyági hangversenyen. Útközben azonban arról értesül, hogy Itáliában egy újabb kolerajárvány tombol, ezért megáll Párizsban. Itt hallja őt Escudier¹³¹, aki emlékirataiban nagyszerűen jellemzi a nagybögőművész alkatát és természetét¹³². Bottesini újabb ajánlólevelet kér Rossinitől, ezúttal Coppolához¹³³, a lisszaboni São Carlos Operaház (Teatro Real São Carlos) vezetőjéhez. A pesaroi mester február 14-én meleg hangú ajánlást ír fiatalabb kollégájának: „Ez a különös tehetség minden segítséget megérdemel”. Útnak indul tehát Bottesini, de először egy kedvelt német fürdőhelyre, Wiesbadenbe utazik. Itt az egyik koncertje után a gratulációk fogadásakor odalép hozzá egy úri hölgy, és megkérdezi, mikor láthatják újból vendégül otthonukban, hiszen legutóbb édesanyja is nagyon élvezte játékát. Bottesini azt hiszi, hogy a szokásos rajongók egyikéről van szó, s már készül udvariasan elhárítani a közeledést. „Ki is az ön édesanyja?”- kérdezi. — „Az angol királynő.”... Továbbfolytatva útját Madridban is megáll, s három nagysikerű koncertet ad a Királyi Operaházban (Teatro Real). Őszig Portugáliában marad, majd visszatér Párizsba. Francia – benelux – skandináv turnéra indul ismét, ezúttal Vieuxtemps-mal, Grützmacherrel¹³⁴ és Jaëllel¹³⁵. Októberben az *Il trovatore* zenei gyűjtemény¹³⁶ publikálja *Mezzanotte (Éjfél)*¹³⁷ című dalát.

1869. Március 30-án befejezi hatodik, *é-moll vonósnégyesét (Quartetto n. 6 in mi minore)*¹³⁸. Július elejétől október közepéig Baden-Badenba költözik, az opera nyári szezonját vezényli, és szólózik is. Időközben Strakosch impresszárió megvásárolja az előző év novemberében elhunyt Rossini: *Petite Messe Solennelle*-jének jogait. Az érdeklődés óriási, a művet az ősz folyamán Párizsban 14-szer (Théâtre des Italiens – Olasz Színház), majd francia vidéki városokban, Belgiumban és Hollandiában még hatvanszor adják elő. A karmester

¹²⁷ Bernard Ullman a XIX. szd. egyik jelentős zenei impresszáriója volt.

¹²⁸ Désirée Artôt (1835. július 21. – 1907. április 3.), belga szopránénekesnő.

¹²⁹ JGB 1.05.

¹³⁰ Alfred Mellon (1820. április 7. – 1867. március 24.), angol hegedűművész, karmester és zeneszerző. A Musical Society és a Promenade Concerts vezetője volt. A Promenade Koncerteknek – a Covent Gardenben zajló – sorozata néhány évig az ő nevét viselte.

¹³¹ Léon (1821–1881) és Marie (1819–1880) Escudier, francia író testvérpár, sok zenész életrajzát készítették el és adták ki együtt. Léon 1874-től 76-ig a párizsi Olasz Színház (Théâtre Italien) vezetője is volt.

¹³² Léon Escudier: *Mes Souvenirs, Les Virtuoses*, Paris, C. Dentu, 1868.

¹³³ Pietro Antonio Coppola (1793., Enna – 1877., Catania) olasz zeneszerző, hosszú ideig Lisszabonban élt, ahol szép sikereket ért el.

¹³⁴ Friedrich Grützmacher (1832. március 1., Dessau – 1903. február 23., Drezda) híres német csellista.

¹³⁵ Alfred Jaëll (1832. március 5., Trieszt – 1882. február 27., Párizs) osztrák zongoraművész és zeneszerző.

¹³⁶ *Il trovatore*: Album musicale, Ricordi, Milánó.

¹³⁷ JGB 3.64.

¹³⁸ JGB 8.36.

Bottesini, de a műsor első felében gyakran szólistaként is föllép Vieuxtemps-mal és Godefroid¹³⁹-val.

Ebben az évben a karmester és virtuóz zeneszerzőként is sokat és eredményesen dolgozik: Párizsban Escudier kiadja kétkötetes nagybőgőiskoláját (*Méthode complète de contre-basse*) és két dalát (*La cloche du village*¹⁴⁰ – *Falusi harang* és *La Martyre chrétienne*¹⁴¹ – *A keresztény vértanú*); Ricordi egy 12 dalból álló albumot publikál *Le ricordanze di Napoli*¹⁴² (*Nápolyi emlékek*) címmel.

1870. Míg január 20-án a müncheni publikum a nagybőgővirtuóznak tapsol (a *Gran duo concertante*-t játssza), addig február 22-én Monte Carlóban már a zeneszerzőt ünneplik: ekkor kerül sor *Vinciguerra le bandit*¹⁴³ (*Vinciguerra, a haramia*) című operájának ősbemutatójára. A nagy sikerre való tekintettel az opera egész márciusban műsoron marad, majd azt a társulat április 16-tól kezdve a párizsi Királyi Palota Színházában (Théâtre du Palais Royal) még 40-szer előadja. Bottesini zeneszerzői sikerei ekkor már világszerte jelentősek, a maestro nagy szomorúsága azonban, hogy hazájában ennek ellenére csak szólistaként ismerik el. Grillo márki¹⁴⁴ párizsi otthonában az olasz szabadkőművesség egyik nagymestere, Frapolli¹⁴⁵ szenátor tiszteletére ad koncertet Sivorival. A nyarat ismét Baden-Badenban tölti, vezényel és szólózik. A porosz-francia háború kitörése miatt székhelyét átteszi Londonba. Először vidéki koncerteken vesz részt, majd Tito Mattei megrendelésére 7 hét alatt megírja *Ali Babà*¹⁴⁶ című vígoperáját. December 17-én meghal Saverio Mercadante, a Nápolyi Konzervatórium igazgatója. Az utódok között Bottesini neve is fölmerül, végül azonban Lauro Rossi¹⁴⁷, a Milánói Konzervatórium korábbi igazgatója kapja meg a kinevezést.

1871. Az *Ali Babà* ősbemutatójára Londonban a Lyceum Színházban (Lyceum Theatre) január 18-án kerül sor. A siker minden várakozást fölülmúl, Ricordi kiadja a partitúrát¹⁴⁸. Február 24-én a St. James's Hallban játszik zenekarral a mester, az est karmestere: Gounod; 28-án egy szimfonikus koncertet vezényel a Lyceum Színházban, melyen legújabb operájának részletei is elhangoznak. Ekkor keresi meg őt az egyiptomi alkirály megbízásából Draneht Pasa¹⁴⁹, hogy leszerződtesse a Kairói Operaház soron következő évadjára. Nagy esemény van készülőben: a Szezei-csatorna megnyitását az Aida ősbemutatójával fogják megünnepelni a Kairói Királyi Operában (Khedivial Royal Opera House). Verdi eredetileg a kor egy másik nagy karmesterét, Marianit szerette volna a feladatra megnyerni, de ő nem vállalta, így Bottesinire esett a választás. A szerződést, mely november 1-től március 31-ig szól, és havi 4000 frankot biztosít a karmesternek, május 6-án írja alá.

Június 5-én Bottesini még részt vesz a Nagy Reggeli Hangversenyen (Grand Morning Concert) a St. James's Hallban, majd nyárra Madridba utazik. A Buon Retiro éjszakai hangversenyeit vezényli és szólózik, a királyi udvarban pedig a *Katolikus Izabella-rend lovagja* (*Encomienda de Orden de Isabel la Católica*) kitüntetést veheti át. Szeptemberben a Zarzuela Színházban (Teatro de la Zarzuela) bemutatja az *Ali Babà*t. Az *Il trovatore* zenei gyűjteményben megjelenik *Ne quittons pas notre forêt*¹⁵⁰ (*Ne hagyjuk el erdeinket*) című dala.

¹³⁹ Dieudonné-Félix Godefroid (1818. július 24., Namur - 1897. július 12., Villers-sur-Mer), ismert belga hárfaművész, több művet is írt hangszerére.

¹⁴⁰ JGB 3.44.

¹⁴¹ JGB 3.62.

¹⁴² JGB 3.28 - JGB 3.39.

¹⁴³ JGB 1.06.

¹⁴⁴ Giorgio Capranica del Grillo márki (1849 - 1922) Margherita királyné (Savoyai Margit) udvarához tartozott.

¹⁴⁵ Ludovico Frapolli (1815. március 26., Milánó - 1878. április 25., Torino) olasz geológus és politikus.

¹⁴⁶ JGB 1.07.

¹⁴⁷ Lauro Rossi (1810. február 19., Macerata - 1885. május 5., Cremona) olasz operaszerző.

¹⁴⁸ Az opera utóélete is érdekes: az 1920-as években az „I Piccoli di Podrecca” nevű bábtársulat műsorára tűzi, s mintegy 100 alkalommal játssza. Később, a bábszínház 1934-es amerikai turnéján - többek között a new yorki Metropolitanban - is színre kerül a mű.

¹⁴⁹ Paul Draneht Bay Pasa, az egyiptomi kedive (alkirály) megbízottja.

¹⁵⁰ JGB 3.65.

Visszatér Itáliába, hogy Verdivel konzultáljon az Aidával kapcsolatban, mielőtt elindulna Afrikába. Sant'Agatai otthonában keresi föl a szerzőt, s három napig vendége marad, hogy mindent alaposan át tudjanak beszélni. Ha már így közel jár szülővárosához (Sant'Agata 50 km-re van Cremától), hazalátogat, s egy koncertet is ad az otthoniak nagy örömére. Egyiptomba hajózik, s november elején elkezd próbálni az új operát. A szerző és a karmester az egész próbaidőszak alatt levél-kapcsolatban áll egymással, s különösen Verdi december 27-én kelt leveléből tudjuk, hogy mekkora hálát érzett Bottesini odaadó munkája iránt. Az ősbemutatóra december 24-én kerül sor, a siker híre azonnal bejárja a világsajtót (Perseveranza, Journal des débats, Wadi el Nil, Il programma, Avvenire d'Egitto stb.) Ebben a sikerben kétség kívül hervadhatatlan érdemei vannak Bottesini áldozatos munkájának és zenei nagyságának is.

A Kedive Operaház Kairóban

1872. Az egyik próbán az énekesek (főleg a szoprán Maria Sass) és a maestro közt heves vita támad, emiatt február 7-én felmond. Végül azonban a zenekari zenészek kérésére, és a további előadások megmentése érdekében mégis marad. Újból gyakorolni kezd, és a szezon végeztével néhány koncertet ad Consolo¹⁵¹ hegedűművésszel Alexandriában (Théâtre Zizinia), majd visszatér Európába. A madridi Zarzuela Színházban az *Ali Babà* újból színpadra kerül, sőt spanyol fordításban Barcelonában is műsorra tűzik július 18-án. Az operát Londonban (St. George Hall) és szeptemberben Milánóban is bemutatják. Az újabb, november 2-án induló kairói operaszezonra is szerződtek, ezért októberben visszatér Egyiptomba. Az új évad műsorán A Puritánok, a Lammermoori Lucia, a Norma, az Aida, A sevillai borbély, a Roberto az ördög¹⁵² és A végzet hatalma szerepel.

1873. Az operaszezon végeztével az alexandriai Zizinia Színházban vezényel néhány koncertet, majd konstantinápolyi és kalkuttai hangversenyek után visszatér Európába. Velencében száll partra április 29-én, ahol Gallo¹⁵³ impresszárió azonnal leszerződte a Malibran Színház (Teatro Malibran) nyári szezonjára. Egyenesen Milánóba megy, onnan Párizsba, majd vissza Milánóba. Augusztusra ér vissza Velencébe, hogy eleget tegyen az áprilisban elfogadott szerződésnek. A vezénylés mellett ismét komponál: dolgozik egy *Keleti*

¹⁵¹ Federico Consolo (1841–1906) san marinói hegedűművész.

¹⁵² Roberto il diavolo, Giacomo Meyerbeer operája.

¹⁵³ Antonio Gallo (179?, 187?) hegedűs, zenei kiadó és impresszárió. Több velencei színház is a Gallo család tulajdonában volt.

*indulón (Marcia orientale)*¹⁵⁴, és a Cavour-émlékmű avatása alkalmából meghirdetett zeneszerzői versenyre is benevez. A 250 líra díjazású versenyt a torinói Concerti Popolari Társaság (Società dei Concerti Popolari) hirdette meg: egy Desiderato Chiaves¹⁵⁵ versére készített zenekarra és énekkarra megírt himnusz kell benyújtani. Bottesini a művét egy különös jellegével látja el: „*Au loup la forêt, au pigeon le colombier*” – „*Farkasnak az erdő, galambnak a galambdúc*”. Húsz jelentkezővel szemben megnyeri a versenyt. A győztes mű, *Himnusz a Camillo Cavour emlékmű felavatására (Inno per l'Inaugurazione del monumento a Camillo Cavour)*¹⁵⁶ nagy sikert arató ősbemutatóját november 9-én a torinói Viktor Emánuel Színházban a szerző barátja, Pedrotti vezényli, miután ő maga nincs jelen. Bottesini ekkor már Kairóban van, egy újabb évadra elvállalta az opera vezetését.

1874. Ebben az évadban a Poliuto¹⁵⁷, A végzet hatalma, A sevillei borbély, az Aida, a Marta¹⁵⁸ és a Rigoletto van műsoron. A szezon végeztével májusban visszatér Itáliába. Június első napjaiban meghal édesapja, a temetésen Cremában természetesen Giovanni is ott van. Júliusban fölkéri Bottesinit a bolognai Zenegimnázium (Liceo Musicale) vezetésére, de nem vállalja el, mivel októbertől ismét Kairóba szerződött. A sajtó beszámol róla, hogy a mester egy új operán dolgozik. Ennek a *Graziella*¹⁵⁹ című művének azonban csak a nyitánya készül el.

1875. Az újabb kairói évadban 15 operát vezényel Bottesini, márciusban a szezont Verdi Requiemjével zárja. Most nem hagyja el Egyiptomot, ott marad az Alexandria közelében fekvő ramle-i villájában, és komponál. Újabb operáján, a *Héro és Leander*en (*Ero e Leandro*)¹⁶⁰ dolgozik. A szövegkönyvet Boitótól kapta meg, méghozzá ajándékba. Boito eredetileg ugyanis maga akarta megzenésíteni a történetet, de korábbi zeneszerzői szárnypróbálgatásainak sikertelenségét látván inkább lemondott róla. Eközben május 22-én a milánói Santa Radegonda Színházban újból műsorra tűzik a *Vinciguerra il bandito*¹⁶¹ eredeti olasz változatát, szerény sikerrel. Ősszel elkezdődik a Kairói Opera újabb szezója.

1876. Májusban az operaszezon végeztével szólókoncertet ad Kairóban; a siker akkora, hogy az egész műsort meg kell ismételnie. A Kairói Kedivé Opera jövője azonban bizonytalanná válik; eddigi pártfogója, Draneht Bey sem sok jóval kecsegteti a mestert, úgyhogy a végleges hazatérés gondolatát fontolgatja. Május 15-én Bottesini levelet ír Giulio Ricordinak, melyben fölhívja a kiadó figyelmét újonnan elkészült operájára, és segítségét kéri a hazai zeneéletbe való visszailleszkedésben. Sokat komponál, elkészít egy nyitányt (*L'arrivo*¹⁶² – *A megérkezés*), a *Requiemet (Messa da Requiem)*¹⁶³, két románcot Aleardo Aleardi¹⁶⁴ verseire (*Che cosa è Dio?*¹⁶⁵ – *Mi az Isten?* és *Che cosa è Satana?*¹⁶⁶ – *Mi a sátán?*). Végül, jobb ajánlat híján mégis elvállalja a Kairói Opera következő évadjának a vezetését is. Ez az utolsó szezója az operaháznak, mert 1877 márciusában a szezon végeztével – anyagi gondok miatt – véglegesen bezár.

1877. Januárban meghal Luigi Bottesini, aki az öccse által vezetett kairói operazenekar trombitása volt. A testvér emlékére adja elő Giovanni Bottesini a *Requiem*jét február 2-án a ferences templomban, csakhogy a női szólamok nélkül, mert az atyák nem akarják, hogy

¹⁵⁴ JGB 6.09.

¹⁵⁵ Desiderato Chiaves (1825. október 2., Torino – 1895. június 29., Torino) olasz költő, publicista, politikus és zenész.

¹⁵⁶ JGB 5.04.

¹⁵⁷ Gaetano Donizetti operája.

¹⁵⁸ Friedrich von Flotow (1812. április 26., Teutendorf – 1883. január 24., Darmstadt) német zeneszerző műve.

¹⁵⁹ JGB 6.06.

¹⁶⁰ JGB 1.08.

¹⁶¹ JGB 1.06.

¹⁶² JGB 6.02.

¹⁶³ JGB 2.02.

¹⁶⁴ Aleardo Aleardi (1812. november 14., Verona – 1878. július 17., Verona) olasz romantikus költő.

¹⁶⁵ JGB 3.02.

¹⁶⁶ JGB 3.03.

templomukban nők énekeljenek. Az operaszezon befejeztével a mester végleg elhagyja Egyiptomot. Hazafelé indul, de útközben Máltán ad két koncertet, egyiket a Manoel Színházban (Teatro Manoel), a másikat az Union Clubban, május 15-én. Siracusán keresztül Cataniába érkezik, ahol a Bellini Kör (Circolo Bellini) alapító tagja. Itt a Pacini Arénában játszik május 30-án. Június 2-án pedig az operaházban kellene játszania (Teatro Comunale), de a rossz szervezés és az érdektelenség miatt ezt lemondja, és tovább utazik északnak. 15-én már Messinában a Viktor Emánuel Operában (Teatro Vittorio Emanuele) szerepel: egy színházi előadás szünetében szólózik, a közönség soraiban Savoiai Tamás Herceg (principe Tommaso di Savoia) is helyet foglal. Átkel a Kontinensre, s Nápolyba megy. 24-én itt újabb gyász éri a Bottesini familiát: meghal Giovanni húga, Angelina, akiből időközben ügyes zongorista lett.

Június 30-án a San Carlo Operában a *La traviata* szüneteiben ismét nagybögőzik, két szóló darabon kívül a hegedű-bögő duót is eljátssza Salvatore Pinto¹⁶⁷ hegedűművésszel. Júliusban fölkerik, hogy a következő szezonra legyen a nápolyi opera karmestere, de

elutasítja. Azzal indokolja, hogy már elkötelezte magát a Kairói Operához, holott ez nem igaz, hiszen az már véglegesen bezárt.

Az 56 éves mester fáradhatatlan, hazai hangversenykörútra indul. Július 25-én, 29-én és 30-án a római Politeama Operában (Teatro Politeama) játszik a felvonások közti szünetekben. Augusztus 1-én a Manzoni Színházbeli koncertje után a Santa Cecilia Akadémia tiszteletbeli tagjává választja (Socio Illustre). Augusztus 11-én és 14-én Firenzében (Teatro Principe Umberto), aztán Pesarában, Senigalliában, majd 20-tól 23-ig Livornóban (Teatro Rossini, Teatro Goldoni) lép föl. Majd Trieszt, Goricia, Treviso és szeptember 6-án Padova (Teatro Garibaldi) következik. Ezután Vicenzában, Velencében (Teatro Malibran), szeptember 27-én Veronában (Teatro Nuovo), október 1-én Bresciában (Teatro Guillaume), aztán Cremonában és Mantovában (Teatro Andreani), végül pedig október 10-én és 13-án Milánóban (Teatro Carcano és Teatro Manzoni) szerepel.

A siker mindenütt hatalmas, néha azonban mégis előfordul, hogy – a néhol igen magas jegyárak miatt – kevés a publikum. Meghívást kap Kubába, hogy a következő havannai operaszezont vezényelje, de inkább egy Ulmann által szervezett észak-európai turnéra megy nagybögőzni. A Németországba, Hollandiába, Belgiumba, Svédországba induló kiváló zenészek közt van Henryk Wieniawski is, akivel a *Gran Duo Concertant*tét játszzák, elképesztő sikereket aratva. Október 31-én Stockholmban Oszkár király is hallja Bottesinit, s forrón gratulál. Másnap a maestro egy protestáns templomban Bach *Airjét*¹⁶⁸ játssza, majd – a nagy sikerre való tekintettel – november 3-án meg kell ismételnie.

1878. Észak-Európából visszatérve hazájában folytatja koncertkörútját: január 20-án San Remóban (Teatro Principe Amadeo), február 6-án és 9-én Genovában (Teatro Paganini és Teatro Doria), aztán Paviában (a városi színházban és Nocca családnál), 24-én Bolognában (Liceo Rossini és 26-án Teatro del Corso), március elején Vercelliben, 15-én pedig Torinóban (Teatro Balbo és Teatro Scribe) játszik. Eközben a genovai Carlo Felice Opera (Teatro Carlo Felice) a tavaszi szezonban műsorára tűzi az *Ero e Leandrot*, az operát azonban mégsem adják elő, mert ez az operaház is anyagi gondokkal küzd. A maestro koncertsorozata Novarában, március 20-án Milánóban (Teatro Manzoni), 28-án és 30-án Reggio Emiliában (Teatro Municipale) folytatódik. Április 1-én Piacenzában (Teatro Municipale) Camillo Sivorival és

¹⁶⁷ Salvatore Pinto, XIX. szd.-i olasz hegedűművész, Ferdinando Pinto fia.

¹⁶⁸ JGB 9.71.

Adelina Pattival¹⁶⁹ együtt szerepel, 2-án és 4-én Pármában (Teatro Reinach) lép föl. A siker – mondanunk sem kell – mindenütt elképesztő, annyira, hogy a második pármai hangversenyt követően, este 11 körül a művészt kísérő zenekar (Società Orchestrale) a Croce Bianca szálloda elé vonul, és egy fél órás rögtönzött szerenáddal köszönti Bottesinit. A mester ezután Svájcba utazik, Genfben ad több koncertet, május 8-án egy búcsúkoncert keretében (Salle de la Réformation) köszön el a várostól, majd Lauzanne-ba megy. Itt fejezi be egyik legkomolyabb, legértékesebb kompozícióját, a fisz-moll nagybőgőkoncertet (*Gran Concerto in fa diesis minore per contrabbasso e orchestra*)¹⁷⁰. Nápolyba megy, ahol május 17-én vezényel, majd vissza északra, Baden-Badenba, itt a nyári szezonban vesz részt, végül Aix-les-Bains-ben a Casino koncertjeit vezényli és szólózik. Ebben az időszakban Bottesini több zenekari művét is bemutatják: a Párizsi Világkiállítás alkalmából a Scala zenekara Faccio¹⁷¹ vezényletével öt koncertet ad a Trocadéroban (Grande Salle du Palais du Trocadéro), a műsoron Boccherini, Cimarosa, Rossini, Donizetti, Verdi stb. művei mellett Bottesini kompozíció is szerepel. Ugyancsak Párizsban vendégszerepel a Carlo Pedrotti vezette torinói zenekar, többek között szintén Bottesini művekkel. A torinói Nemzeti Színházban (Teatro Nazionale) május 19-én a *Marcia Funebre*¹⁷², június 9-én a *Sinfonia caratteristica*¹⁷³, június 30-án és július 11-én az *Il desertot*¹⁷⁴, július 6-án az *Ouverture caratteristica*¹⁷⁵, 9-én pedig a *Graziella nyitányt*¹⁷⁶ lehet meghallgatni.

A párizsi Trocadéro nagyterme

Októberben – állítólag – feleségül veszi Claudina Williamst (azaz Fiorentini asszonyt), akivel már évtizedek óta együtt él, miután annak férje, Jennings úr meghalt. Erről a frigyről azonban semmilyen dokumentummal nem rendelkezünk; érdekes viszont, hogy Bottesini 11 évvel később bekövetkezett halálakor a halotti anyakönyvi kivonat nőtlennek tünteti föl a mestert. Novemberben Párizst érintve Angliába utazik, hogy a Rivière által szervezett

¹⁶⁹ Adelina Patti (1843. február 19., Madrid – 1919. szeptember 27., Craig-y-Nos) olasz származású spanyol énekesnő, a XIX. szd. egyik legkiemelkedőbb koloratúr szopránjának tartották.

¹⁷⁰ JGB 9.04.

¹⁷¹ Franco Faccio (1840. március 8., Verona – 1891. július 21., Monza) a XIX. szd. végének egyik legkiemelkedőbb olasz karmestere.

¹⁷² JGB 6.08 (ösbemutató).

¹⁷³ JGB 6.20.

¹⁷⁴ JGB 6.12.

¹⁷⁵ Valószínűleg a JGB 6.20-ról lehet szó.

¹⁷⁶ JGB 6.06.

szokásos téli turnén vegyen részt. Február 12-ig kellene ott koncerteznie, de még decemberben otthagyja a társaságot, mivel Torinóban az *Ero e Leandrot* készülnek színre vinni.

1879. Január 11-én a Királyi Operában (Teatro Regio) végre sor kerül az *Ero e Leandro* ősbemutatójára. A siker minden várakozást fölülmúl: a nyitányt meg kell ismételni, s a végén a szerzőt 23-szor tapsolja vissza a közönség! Az operát húsz estén keresztül játsszák, a mester néha a felvonások közti szünetekben bőgőjátékával is szórakoztatja a nagyérdeműt. A Ricordi megveszi a mű jogát, és kiadja a partitúrát. Január 17-én a szerző a Gazzetta Piemontese napilapban nyílt levélben köszöni meg a karmesternek (Pedrotti), az énekeseknek és a zenekarnak értékes közreműködésüket. Egy darabig még Torinóban marad, meghallgatja barátja, Goldmark Károly operáját, a Sába királynőjét, majd január végén Rómába, február 2-án pedig Nápolyba megy énekes meghallgatásra. Májustól ugyanis a buenos airesi operaszegzont vezeti, s ki kell válogatnia, kiket visz magával. Nápoly után Róma, Torino, s megint Nápoly az uticél. Itt ő maga vezényli a Torinóban nagy sikert aratott operáját. A nápolyi előkelőségek egyik híres szalonjában, donna Teresa Maglione¹⁷⁷ otthonában Wanda Miller énekes és Martucci¹⁷⁸ zongorista egy Bottesini dalokból összeállított hangversennyel kedveskedik a mesternek. Ezen az estén feltehetőleg a két legújabb szerzemény, a március 6-án komponált *Quando cadran le foglie*¹⁷⁹ (*Amikor lehullanak a levelek*), és a 14-én keletkezett *La nostra canzone*¹⁸⁰ (*A mi dalunk*) is elhangzott. A szerző mindkettőt egy bizonyos Emmának ajánlotta. Ekkor tájt jelennek meg más művei is: a Ricordinál két dal, *Il Contrabbandiere*¹⁸¹ (*A csempész*) és az *In camposanto*¹⁸² (*Temetőben*), Párizsban pedig az *Il Fantasma*¹⁸³ (*A kísértet*) drámai jelenet. Április elején Piacenzában hangversenyeznek (Teatro Municipale), majd 12-én meghangszereli a 3 évvel korábban írt *Cosa è Satana*¹⁸⁴ című dalának zongorakíséretét, és ír egy új dalt *Ci divide l'oceano*¹⁸⁵ (*Az óceán választ el bennünket*) címmel. Ez utóbbit Roberto Stagno¹⁸⁶ tenoristának ajánlja. Május elején elindul Argentínába, de – ahogy az már lenni szokott – útközben megáll Barcelonában koncertet adni. Buenos Airesben az Ateneo del Plata Színházban május 18-án a Traviatával indul az évad, s műsoron lesz még A trubadúr, Faust, Ernani, Poliuto, Lucrezia Borgia, A hugenották és augusztus 1-én az *Ero e Leandro*. A Bottesini opera itt is akkora sikert arat, hogy a köztársasági elnök kétszer is fogadja a szerzőt. A vezénylés mellett szólózik is a mester, s a koncertezés mellett komponál is. Augusztus 10-én ír *Piccola preghiera secondo le intenzioni di Giovanni Bottesini*¹⁸⁷ címmel egy rövid művet vonósnégyesre. Ősszel hazafelé indul, de megáll Uruguayban: Montevideóban a „La Lyra Társaság” tagjává választják. Rio de Janeiróban II. Don Pedro fogadja udvarában. November végére ér Milánóba.

1880. Januárban leköltözik Nápolyba, és nekifog újabb operájának, *A nepáli királynőnek* (*La regina di Nepal*)¹⁸⁸. Egy nagyszabású hangversenyt szervez a város szegényei javára. A római Apolló Színházban is műsorra tűzik az *Ero e Leandrot*, a február 22-i előadás végén hússzor tapsolják vissza a szerzőt. Március 2-án a milánói Scalában Franco Faccio vezénylete mellett előadják Bottesini *arab fantáziáját*, az *Il Deserto*¹⁸⁹. Ezután

¹⁷⁷ Teresa Maglione, szül.: Teresa Oneto (1847-1934) Benedetto Maglione (1841-1892) műkedvelő hegedűs és mecénás felesége.

¹⁷⁸ Giuseppe Martucci (1856. január 6., Capua – 1909. június 1., Nápoly) olasz zongoraművész, zeneszerző és karmester.

¹⁷⁹ JGB 3.45.

¹⁸⁰ JGB 3.66.

¹⁸¹ JGB 3.01.

¹⁸² JGB 3.45.

¹⁸³ JGB 3.53.

¹⁸⁴ JGB 3.03/a.

¹⁸⁵ JGB 3.48.

¹⁸⁶ Roberto Stagno (1840. október 18. – 1897. április 26.), híres olasz tenorista.

¹⁸⁷ JGB 8.37 (*Kis imádság Goivanni Bottesini szándéka szerint*).

¹⁸⁸ JGB 1.09, eredetileg *A nabuli tündér* (*La fata di Nabul*) címet szánta az operának.

¹⁸⁹ JGB 6.12.

Montecarlóban játszik és vezényel, majd Torinóban vesz részt néhány koncerten, végül 24-én a Viktor Emánuel Színházban elvezényli a *Requiem*jét. Sem a szerző, sem a kiváló énekesek neve (Brambilla Ponchielli, Prandi, Barbacini és De Reské) nem vonz elég publikumot, így – noha a jelenlévőknek nagyon is tetszik a mű – a csekély bevétel miatt a requiem csak egy előadást ér meg. Április 10-én a nápolyi San Carlo operában is színre viszik az *Ero e Leandrot*. A bemutató fogadtatása vegyes, ami nem a mű értékeinek, vagy gyengeségeinek köszönhető, hanem a közelgő operaigazgató választásnak. A jelöltek között ugyanis Bottesini neve is fölmerült, s ellenfelei az opera becsmérlésével próbálnak maguknak előnyt szerezni. Májusban ugyancsak az operaházban ad egy szólóestet Beniamino Cesi¹⁹⁰ zongoraművésszel (*Fantasia sulla Lucia di Lammermour*¹⁹¹, *Elegia*¹⁹², *Tarantella*¹⁹³), majd a műsort 23-án és 30-án a torinói operában is megismétlik (Teatro Vittorio Emanuele). Május 12-én befejezi a *Réverie*-t (*Réverie per violoncello e pianoforte*)¹⁹⁴, 28-án pedig *A nepáli királynő* meghangszerelését. A nyári operaszezonra a Trevisói Operához szerződik, de itt egy kínos esemény történik vele. A Mefistofelét¹⁹⁵ akarják színre vinni, de Ricordi csak akkor adja ki a kottaanyagot, ha a művet Gialdini¹⁹⁶ vezényli. Bottesini ezért fölbontja a szerződést, és a komponálásban keres menedéket. Egy újabb operát kezd el írni (*Çedar*)¹⁹⁷, s október 2-ra be is fejezi. December 20-án a torinói Királyi Operában bemutatják *A nepáli királynőt*. Az ősbemutató fogadtatása elég hűvös, az opera azonban így is 15 előadást megér, egyre növekvő sikerrel.

1881. Január 12-én Genovában hajóra száll Lisszabon felé, ahol dirigál és szólózik is. Február 12-re már visszaér Genovába, az *Ero e Leandrot* készülnek bemutatni. Csakhogy a mester nincs megelégedve a társulattal, ezért otthagyja őket, s Nápolyba hajózik. Cesivel és Martuccival újjászervezi az ottani Vonósnégyes Társaságot és a Filharmóniai Társaságot, melyet Florimo javaslatára – Belliniről neveznek el. Újra komponálni kezd, március 10-én készül el a *Promenade des ombres*¹⁹⁸ (*Árnyak sétánya*), majd a *Moderato appassionatamente*¹⁹⁹, és március 18-án a *L'alba sul Bosforo*²⁰⁰ (*Boszporuszi hajnal*). Lisszabonba hajózik, és a São Carlos Operaházban (Teatro Real São Carlos) 5 teltházas koncertet ad. Az udvarba is meghívást kap, s maga a király is oly nagy csodálattal hallgatja Bottesini virtuozitását, hogy nyomban kitünteti a Szent Jakab Rend (Ordem de São Tiago) lovagkeresztjével.

Mindeközben súlyos anyagi problémákkal küzd, Claudina Fiorentini fényűző háztartást vezet, két kézzel szórja a pénzt, s a mesternek nemcsak a hölgyet, hanem annak első házasságából született lányát is el kell tartania. Noha Bottesini évek óta nem dolgozik Kairóban, továbbra is fönntartja korábbi házáat a teljes személyzettel együtt. Hogy anyagi gondjain enyhítsen, két utolsó operáját (*Regina di Nepal*, *Çedar*) följánlja Ricordinak, de végül a kiadó egyiket sem publikálja.

Lisszabonból Barcelonába megy, itt június 7-én ad egy koncertet. Júniusban Milánóban zajlik az Országos Zenei Kiállítás (Esposizione Nazionale di Musica). Ebből az alkalomból elhangzik a *Messa da Requiem*, melyet aranyéremmel jutalmaznak. A kongresszuson terítékre kerül a három- vagy négyhúros bőgő problematikája is, Bottesini

¹⁹⁰ Beniamino Cesi (1845 – 1907) nápolyi zongoraművész és zeneszerző.

¹⁹¹ JGB 9.34.

¹⁹² JGB 9.56.

¹⁹³ JGB 9.57.

¹⁹⁴ JGB 8.04.

¹⁹⁵ Arrigo Boito (1842. február 24., Padova – 1918. június 10., Milánó) egyetlen befejezett operája.

¹⁹⁶ Gialdino Gialdini (1843. november 10., Pescia – 1919. március 6., Pescia) olasz zeneszerző és karmester.

¹⁹⁷ JGB 1.10.

¹⁹⁸ JGB 6.14, a műnek van egy másik, olasz címe is: *Ombre notturne* (*Éjjeli árnyak*).

¹⁹⁹ JGB 8.02.

²⁰⁰ JGB 6.01.

érvelését a három húros hangszer mellett háttérbe szorítják a – főleg német területen használatos – négyhúros bőgőt pártolók.

Júliusban megírja a *Guardami ancor*²⁰¹ (*Nézz még rám*) című románcot, s Roberto Stagno barátjának ajánlja. Télen a Bivona hercegnél rendezett házihangversenyen két művét vezényli, (*Promenade des ombres* és *Alba sul Bosforo*), ezek kottáit Ricorditól kéri el egy november 27-én kelt levelében.

1882. A telet Nápolyban tölti, márciusban befejezi legújabb művét, a *Babele*²⁰² vígoperát. Megüresedik a Pesarói Zenegimnázium (Liceo musicale di Pesaro) igazgatói állása, s Bottesini neve is fölmerül a lehetséges jelöltek között. A maestro azonban még 61 évesen sem akarja leköttni magát egy helyen, élvezni akarja még egy kicsit az állandóan úton lévő ünnepektől virtuóz romantikus életét. Május 17-én Rómában a Zenekari Egyesület (Società Orchestrale) élén saját műveit vezényli, majd a tavaszi szezonra elvállalja a Costanzi Színház (Teatro Costanzi) vezetését. A Fausztot, A sevillai borbélyt és Pellegrino Caronna Fayel-jét vezényli a június 15-ig tartó szezonban. Augusztusban a *Babele* bemutatásáról tárgyal Francesco Bianchival, az operát a torinói Carignano Színházban (Teatro Carignano) szeretnék színre vinni a kiállítási időszakban. A terv azonban anyagi okok miatt megghiúsul. Ősszel följajánlják a mesternek a Pármai Királyi Zeneiskola (Regia Scuola di Musica di Parma) igazgatói posztját, de ő ezt sem fogadja el. December 20-án Bivona herceg nápolyi palotájának kis színházában elvezényli egyfelvonásos idilljét, a *Nerinát*²⁰³.

1883. A Velencei Zenegimnázium (Liceo musicale di Venezia) is föl kínálja Bottesini számára az igazgatói posztot, ezt január 4-én utasítja vissza, kevesli az évi 4000 frankot. A *Nerinát* Nápolyban az Unione Kaszinóban (Casino dell'Unione) is bemutatják a szerző vezényletével. Az előadást követően a Caporal Terribile nápolyi lap január 21-i számában megjelenik egy karikatúra a vezénylő mesterről, Melchiorre Delfico²⁰⁴ rajza. A L'Occhialetto²⁰⁵ kottamellékletként Bottesini *Solo*²⁰⁶ című áriáját közli.

Fülébe jutnak olyan pletykák, hogy Verdi lebecsmérlően nyilatkozott róla. Február 24-én levélben fordul a Mesterhez, hogy magyarázatot kérjen. Verdi a március 4-én kelt

barátságos hangú levelében biztosítja Bottesinit afelől, mennyire nagyra tartja őt szólistaként és zeneszerzőként is.

Márciusban Bottesini Milánóba utazik, mert a Manzoni Színház (Teatro Manzoni) április 30-tól kezdve műsorára tűzte az *Ero e Leandro*t, s jelen akar lenni a próbákban is. Az utolsó előadások egyikén a szünetekben bőgőn is játszik, a megszokott sikert aratva. Május 6-án újabb öröm éri a zeneszerzőt Milánóban: a Scalában a Zenekari Társaság (Società Orchestrale) Franco Faccio vezényletével nagy sikerrel adja elő a *Bolyongó árnyak* (*Ombre vaganti*)²⁰⁷ című művét. Ezután újabb szólókoncertek következnek: májusban a torinói Balbo Színházban (Teatro Balbo), júniusban pedig a párizsi Erard Teremben (Salle Erard). A milánói Lucca Kiadónál megjelenik *Az óceán választ el bennünket* (*Ci divide l'oceano*) című dal.

A nyári operaszezonban Aix-les-Bains-ben vezényel,

²⁰¹ JGB 3.55.

²⁰² JGB 1.12.

²⁰³ JGB 1.13, Proto di Maddaloni herceg szövegére.

²⁰⁴ Melchiorre De Filippis Delfico (1825. március 28., Teramo – 1895. december 22., Portici) olasz zeneszerző, librettista és karikaturista.

²⁰⁵ Antonio Giulio Barrili (1836. december 14. Savona – 1908. augusztus 14. Carcere) író által alapított nápolyi újság.

²⁰⁶ JGB 3.74.

²⁰⁷ JGB 6.14.

ahol bemutatja többek között az *Ero e Leandrot*. Miután visszatér Nápolyba, ideje nagy részét a komponálásnak szenteli.

1884. Nápolyi otthonában sok házi hangversenyt is szervez januárban, Martuccival, Cesivel, Pintóval, Zingaropolival és műkedvelő zenészekkel kamarázik. Azzal szórakoztatja a vendégeket (és magát), hogy minden darabban egy másik hangszeren játszik: meglehetősen könnyedséggel váltja fel a hegedűt a zongorára, majd azt a csellóra. „Finora non ha ancora preso il contrabbasso, chissà che non aspetti a deliziare un pubblico numeroso. Teatri e sale, per un Bottesini, non mancheranno, come non mancherà il pubblico”²⁰⁸ („Eddig még nem nyúlt a nagybőgőhöz, csak nem arra vár, hogy népesebb publikumot szórakoztathasson? Egy Bottesinit bármelyik operaház és bármely koncertterem mindig szívesen befogad, a közönség pedig sohasem hiányzik.”)

Az év elején Serraoval²⁰⁹ és D'Arenzioval²¹⁰ a Festival újság által szervezett zenei verseny zsűrijének tagja. Márciusban az Unión Artístico-Musical²¹¹ zenekar élén vezényel és szólózik Madridban. Angelo Masininek²¹², az „angyali tenor”-nak ajánlja a *Madre, adorata immagine*²¹³ (*Anyá, imádott kép*) című románcát március 30-án. Június 18-ig marad Spanyolországban, közben még más városokban is koncertezik (pl. Barcelonában április 25-én). Londonba utazik, több szólókoncertet ad, az elutazása előtti napon kettőt is egymás után. Július 20-án a Milánói Városi Fúvószenekar (Banda di Milano) előadja az *Umberto indulót* (*Marcia Umberto*)²¹⁴. Augusztusban egy hangverseny miatt Nápolyba utazik, majd rögtön vissza északra, Franciaországba. Aix-les-Bains-ben a társasági élet központja a Kaszinó, itt, ennek színháztermében (Théâtre du Grand Cercle) vezényel és szólózik a mester októberig. Műsorán többek között a *Gran duo* is szerepel, melyet 30-án Londonban a Covent Gardenban is megismétel. November 30-án Párizsban a Châtelet Színházban (Théâtre Châtelet) játszik, majd rögtön visszatér Londonba az Őfelsége Színházának (Her Majesty's Theatre) téli operaszezonjára. A karmesteri pulpituson Tito Matteivel²¹⁵ váltják egymást. Miközben a szólistának és a karmesternek Európában tapsol a közönség, addig a zeneszerzőnek a tengerentúlon terem babér: az *Ero e Leandrot* Chilében is bemutatják. Ott működik ugyanis a Luigi Savelli vezette Olasz Opera Társulat, mely október 24-én a Santiagói Városi Operában (Teatro Municipal de Santiago) előadja az operát.

1885. Az év nagy részét Londonban tölti a maestro sikert sikerre halmozva: nyilvános koncerteken és privát szalonokban játszik és vezényel. Márciusban turnéra indul, 22-én Münchenben játszik, április 26-án pedig már Bolognában. Július 15-én Londonban fejezi be *Azaële o la figlia dell'angelo*²¹⁶ (*Azaële, vagy az angyal leánya*) című operáját, melyet a mai napig sem mutattak be. A New Bond Street-en részt vesz egy zenei klub alapításában. A több mint 300 főt számláló klub legismertebb tagjai éppen az olasz vendégművészek. Októberben ismét szeretett virtuóz barátaival („amati amici virtuosi”) – ahogy egy levelében²¹⁷ nevezi őket – Piattival és Arditivel koncertezik. Ebben az időben Bottesini gyakran betér a londoni Previtali Szállóba, melyet a Mentasti házaspár vezet. A maestro közeli kapcsolatba kerül az olasz házaspárral, s pénzügyei kezelését is rájuk bízta. Bottesini halála után a házaspár sok értékes információval járul hozzá a mesterről kialakuló képhez: a brit sajtónak beszámolnak a mester nagyvonalú, adakozó, rendkívül jóságos oldaláról, s arról is, hogy néha óriási

²⁰⁸ Gazzetta Musicale di Milano, 1884. január 13.

²⁰⁹ Paolo Serra (1830. április 11., Filadelfia [Calabria] – 1907. március 17., Nápoly) olasz muzsikus.

²¹⁰ Nicola D'Arienzo (1842 – 1915) nápolyi zeneszerző.

²¹¹ Tomás Bretón (1850. december 29., Salamanca – 1923. december 2., Madrid) spanyol karmester által 1878-ban alapított új madridi zenekar.

²¹² Angelo Masini (1844. november 28., Terra del Sole – 1926. szeptember 28., Terra del Sole) olasz tenor, az „angyali tenor”-nak hívták. Verdi azt nyilatkozta róla: „A legcsodálatosabb tenor, akit valaha hallottam”.

²¹³ JGB 3.60.

²¹⁴ JGB 6.51.

²¹⁵ Tito Mattei (1841. május 24., Campobasso – 1914. március 30., London) olasz karmester és zeneszerző.

²¹⁶ JGB 1.11.

²¹⁷ Bottesini levele Gustavo Gastellihez 1885. október 3-án.

összegeket keresett, melyeket hihetetlen könnyedséggel szórt el, máskor meg szűkölködött, amit pedig alázattal fogadott.

1886. Szinte megállás nélkül koncertezik és vezényel Londonban: február 20-án például a Cristal Palace-ban, március 18-án a Filharmóniai Társaságnál, ahol bemutatja a *Graziella nyitányt* (*Ouverture Graziella*), és eljátssza az *Introduzione e Bolero*t (*Bevezetés és Bolero*)²¹⁸. Sokat komponál, elkészül egy oratóriummal: *The garden of olive*t²¹⁹ (*Az Olajfák hegye*), Nápolyba visszatérve április 12-én befejezi a *Rêverie*-t²²⁰, melyet május 2-án be is mutatnak a Scalában. Április második felében megjelenik az első részletes életrajz Giovanni Bottesiniről, Cesare Lisei²²¹ tollából. Az írást két részletben, április 19-én és május 2-án közli a milánói Zenei Újság, később önálló kötetben is publikálják, először olaszul, majd angolul. Május 24-én, a tavaszi szezon negyedik szimfonikus hangversenyén a Scala zenekara két Bottesini művet is bemutat Bolzoni²²² vezényletével: *Melanconia Campestre*²²³ (*Vidéki búslakodás*) és *Serenata al Castello Medioevale*²²⁴ (*Szerenád a középkori kastélyban*). Augusztus 8-án a maestro Nápolyban részt vesz a Bellini emlékmű fölavatásán. Ünnepséget szervez Martucci tiszteletére is, akit nemrég neveztek ki a bolognai Zenegimnázium (Liceo Musicale di Bologna) igazgatójának. Októberben visszatér Londonba, a Promenade Concerts rendezvényein szerepel, majd a szokásos angol vidéki turnéra indul. Év végén ismét Nápolyban van.

1887. Januárban találkozik Verdivel, aki az *Otello*²²⁵ ősbemutatójára készül. Bottesini tanácsokkal látja el a Maestrót az opera híres nagybögőszólóját illetően, s újjrendi javaslatait beírja a nagybögőstimmbé²²⁶. Ezután Londonba megy egy szemműtetre, de gyorsan fölépül, s újból koncertezik: május 19-én a Filharmóniai Társaságnál, majd a St. Jame's Hall-ban (Mr W. Collisson's Saturday) Papinivel²²⁷ a *Gran duo concertant*tét játssza. Londonban a Lafleur & Son kiadónál megjelenik a *Contrabass Polka*²²⁸, október 12-én pedig ő maga vezényli új oratóriumának (*Getsemani*²²⁹) ősbemutatóját a Norwichi Fesztiválon, diszkrét sikert aratva. 20-án egy Promenade Concerten eljátssza az *Elégiát*²³⁰ és a *Tarantellát*²³¹. November 17-én Londonban a Sacred Harmonic Society szervezésében kerül műsorra az oratórium. Ezt követően ír városokat érintő turnéra indul.

1888. Visszatér Nápolyba, ahol megírja *negyedik vonósötösét* (*Quintetto n. 3 in fa*)²³², melyet február 23-án nagy sikerrel be is mutatnak. Júniustól már megint Londonban lép föl, 23-án például az olaszok kiállítótermének megnyitóján szerepel. A Chappel & Co. kiadónál megjelenik *Something tells me so*²³³ (*Valami azt mondja nekem*) című dala. November 3-án Verdi javaslatára kinevezik a Pármai Konzervatórium élére, hatezer lírás éves fizetéssel.

²¹⁸ JGB 9.55.

²¹⁹ JGB 2.01.

²²⁰ JGB 6.15.

²²¹ Cesare Lisei a Daily Telegraph zenei kritikusa és a Gazzetta Musicale di Milano londoni tudósítója volt

²²² Giovanni Bolzoni (1841., Parma –, 1919., Torino) olasz karmester és zeneszerző.

²²³ JGB 6.07.

²²⁴ JGB 6.16.

²²⁵ Az opera ősbemutatója 1887. február 5-én volt a milánói Scalában.

²²⁶ Erről az eseményről Verdi egy 1889-es leveléből értesülünk, amikor a Faccio által vezetett zenekar bögőseinek nyilván problémát okozhatott a szóló eljátszása: „Le posizioni sono quelle segnate da Bottesini, Faccio non ha altro da fare che farle eseguire esattamente, senza badare alle ciarle, alle osservazioni che faranno tutti quelli che non sanno suonare bene”. (Az újjrendek Bottesinitől származnak, Faccionak nincs más dolga, mint azokat pontosan betartatni, és nem kell azoknak a megjegyzéseivel foglalkoznia, akik nem tudnak jól játszani).

²²⁷ Guido Papini (1846. augusztus 1., Camaiore – 1912. október 3., London) olasz hegedűművész.

²²⁸ JGB 6.04.

²²⁹ JGB 2.01.

²³⁰ JGB 9.56.

²³¹ JGB 9.57.

²³² JGB 8.54.

²³³ JGB 3.75.

Bottesini elfogadja. Úgy látszik, a 67 éves ember számára már túl fárasztó a világhíró művész élete, szeretne nyugodtan megtelepedni. Akkor még nem sejti, hogy majd csak kevesebb, mint egy évig élvezheti ezt a helyzetet. 22-én tehát elindul hazafelé, de útja Bukaresten keresztül vezet, ahol december 3-án, 5-én és 7-én koncertezik. A hónap közepén érkezik meg véglegesen Pármába. A város zeneélete lecsap – ha szabad ezzel a modern kifejezéssel élni – az újonnan odatelepült nagytekinélyű világhíró muzsikusra: fölkerik a december 25-én a Lohengrinnal induló operaszezon vezénylesére, s nyomban kinevezik a Pármai Zenekari Társulat (Società Orchestrale Parmense) elnökévé.

R. Teatro di Parma

Mercoledì (27 Febbraio 1889) alle ore 8 pom.

BENEFICIATA DEI POVERI

In detta sera si rappresenterà l'Opera-Ballo di C. GOUNOD:

FAUST

omettendo il 1.^a Atto.

Fra il 3.^a e 4.^a Atto dell'Opera suddetta, gli Esani Artisti

Romilda Pantaleoni e Comm. Giovanni Bottesini

prestandosi gentilmente — eseguiranno i seguenti pezzi:

1.^a — Aria per Soprano, Orchestra e Cori (*Infammatos*) nello

STABAT MATER

di G. ROSSINI

eseguito dalla Signora **Romilda Pantaleoni.**

2.^a } *A. Elegia* . . . } per Contrabbasso, con accompagnamento di

B. Tarantella . . . }

l'armonio, composte dal Maestro **Bottesini** e dal medesimo eseguite.

Maestro al Piano-forte: Prof. ITALO AZZONI, che pure gentilmente si presta,

il 2.^a e 3.^a Atto dell'Opera *Faust*, e l'*Infammatos* saranno diretti dal

Maestro **PIO FERRARI.**

La Casa Editrice **RICORDI** fornisce gratuitamente la Musica dello **STABAT.**

La Direzione del Gas fornisce gratuitamente la Illuminazione.

Rappresentazione non compresa nell'Abbonamento

e per la quale sono valide tutte le entrate di favore

PREZZI DEI BIGLIETTI D'INGRESSO

Ved. e Paleis L. 2,00 - Ragazzi L. 1,00 - Sott'ufficiali e militi (in uniforme) L. 1,00

Loggione Cent. 80 - Posti riservati (oltre l'ingresso) L. 3,00

La Cassa del R. Teatro 30 Febbraio 1889

Parma, Tip. di G. Ferrari e Figli

Giovedì (28 corrente) Spettacolo.

Sabato (2 Marzo p. v.) **SEBATA D'ONORE** della Celebre Artista Signora **R. Pantaleoni.**

Az 1889. február 27-i koncert műsora

1889. Január 1-én Bottesini átveszi a konzervatórium vezetését, de mellette vezényel is: a Királyi Színházban a Fausttal folytatódik a szezon. A február 27-i előadás 3. felvonás utáni szünetében – közkívánatra – a művész nagybőgőjátékával szórakoztatja a közönséget, az *Elégiát* és a *Tarantellát* játssza. Két ráadást is kell adnia... Március 11-én a Sanvitale Palotában (Palazzo Sanvitale) bemutatják harmadik, *Á-dúr vonósötösét* (*Quintetto n. 3 in la*

maggiore)²³⁴. A nagy sikerre való tekintettel a koncertet 9-én és 18-án megismétlik. Letisztázza és elküldi a Sonzongo Kiadó tulajdonosának, Amintore Gallinak két zenekari művének partitúráját (*Rêverie*²³⁵, *Capriccio*²³⁶). Május 5-én a Könyvtári Kaszinóban (Casino di Lettura) adja utolsó koncertjét. Romeo Franzoni hegedűművésszel játszik, feltehetőleg a *Gran Duo Concertant*-t. Valószínűleg tehát azzal a művével búcsúzik el a publikumtól, melynek gyökerei még a milánói tanulóévekre nyúlnak vissza, azzal, mely világgraszoló karrierjén talán a legtöbb sikert hozta számára, s melyet a XIX. szd. legnagyobb hegedűseivel játszott mindenfelé.

Július 3-án rosszul érzi magát, jegyzőt hívat Farini utcai otthonába, hogy tollba mondja végrendeletét. Örökösének Pietro és Adele Bottesinit, Cesare testvérének gyermekeit jelöli meg. A dokumentumon a mester alig olvasható aláírása látható, ekkor már nagyon beteg lehetett. Néhány nappal később, július 7-én délelőtt 11 órakor – az orvosi jelentés szerint májzsugorodásban – elhunyt. A rengeteg megemlékezés, méltató újságcikk, részvétnyilvánítás közül itt most csak egyet idéznék: „La perdita dell'illustre artista è sciagura per l'arte e io ne provo il più profondo dolore”²³⁷ (A kiváló művész elvesztése súlyos csapás a művészetre nézve, engem pedig a legmélyebb fájdalommal tölt el).

²³⁴ JGB 8.53.

²³⁵ JGB 6.15.

²³⁶ JGB 6.03.

²³⁷ Verdi táviratának szövege, melyet a Pármai Konzervatóriumnak küldött.

MEGJEGYZÉSEK AZ ÉLETRAJZHOZ

Bottesini első magyar nyelvű életrajzának megírásakor elsősorban a tárgyyszerűségre törekedtem. Nem kis nehézséget jelentett számomra a rendelkezésre álló adatokban fellelhető sok pontatlanság, ellentmondás. Igyekeztem megbízható forrásokra támaszkodni, de ez nem mindig volt lehetséges. Munkám alapját a két legnagyobb olasz nyelvű monográfia jelentette (Vetro, Inzaghi), melyek Bottesini halálának centenáriuma jelenti meg. Ezek már bizonyos tudományos igénygel elkészített dolgozatok, de sajnos bennük is sok a tévedés, ellentmondás, ellenőrizetlen információ. Korabeli újságcikkek, koncertplakátok, kortársak beszámolóí és a maestro levelezése alapján próbáltam az ellentmondásokat föloldani, az adatokat ellenőrizni.

Külön problémakört jelentett az előadott Bottesini művek beazonosítása. Túl azon, hogy a maestro maga is sokszor más és más módon nevezte egyazon művét, a korabeli napilapok sem fordítottak gondot a pontos megjelölésre. A szerző által használt címbeli eltérés sokszor még ugyanannak a műnek hangról hangra megegyező különböző kéziratain is tetten érhető. Nem beszélve azokról a – főleg korai – kompozíciókról, melyeket az évek folyamán esetleg átdolgozott. További nehézséget jelentett e témakörben a nyelvi sokszínűség. Miután a mester állandóan úton volt, a koncertplakátok és újságcikkek nagyobb része mindig a vendéglátó nemzet nyelvén jelent meg, tovább gyarapítva az egyazon mű megjelölésére használt címek számát. A fenti problematikák miatt – a könnyebb beazonosítás érdekében – a következők mellett döntöttem:

Helyszínek: a városok, koncerttermek, operaházak stb. nevét magyarul és az eredeti nyelven is közlöm;

Műcímek: az életrajzban a művek címét az aktuális formában (ahogy az újságban, a koncertplakáton, a nyomtatott kottán stb. megjelent), és magyarul is közlöm, végül lábjegyzetben föltüntettem a jegyzékszámot is. A műjegyzékben azonban minden művet a szerzői kéziratán szereplő címmel szerepeltetek. Ha egy kompozícióból több autográf is létezik, akkor a vélhetően legutolsó, letisztázott kéziratán szereplő címet választottam a műjegyzékben szerepeltetendő megjelölésnek, a többit a forrásoknál tüntetem föl.

Az *Andante Sostenuto* (JGB 6.41) kézirtának első lapja

A NAGYBÖGŐRE ÍRT MŰVEK JEGYZÉKE

Amint arra már bevezetőmben is kitértem, e disszertációban csak a nagybögőre írt Bottesini-művek jegyzékét kívánom közreadni. Egyrészt ez az a terület, ahol a legégetőbb a szükség, hogy tiszta vizet öntsünk a pohárba, másrészt a teljes műjegyzék igényes elkészítése sokkal hosszabb és alaposabb kutatást igényel még. Ahhoz azonban, hogy a bögőműveket hitelesen tárgyalhassam, el kellett készítenem a teljes műjegyzék vázát. Ezt a függelékben közlöm. Csak így, a leendő teljes műjegyzék ismeretében tudtam megnyugtató módon beilleszteni a nagybögőműveket a Bottesini oeuvre-be.

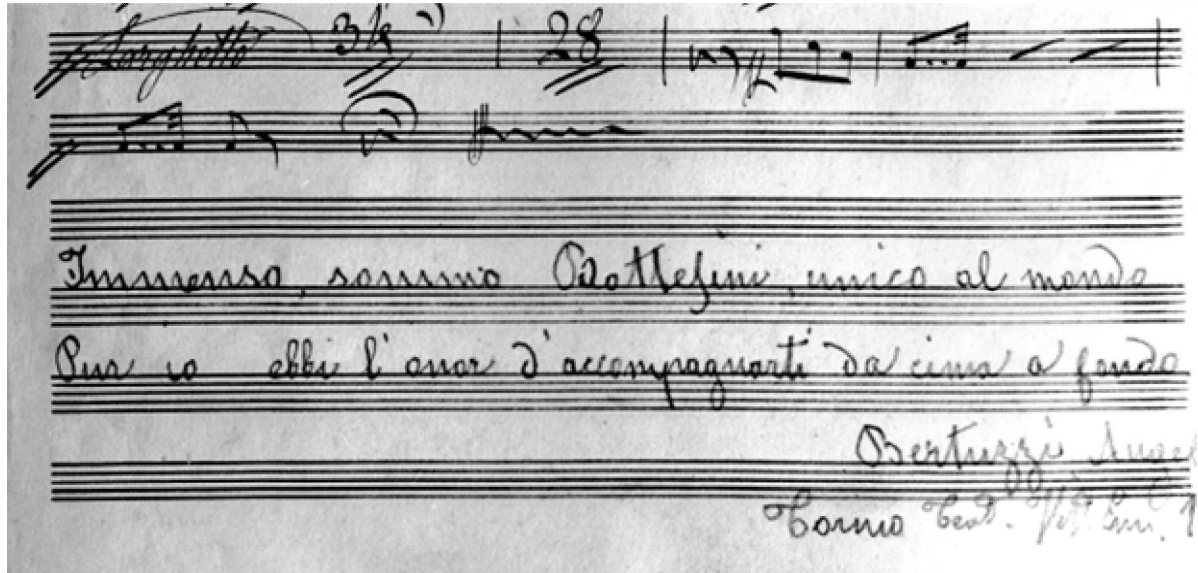
A nyomtatott kották közül csak a szerző életében megjelent és halálakor a hagyatékában fellelhető műveket tüntettem föl. Ezekről ugyanis nemcsak feltételezhetjük, hogy a mester irányítása alatt, az ő jóváhagyásával jelentek meg, hanem – a bennük található autográf bejegyzések, javítások miatt – teljesen hitelesnek fogadhatjuk el őket.

A zenekari szólamanyagot végig lapozva sok értékes információra bukkantam. A legfontosabb tény, hogy ezt teljesen autentikusnak tekintem – függetlenül attól, hogy a szerző vagy egy másoló kezétől származik-e –, miután belőle magát a maestrót kísérték. Sok segítséget jelentenek azok az első-hegedű szólamok is, melyekbe a hegedű-szólam fölé a szólóbögő szólamát is lejegyezte a mester. Minthogy ő maga is dirigált, nyilván sokszor játszott karmester nélkül. De miután játék közben nem mindig tudta a karmesteri feladatát is ellátni, ilyenkor a koncertmesternek kellett a zenekarvezető szerepét átvennie, ehhez volt szükség a fentebb említett kétsorban lejegyzett prím-szólamokra.

Bottesini autográfja, a *Fantasia Lucia* (JGB 9.34) prím stímmjének egy lapja. Az alsó sorban az első hegedű szólama, a felsőben a szóló bögő szólama olvasható.

Végezetül: abban a korban nagy divat volt, hogy rangosabb koncert esetén ki-ki a szólama végére följegyezze, hol, mikor és kivel (karmester, szólista) játszotta a művet. Nos, a Bottesini nagybőgőművek zenekari szólamanyagai bővelkednek az ilyen megjegyzésekben. Ezekből nemcsak azt követhetjük nyomon, hogy hányszor és hol játszotta a mester az illető kompozíciót, hanem kiviláglik az a rajongás, tisztelet is, mellyel a kollégák körülvették őt.

A fenti képen a *Fantasia Lucia* (JGB 9.34) tuba szólamának részlete látható. A szólam Bottesini autográfja, alá Angelo Bertuzzi az 1880. április 23-i torinói (Teatro Vittorio Emanuele) koncert után a következő verssorokat jegyezte le:

*Immenso, sommo Bottesini, unico al mondo,
Pur io ebbi l'onore d'accompagnarti da cima a fondo.
(Hatalmas, fenséges Bottesini, egyetlen a világon,
Abban a megtiszteltetésben volt részem, hogy elejétől végig lekísérhettem.)*

A műjegyzékben használt forráshelyek rövidítése:

A-W-M: Bécs, Malarić magángyűjtemény

GB-L-bl: London, British Library

I-MI-bcm: Milano (Italia), Biblioteca del Conservatorio di Musica

I-NA-bcm: Napoli (Italia), Biblioteca del Conservatorio di Musica

I-PR-bcm: Parma (Italia), Biblioteca del Conservatorio di Musica

I-PA-bcm: Palermo (Italia), Biblioteca del Conservatorio di Musica

US-ST-ulm: Stanford (USA, California), University, Memorial Library of Music

1. versenyművek**JGB 9.01****Concerto di Bravura**

Források – autográf: datálás nélküli zongorakíséretes partitúra Á-dúrban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47532; címlap: *Concerto di Bravura / N° 1*.

A *Concerto di Bravura* fiataalkori alkotás, közvetlenül a tanulóévek után születhetett, bemutatója valószínűleg a cremai Novarai Katedrálisban volt 1841. augusztus 15-én. Ezen a koncerten ugyanis a fiatal mester egy *Gran Concerto per Contrabbasso* című kompozícióját is előadta, mely – minthogy ma ilyen című művéről nem tudunk – minden bizonnyal a *Concerto di Bravura* volt.

A háromtételes műnek csak egy autográf kézírata maradt fenn: egy zongorakíséretes partitúra. Ebben a kíséret hangszerelésére vonatkozó szerzői utalások is találhatók, melyek egyértelműen bizonyítják, hogy a mester egy nagyzenekari változatban is gondolkodott. E bejegyzések alapján elkészítettem a nagyzenekari partitúrát is.

A 13 ütemnyi 6/8-os bevezetés után hosszabb kadenciával lép be a nagybőgő: az egyébként 4/4-ben lejegyzett rész metrumon kívüli előadásmódjára az *a piacere* jelzésen kívül a kíséret mozdulatlan, átkötött akkordjai is utalnak. Amikor a 6/8-os lüktetés ismét megjelenik – először a kíséretben, majd a szólóhangszeren – azt hisszük, hogy végre megismerkedhetünk a főtémmával. A kétszer fél periódusnyi dallamtöredék azonban ismét *Recitativo*-ba torkollik, innen egy rövid kadencia vezet át a voltaképpen főtémmához: *Allegro Moderato*. Az első tétel a szokásos stretta-val zárul, melyből négy akkord vezet át a másodikba. Az *Andante* témáját egy másik művében is fölhasználta a mester, a *Passioni amorose*-ban (JGB 9.14). Míg itt a *Concerto*-ban a dallam és az arpeggiós variáció egymás után hallható, addig ott, a kettősverseny II. tételének második felében egyszerre szólal meg a két szólóhangszeren. A *Concerto di Bravura* második tételének második felében a dallamot a nagybőgő arpeggiói fölött – a szerző egyértelmű utalásai szerint – a fagott és a klarinét játssza oktávban. Ugyanez a hangszerelési megoldás megtalálható egyébként a *Fantasia Lucia*-ban (JGB 9.34) is. A harmadik tétel (*Allegretto*) vidám, játékos témáját csak rövid bevezető előzi meg, a virtuóz záró rész dallama pedig a *Gran Duo Concertante* (JGB 9.17) finaléjából ismerős: ott a szólóhegedű arpeggióin szólal meg, itt pedig a zenekar játssza.

JGB 9.02**Concerto in si minore**

Források – **JGB 9.02/a**, autográf: datálás nélküli zenekari partitúra h-mollban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47601; címlap: *Concertino per Contrabasso / I° Tempo*. (A partitúra csak a mű első tételét tartalmazza.);

– **JGB 9.02/b**, autográf: datálás nélküli zongorakíséretes partitúra h-mollban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47537; címlap: *I° Tempo / Concerto Si Minore / G. Bottesini*. II. tétel címlapja: *Andante / Seguito del Concerto in Si minore / G. Bottesini*, III. tétel címlapja: *G. Bottesini / Finale / 2° Concerto*;

– **JGB 9.02/c**, autográf: datálás nélküli zongorakíséretes partitúra c-mollban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 25759; címlap: *I° Tempo / 2° Concerto Contrabasso*; II. tétel címlapja: *Andante 2° Concerto / in La b magg.*; III. tétel címlapja: *Finale / 2° Concerto / in Do Minore / G. Bottesini*;

– **JGB 9.02/d**, autográf: datálás nélküli vonószene-kíséretes partitúra c-mollban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47596; címlap: *Concertino in do min / per Contrabasso / G. Bottesini*.

A **h-moll koncert** Bottesini méltán legismertebb műve. Manapság már nem diplomázhat úgy böggös növendék, hogy ezt ne tanulja meg, s próbajátékokon is előszeretettel kéri. Nem véletlenül vált ily népszerűvé, hisz remek kompozícióról van szó, mely magát a mestert is sokat foglalkoztatta: négy szerzői kézirat is fennmaradt belőle. Sajnos dátum egyiken sem szerepel, de a mű érettsége és a nagyzenekari változat hangszerelése is (a korábbi két fuvola, három posaune helyett itt már csak egyet-egyet használ a mester) egy későbbi alkotói korszakra utal. Első nyilvános előadása – az eddig rendelkezésünkre álló dokumentumok alapján – 1857. március 26-án volt Párizsban: *Concertino per contrabbasso e orchestra*. A négy kézirat között első pillantásra jelentős különbségeket vélhetnénk fölfedezni, jobban szemügyre véve őket azonban rögtön kiderül, hogy magát a lényegét, a zenét érintő különbségek egyáltalán nincsenek. Az a tény, hogy kettő *h*-ban, a másik kettő pedig *c*-ben van, a nagyböggő esetenkénti eltérő hangolásával magyarázható. Bottesini pályája során kétféleképpen hangolta három húros *Testore*-ját: leggyakrabban *Á*-ra (*Á, É, H*) – ez megegyezik a ma is használatos ún. szólóhangolással (*Á, É, H, Fisz*) –, de néha még egy fél hanggal följebb: *B*-re (*B, F, C*). Feltételezhetően az időjárásfüggő bélhúrok változó feszessége és az *Á* hang földrajzi területenkénti jelentős különbözősége késztette arra a maestrót, hogy hol ezt, hol azt a hangolást használja. Így aztán sok művéhez mindkét hangnemben – *A*-ban és *B*-ben is – elkészítette a kíséretet. Több jel utal arra, hogy először az első tétel önálló műként létezett, a másik kettőt pedig csak később illesztette hozzá a szerző: 1. a *Concertino* (JGB 9.02/a) partitúrája csak az első tételből áll, 2. a *Concerto Si minore* (JGB 9.02/b) partitúrája ugyan már mindhárom tételt tartalmazza, de ezek mind más fajta papírra vannak leköttázva, és a II. tétel borítóján a következő olvasható: *Andante / Seguito del Concerto in Si minore / G. Bottesini* (Andante, mely a *h-moll* koncert után következik – G. Bottesini). A legfőbb bizonyíték erre vonatkozólag azonban maga a zene: az első tétel olyan hatásos, bátran mondhatjuk: fergeteges finale-val végződik, ami a hallgatóság számára nem pusztán egy tétel, hanem egy teljes mű végét sejteti. Gyakran előfordul, hogy e mű előadásakor már az első tétel végén beletapsolnak. A harmadik tételt záró *dúr*-akkordok szokatlanul csengenek fülünknek, azért is, mert a forgalomban lévő kiadások *moll*-ban végződnek. Meg kell jegyeznünk, hogy mindhárom szerzői kézirat végén *dúr*-akkordokat találtunk, nyoma nincs sehol egy esetleges változtatás szándékának.

JGB 9.03

Grande Allegro di Concerto alla Mendelssohn

Források – JGB 9.03/a, autográf: datálás nélküli zongorakíséretes partitúra *é-moll*ban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47532; címlap: *N° 6 / Grande Allegro di Concerto*;

– JGB 9.03/b, autográf: datálás nélküli zongorakíséretes partitúra *f-moll*ban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47534; címlap: *Allegro di Concerto*;

– JGB 9.03/c, autográf: datálás nélküli vonószenei szólamanyag *é-moll*ban I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47657, 47658, 47659, 47659 bis, 47660; címlap: *Allegro di Concerto alla Mendelssohn*.

A **Grande Allegro di Concerto alla Mendelssohn** különös, érdekes alkotás: harmóniavilágában végig követhető Mendelssohn hegedűversenyének első tétele, mégis teljesen önálló kompozícióról van szó. A két mű közti hasonlóság egyik legeklatánsabb példája a kadencia utáni zenekari belépés: a hegedűsöknek itt sohasem kell „számolniuk” a szüneteket, a Mendelssohn versenymű ismeretében a fülükre hagyatkozva már az első eljátszásnál is pontosan tudják, hol kell belépniük. A maestróra a plágium vádjának még csak árnyéka sem vetülhet, hiszen a zenei párhuzamot a mű címében vállalja is, legalábbis a három fennmaradt szerzői kézirat egyikében (JGB 9.03/c): *Allegro di Concerto alla Mendelssohn* – ez a cím található a vonószenei változat szólamanyagán. A három szerzői kézirat között –

a hangnemi, és a szokásos apróbb, vonásra, dinamikára vonatkozó eltéréseken kívül – itt egy nagyobb különbség is található: a *Grande Allegro di Concerto* (JGB 9.03/a, véleményünk szerint ez a legkorábban lejegyzett partitúra) második zenekari átvezető része 8 ütemmel hosszabb, mint a másik kettőé. A mintegy 13 perces kompozíció nem oszlik tételekre, hanem a különböző karakterű részek átvezetésekkel, szervesen kapcsolódnak egymáshoz.

JGB 9.04

Grande Concerto per Contrabbasso

Források – **JGB 9.04/a**, autográf: zenekari partitúra fisz-mollban, I-PR-bc, könyvtári jelzet: 47639; külső borító: *Giovanni Bottesini / Grande Concerto per Contrabbasso / Partitura*; címlap: *Concerto per Contrabasso / G. Bottesini*; datálás a partitúra végén: *Lausanne 14 maggio 1878 / Baden-Baden - 18 giugno - cattive acque*;

– **JGB 9.04/b**, autográf: datálás nélküli zenekari partitúra g-mollban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 25692;

– **JGB 9.04/c**, autográf: datálás nélküli zongorás partitúra fisz-mollban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47533; címlap: *Concerto / in Fa# Minore / per Contrabasso con accomp.to di Piano-forte / di / G. Bottesini*;

– **JGB 9.04/d**, autográf: datálás nélküli zongorakíséretes partitúra g-mollban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 25757; címlap: *Concerto / Sol Minore*;

– **JGB 9.04/e**, autográf: teljes zenekari szólamanyag fisz-mollban és fúvós zenekari szólamanyag g-mollban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47631; címlap: *Concerto Contrabbasso*.

A **fisz-moll koncert** a „leg”-ek műve. Ez a maestro leghosszabb, legérettebb, legnehezebb és valószínűleg legutolsó nagybögőre írt kompozíciója. Az első tétel (*Allegro moderato*) szokatlanul hosszú, invenciózus zenekari bevezetője, a második tétel (*Andante*) gyönyörű lírája és kifinomult hangszerelése, a *Finale (Allegro con fuoco)* elképesztő virtuozizmusa - mely azonban már nem öncélú, mint pl. a *Concerto di Bravura*-ban (JGB 9.01), hanem szigorúan a zenei gondolatot szolgálja – mind egy igazi remekmű jelei. A zenekar itt már egyenrangú koncertáló társa a nagybögőnek, nem úgy, mint korábban, amikor gyakran csak alárendelt szerepe volt. Az igen magas technikai követelmények miatt több mint 100 éven keresztül Csipkerózsika-álmát aludta ez a darab, hiszen a partitúra végén található bejegyzésekből tudjuk, hogy maga a szerző többször is játszotta (*Lausanne, 14 maggio 1878, Baden-Baden 18 giugno*), ezt követően azonban csak a XX. szd. vége felé hangzott el ismét.

2. kettősversenyek

A kettősversenyek egy újabb oldaláról mutatják be Giovanni Bottesini művészetét. Egyértelmű tanúbizonyságot tesznek arról, hogy a maestro nemcsak saját hangszerét ismerte-uralta egyedülálló módon, hanem Paganiniét, Piattiét is. Nemcsak a „nagybögő Paganinije” volt ő, nemcsak egyedüli szólistaként hódította meg a világot amerre csak járt, hanem szívesen látott partnere volt a kor legnagyobb szólistáinak, olyan, aki az együtt zenélés öröméért nem sajnált a babérokon osztozkodni. Kétségtelen, hogy munkássága nem bach-i, mozart-i magasságokat érint, de mindenképpen az olasz virtuóz hangszerirodalom élvonalába tartozik. Ha művészetét csaknem egy évszázadon keresztül három földrész publikuma, uralkodói, kritikusai és legnevesebb zenészei ünnepelték, akkor nekünk sincs okunk szégyellni, ha zenéje tetszik, s ugyanaz a jó érzés tölt el bennünket, mint Rossini, Bellini vagy Donizetti operáinak hallgatása közben.

Az, hogy egy nagybögőre szólista feladatot bízzanak, nem lehetetlen, de – valljuk meg – különleges dolog. De hogy két nagybögő együtt játsszék szólót, az már valóban bizarrnak tűnhet. Bottesinit elsősorban tanulóévei alatt foglalkoztatta ez az összeállítás.

JGB 9.11**Capriccio a Due Contrabassi**

Források – **JGB 9.11/a**, autográf: datálás nélküli zongorakíséretes partitúra Á-dúrban, I-MI-bcm, könyvtári jelzet: A-30 / 18-6; címlap: *Capriccio / a / Due Contrabassi / di / G. Bottesini*.

– **JGB 9.11/b**, autográf: a két bőgő szolamát tartalmazó datálás nélküli kotta G-dúrban, I-MI-bcm, könyvtári jelzet: A-30 / 18-6; címlap: *Primo Contrabbasso / Obbligato / Capriccio / a / Due Contrabbassi / di G. Bottesini*.

A *Capriccio a Due Contrabassi* (Capriccio két nagybőgőre) bizonyosan Bottesini legkorábbi művei közé tartozik. Elsősorban a milánói tanulóévek alatt foglalkoztatta a maestrót ez az összeállítás, ekkor születhetett a többi két bőgős kompozíció is: *Fantasia* (JGB 9.12), , *Duók* (JGB 9.81, 9.82, 9.83). A *Capriccio* zeneileg a duók viszonylag egyszerűbb szintjén van, hiányoznak belőle azok a zenei invenciók, melyek a *Concertóban* (JGB 9.13) már megvannak, ezért nem kizárt, hogy a szerző legelső ismert művéről van szó.

JGB 9.12**Fantasia per Due Contrabassi**

Források – **JGB 9.12/a**, autográf: datálás nélküli zongorakíséretes partitúra Á-dúrban, I-MI-bcm, könyvtári jelzet: A-30 / 18-7; címlap: *Bottesini / Fantasia per Due / Contrabassi / Dalle Canzonette di Rossini / Pianoforte*

– **JGB 9.12/b**, autográf: a két bőgő szolamát tartalmazó datálás nélküli kotta G-dúrban, I-MI-bcm, könyvtári jelzet: A-30 / 18-7; címlap: *Fantasia per Due / Contrabassi / Dalle Canzonette di Rossini / di Bottesini*.

A *Fantasia per Due Contrabassi Dalle Canzonette di Rossini* (Fantázia két nagybőgőre, Rossini dalai után) címében is utal rá, hogy honnan merített a szerző. Nem véletlen, hogy Rossini hatása – csakúgy mint Bellinié vagy Donizettié – oly erőteljes a fiatal Bottesinire, hiszen az olasz opera felvirágzásának, igazi kibontakozásának időszaka ez: nemcsak a Scalában követik egymást az új bemutatók, hanem Itália-szerte megpezsödül a zenei élet, a kisvárosok gyönyörű színházaiban is egyre több az előadás, egy-egy újabb opera legszebb áriáit, dallamait már a bemutató másnapján az utcán éneklik, füttyülik az emberek. Az ifjú Bottesini nemcsak szemlélője, hallgatója ezeknek, hanem – viszonylag sokáig megmaradó szép gyerekkori szoprán hangjának köszönhetően – részese is: Léon Escudier szerint már 15 éves, amikor női öltözetben Rossini: *Olasz nő Algírban* c. operájában *Isabella* szerepét énekli. A *Fantasia per Due Contrabassi* c. művében Bottesini tehát Rossini: *Soirées Musicales* c. albumának három dalát dolgozta föl: I. tétel: “*La danza (Tarantella napoletana)*” (Soirées M. n° 8.); II. tétel: “*La serenata (Notturmo a due voci)*” (Soirées M. n° 11.); III. tétel: “*I marinai (Duetto)*” (Soirées M. n° 12.). A bemutatóra – a *Concerto a due Contrabassi*-ével (JGB 9.13) együtt – 1844 júniusában a velencei *Teatro San Benedetto*-ban került sor. A másik szólista Giovanni Arpesani, a *Teatro La Fenice* első bőgőse volt, aki pár évvel Bottesini felett járt a milánói konzervatóriumba.

JGB 9.13**Concerto a due Contrabassi**

Források – autográf: datálás nélküli zongorakíséretes partitúra Á-dúrban, I-MI-bcm, könyvtári jelzet: A-30 / 18-8; címlap: *Concerto a due Contrabassi / con accompagnamento / di / Piano forte / Di / Arpesani e Bottesini*

Ezt a művét is – az előzőhöz hasonlóan – fiatal korában, feltehetőleg még a tanulóévei alatt, Milánóban írta a mester. Később aztán az egyik szólamot átírta hegedűre, s ebből született meg a *Gran duo Concertante* (JGB 9.17). Amikor a két-bőgős versenymű dallamait először lejegyezte a fiatal szerző, valószínűleg maga sem gondolta, hogy később épp ezekkel a melódiákkal – ha kicsit átdolgozott formában is – fogja élete talán legzajosabb sikereit aratni. A mű bemutatója – ahogy azt fentebb már említettem – 1844 júniusában a velencei *Teatro San Benedetto*-ban volt *Arpesani* közreműködésével.

JGB 9.14

Passioni amorose

Források – autográf: nem ismert;

– nyomtatásban: zongorakíséretes partitúra: *passione amorosa / for two double basses and piano / edited by Rodney Slatford*, York Edition, 1978, YE 0049, (york complete bottesini / duoble concertos / volume 1);

– nyomtatásban: zongorakíséretes partitúra: *Passione Amorosa / Konzert für 2 Kontrabässe / oder Violine und Kontrabaß / mit Orchester- oder Klavierbegleitung / Bearb.: Rudolf Malarić*, Verlag Doblinger, Wien, München, 1979, KRM 6, D. 15 969;

– kézirat: zenekari partitúra: *Passioni Amoroze / (Divertimento per due Contrabbassi e Orchestra) / - Strumentazione e Revisione – L. Veneri (1990)*

A *Passioni amorose* ismertetésénél gondban van a kutató, mivel semmilyen biztos forrás nem áll rendelkezésére. Nemcsak a kézírata nem lelhető fel, de egyetlen jelzés (koncertplakát, kritika stb.) sem utal rá, hogy ezt a maestro valaha is játszotta volna. Ez pedig elég különös, mivel egyébként jól megkomponált, hangszerszerű és igen hatásos darabról van szó. A második tétel dallama megegyezik a *Concerto di bravura* (JGB 9.01) lassú tételének dallamával. Míg a concertóban a dallam és az arpeggiós variáció egymás után következik, addig itt a tétel második felében egyszerre szólal meg a két hangszeren.

JGB 9.15

Duetto Clarinetto e Contrabasso

Források – autográf: datálás nélküli zongorakíséretes partitúra B-dúrban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47584; címlap: *Duetto Clarinetto e Contrabasso*.

A *Duetto (per) clarinetto e contrabbasso* családi vonatkozásokat tükröz: a maestro édesapja, Pietro Bottesini (1792–1874) képzett zenész, kiváló *klarinétos* volt, zeneszerzői munkásságáról is tanúskodik néhány kompozíció. A *Duetto (per) clarinetto e contrabbasso* is az egészen fiatalkori alkotások közé tartozik. Először 1841. január 11-én a cremai *Teatro Sociale*-ban hangzott el apa és fia előadásában. Mivel Pietro Bottesini rendelkezésére még csak *B-klarinét* állhatott, Giovanni pedig néha amúgy is *B*-re hangolta három húros *Testore*-ját (*B, F, C*), így a mű egyetlen autográf (zongorakíséretes) változata *B-dúrban* van. Ez az egyetlen olyan Bottesini mű, melyhez nincs *A*-hangolású bőgőhöz illeszkedő kíséret. A mű szerkezete hasonló a többi kettősversenyéhez: a két szólóhangszer olykor önálló, máskor együttes kadenciáinak, hosszabb-rövidebb dallamainak laza füzére. Egy tekintetben azonban gyökeresen elüt a mester összes többi kompozíciótól: ez a hangnemek világa. Bottesini műveinek döntő többsége *Á*-ban vagy *É*-ben, illetve ezek párhuzamos molljában, *fisz*-ben vagy *h*-ban (*B*-hangolású bőgő esetén *B*-ben vagy *F*-ben, illetve ezek párhuzamos molljában, *g*-ben vagy *c*-ben) van. Ez a mű – szinte egyedüli kivételként – a hangnemek sokaságát tárja elénk: *B – desz – esz – F – B – b – Desz – Asz – F – b – B*.

JGB 9.16**Duetto per Violoncello e Contrabbasso**

Források – autográf: zenekari partitúra Á-dúrban, US-ST-ul, könyvtári jelzet: MLM 126; címlap: *Duetto per Violoncello e Contrabbasso / Piatti e Bottesini*; datálás: London 12 Nov. 1851.

Az előzővel ellentétben a cselló-bőgő duóval kapcsolatban szerencsére gazdag forrásanyag áll rendelkezésünkre. A negyvenes évek végén Bottesini Londonban újra találkozik *Alfredo Piatti*-val, a kor leghíresebb olasz csellóművészeivel. Ismeretségük még a konzervatóriumi évekre nyúlik vissza, de a két immár kiforrott nagy művész barátsága ekkor kezdődik. Ennek eredménye, hogy Bottesini egyik nagybőgőművét, a *Fantasia Puritani*-t (JGB 9.33) átdolgozza csellóra és bőgőre. Az eredeti darab Bellini azonos című operájának híresebb témáira írt fantázia. A ***Duetto per Violoncello e Contrabbasso*** nagyzenekari partitúrája 1851. november 12-re készül el, s következő év tavaszán Londonban be is mutatja a két művész. Bottesininek az a gesztusa, hogy a kéziraton saját neve előtt *Piatti*-ét is föltünteti, egyértelmű utalás arra, mekkora szerepe lehetett ez utóbbinak a csellószólam kidolgozásában. A műben a Bellini-opera következő dallamai csendülnek föl: a nyitány; Arturo áriája az I. első felvonás 3. jelenetéből (*“A te, o cara...”*); az I. felvonás 1. jelenetének kórusa (*A festa, a festa!*); Arturo áriája a III. felvonásból (*“Nel mirarti un solo istante...”*). A duóba a két szólista-szerző hangszeres tudása legjavát belekomponálta, s a két instrumentum hangja a mű egyes részeiben – főleg a *finálé*-ban – csodálatos homogén hangzásban egyesül.

JGB 9.17**Gran Duo Concertante**

Források – **JGB 9.17/a**, autográf: datálás nélküli zongorakíséretes partitúra Á-dúrban, I-NA-bcm, könyvtári jelzet: MS. B 677; címlap: *Grande Duo Concertant / pour / Violon et Contrebasse / Avec accompagnement d’Orchestre ou de Piano / par / Giovanni Bottesini*;

– **JGB 9.17/b**, autográf: datálás nélküli hegedűszólam Á-dúrban, I-NA-bcm, könyvtári jelzet: MS. B 677; címlap: *Grande Duo Concertant pour Violon et Contrebasse / Avec accompagnement d’Orchestre ou de Piano par G. Bottesini*;

– **JGB 9.17/c**, autográf: datálás nélküli zenekari partitúra Á-dúrban, GB-L-bl, könyvtári jelzet: ADD. 46843; címlap: *Duetto per Violino e Contra Basso / G. Bottesini*;

– **JGB 9.17/d**, autográf: datálás nélküli zenekari szólamanyag Á-dúrban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 61362; a szólamok címlapján általában: *N° 5 / Duetto*, a brácsa-szólam címlapján: *Duetto di Concerto / del Maestro / Giovanni Bottesini*, a fuvós szólamok címlapján: *Duetto / per / Violino e Contrabasso / del Celebre / Bottesini*.

– **JGB 9.17/e**, autográf: datálás nélküli vonószekari szólamanyag Á-dúrban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 61354; a szólamok címlapján: *Duetto*.

– **JGB 9.17/f**, autográf: datálás nélküli vonószekari szólamanyag B-dúrban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 61355; a szólamok címlapján: *Duetto*, külső címlapon: *N° 53 / Gran Duetto in [la]*.

– 1942-ben kézzel másolt zenekari partitúra Á-dúrban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 61349; címlap: *Gran Duo Concertant / pour / Violon et Contrebasse / con accompagnamento d’orchestra / par / Giovanni Bottesini / Nazzari Umberto / 7-7-42*;

– nyomtatásban: zongorakíséretes partitúra Á-dúrban: *Grand Duo Concertant / pour violon et contrebasse / avec accompagnement d’Orchestre ou de Piano / Par Giovanni Bottesini*, Paris, Costallat & C. Editeurs, 15176.R.

A *Gran duo concertante* Bottesini egyik legismertebb, legnagyobb hatású műve. Egész fiatal korában eredetileg két bőgőre komponálta a mester (*Concerto a due Contrabassi con accompagnamento di Pianoforte Di Arpesani e Bottesini*, JGB 9.13), de később az egyik szólamot átírta hegedűre. A hegedűszólam kibővítésében, cizellálásában oroszán része volt *Camillo Sivorinak*, a kor egyik legkiválóbb hegedűművészenek, aki a duót aztán még saját műjegyzékében is föltüntette. Sivorival – Paganini egyetlen tanítványával - számtalanszor elő is adták a darabot, fergeteges sikert aratva mindenfelé. Bottesini egész életén át műsoron tartotta ezt a duót, s gyakorlatilag a kor minden nagy hegedű-művészával eljátszotta: Sighicellivel, Vieuxtemps-mal, Wieniawskival ... Hogy Bottesini voltaképp mily rendkívüli előadóművész is lehetett, leginkább azokból a kritikákból derül ki, amelyek – épp e koncertek kapcsán – a maestrót a fenti hegedűművészek egyenrangú partnereként említik, sőt muzikalitását, hangja bársonyosságát néha ezeké fölé helyezik. A mű gyakori előadásáról a plakátokon, kritikákon túl a világ különböző pontjain előkerült több eredeti kézirat és korabeli másolat is tanúskodik. Az egyes példányok között sok az eltérés, de alaposabb tanulmányozásuk és összevetésük után elég világosan látszik, hogy melyik is lehetett a végleges, a "kiforrott" verzió. A teljes zenekari partitúra nem maradt fenn, de ezt oly módon lehetett reprodukálni, hogy a szólóhangszerek anyagát a *Nápolyi Konzervatóriumban* megtalált autográf zongorakíséretes kéziratból vettem, a kíséretet pedig végül is a szerzői hagyatékban megtalált szólamanyag alapján rekonstruáltam. Ezekből a szólamokból annak idején még magát a mestert kísérték, így teljességgel hitelesnek tekinthetők akkor is, ha történetesen nem az ő kezétől származtak. A mű egyik legkedvesebb része a vége felé a nagybőgő üveghangjain megszólaló könnyed, vidám olaszos dallam. Talán itt a legmegdöbbentőbb s legszembetűnőbb az ellentét a hangszer hatalmas mérete, súlya és a belőle elővarázsolható *flageolet*-k légiessége között. Ezt a részt hallgatva teljesen hihetőnek tűnik föl az a Bottesini 1867-es orosz turnéjáról fennmaradt anekdota, mely szerint a szentpétervári publikum nem akarta elhinni, hogy ezek a különleges – számukra ismeretlen – üveghangok a bőgőből származnak. Kompozíciós szempontból és hangszerttechnikailag is lenyűgöző, ahogy a szerző a legmagasabb és legmélyebb vonós hangszert egymás mellé állítja, hangjukat egybeolvasztja.

3. operafantáziák, variációk

A XVIII.-XIX. szd. fordulóján az *olasz operazene* (la lirica italiana) visszavonhatatlanul elindult világhódító útjára. Nemcsak Itáliában aratott hatalmas sikert a *belcanto* – egy-egy újabb opera legszebb áriáit, dallamait már a bemutató másnapján az utcán énekelték, füttyülték az emberek –, hanem a határokon túl is. A világ minden pontján olasz operatársulatok alakultak, vendégszerepeltek, népszerűsítve az igen termékeny kortárs szerzők műveit. De több más jeles zeneszerzőt is megihletett e műfaj, s ha arra gondolunk, hogy pl. Liszt Ferencre, egy egészen más zenei milióból származó muzsikusra ekkora hatással tudott lenni – számtalan opera-parafrazist írt ő is –, akkor teljesen természetes, hogy a 30-as években a milánói konzervatóriumban tanuló Giovanni Bottesininek zenei anyanyelvévé vált ez a stílus. Ezekben az évtizedekben a lombard főváros zenei élete igen élénk, a Scalában egymást követik a bemutatók. Bottesini így tanulmányi évei alatt Rossini, Bellini és Donizetti művészetének legjavával ismerkedik meg, s nyilvánvalóan nem tudja - de biztosan nem is akarja! - kivonni magát e remekművek hatása alól. Ezért aztán a zeneszerző első szárnypróbálgatásai nemcsak stílusukban, de sokszor nevükben is a nagy elődöket idézik (pl.: *Fantasia per Due Contrabassi Dalle Canzonette di Rossini* - JGB 9.12). Tehetségének és kiváló tanárának, Luigi Rossinak köszönhetően Bottesini nagybőgőtanulmányaiban is hatalmas léptekkel halad előre: pár évi bőgözés után felfedezi az üveghangok birodalmát, s játékát a tökélyig fejlesztve új távlatokat nyit hangszere számára. Később, mikor már híres karmesterként Rossini, Donizetti, Bellini, Verdi operáit vezényli, gyakran előfordul, hogy az

előadás szüneteiben a karmesteri pálcát a nagybőgőre cserélve az ő operáikra írt parafrázisaival szórakoztatja a publikumot.

Az operafantáziák tehát a mester első alkotói korszakában, kb. 1835 és 1845 között születtek (a pontos keletkezési dátumukat nem ismerjük). Elsősorban a nagy példaképek erőteljes zenei hatása és a virtuozitás feletti öröm jellemzi őket. Szerkezetük igen hasonló: a bevezető és befejező zenekari tutti között az illető opera néhány áriáját (vagy egy áriát és annak variációit) játssza a nagybőgő. Az ismert dallamok mindig transzponálva, egy, a nagybőgő számára kényelmes hangnemben szólalnak meg (leggyakrabban Á-ban vagy É-ben, hiszen a természetes üveghangok tárháza a nagybőgő ún. szólóhangolása miatt [*Á, É, H, Fisz*] épp ezekben a hangnemekben használható ki a legjobban), s virtuóz nagybőgőfutamokkal vagy rövid zenekari közjátékokkal kapcsolódnak egymáshoz.

JGB 9.31

Divertimento Straniera

Források – autográf: nem ismert;

– kézzel írt zenekari partitúra Á-dúrban (fénymásolt): *Divertimento „La Straniera”*, I-MI-bcm, könyvtári jelzet: A-30 / 19-1; datálás az utolsó lapon: *R. Malarić, Wien, 11. 9. 1938.*

– datálás nélküli kézzel írt zenekari szólamanyag Á-dúrban, I-MI-bcm, könyvtári jelzet: A-30 / 19-1; első hegedű címlapja: *Bottesini / Straniera / Divertimento Per Contrabasso*; a többi szólam címlapja: *Bottesini / Divertimento Per Contrabasso*.

Az egyik legkorábbi kompozíció a ***Divertimento Straniera***. Még a milánói tanulóévek alatt született, feltehetőleg '36-ban, s gyakran szerepelt Bottesini első koncertjeinek műsorán. A *Tema* – melyet 4 variáció követ – Bellini címadó operájának I. felvonásából Isoletta áriája („*Giovin rosa il vergin seno...*”). A bevezetés, a variációk közötti átvezetések és a finálé mind Bottesini szerzeménye.

JGB 9.32

Fantasia Beatrice di Tenda

Források – **JGB 9.32/a**, autográf: datálás nélküli zongorakíséretes partitúra Á-dúrban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47532; címlap: *N° 7 / Fantasia / Beatrice di Tenda* (A partitúrában a kíséret hangszerelésére vonatkozó szerzői utalások is találhatók.)

– **JGB 9.32/b**, autográf: datálás nélküli vonószonékari szólamanyag Á-dúrban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47661 - I. hegedű, 47663 - II. hegedű, 47665 - nagybőgő, a brácsa- és a csellószólam hiányzik; a szólamok címlapja: *Souvenir / De La / Beatrice Tenda*.

Csak egy autográf zongorás partitúra és a zenekari kíséret három szólama (első hegedű, második hegedű, bőgő) maradt fenn a ***Fantasia Beatrice di Tenda*** c. műből. Bemutatója feltehetőleg azon az 1843-as cremai koncerten volt, melynek műsora egy *Capriccio sulla Beatrice di Tenda* c. művet hirdetett. A vonós szólamok alapján és a zongorás partitúrában található, a hangszerelésre vonatkozó utalások segítségével rekonstruálni lehetett a nagyzenekari partitúrát is. A bevezetésben (*Allegro maestoso*) az azonos című Bellini-opera Prelúdiumának első témáját halljuk. A *Cantabile* Agnese híres áriája az első felvonás Bevezetéséből: „*Ah non pensar...*”. Az ismert dallamot kétszer idézi Bottesini, s igen érdekes, hogy míg az első alkalommal a Bellini-opera eredeti akkordjai kísérik, addig második – üveghangokon történő – jelenkezésekor Bottesini gyönyörű, alterált akkordjait halljuk alatta. Az ezt követő *Allegro*-t szintén az első felvonás Bevezetésének egy témafejére építi a mester. A *Meno mosso* a Prelúdium második témája. Az *Andante*-ban Beatrice második felvonás-beli (9. jelenet) gyönyörű áriáját énekli a nagybőgő: „*Al tuo fallo...*”, a következő *Andante*-ban

pedig az opera záró áriáját: „*Angiol di pace all'anima...*”, „*Con quel perdono, o misera...*”. Bottesini vidám *Allegro*-jával záródik a darab, melyet már csak egy pillanatra szakít meg az imént hallott dallam második felének felidézése.

JGB 9.33

Fantasia Puritani

Források – JGB 9.33/a, autográf: datálás nélküli zongorakíséretes partitúra Á-dúrban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 25690; címlap: *Fantasia / Puritani*;

– JGB 9.33/b, autográf: datálás nélküli zenekari szólamanyag Á-dúrban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 25690, címlapok: *Fantasia per Contrabasso / sopra motivi dell'Opera / I Puritani*, az első hegedű címlapja: *Fantasia per Contrabasso / sopra motivi dell'Opera / I Puritani / Parti N° 19*, a brácsaszólam címlapja: *Fantasia per Contrabasso / sopra motivi dell'Opera / I Puritani / composto dal Maestro / Giovanni Bottesini*, a fuvolaszólam címlapja: *Fantasia nei Puritani*, az üstdob-szólam címlapja: *Fantasia Puritani*.

Igen közel állhatott Bottesinihez Bellini *I Puritani* című operája, hiszen hatására nemcsak a **Fantasia Puritani** született meg, hanem később ennek egy csellóra és nagybőgőre átdolgozott változata is, a *Duetto per Violoncello e Contrabbasso* (JGB 9.16). A mű bevezetése megegyezik az azonos című Bellini-opera bevezetésével, csak hangnemtét változtatta meg Bottesini: D helyett A-ban van. Bemutakozó kadenciáját követően az *Andante cantabile*-ben Arturo áriáját énekli a nagybőgő az I. első felvonás 3. jelenetéből („*A te, o cara...*”). Az ezt követő *Allegretto* zenekari átvezetés az I. felvonás 1. jelenetének fergeteges kórusjelenetét idézi (*A festa, a festa!*), ezt a *Moderato*-ban Arturo III. felvonásbeli áriája szakítja meg („*Nel mirarti un solo istante...*”), hogy az *Allegretto*-val ismét a korábbi rész egy másik témafeje térjen vissza. Ezek 6/8-os témafejek az opera II. felvonásában is felcsendülnek még Elvira „*Ah, tu sorridi...*” áriája kapcsán. Egy rövid kadenciát követően Bottesini fináléjával fejeződik be a darab.

JGB 9.34

Fantasia Lucia

Források – JGB 9.34/a, autográf: datálás nélküli zongorakíséretes partitúra B-dúrban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47531; címlap: *Fantasia – Lucia –*;

– JGB 9.34/b, autográf: datálás nélküli zongorakíséretes partitúra Á-dúrban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47585; címlap: *Fantasia Lucia*;

– JGB 9.34/c, autográf: datálás nélküli zongorakíséretes partitúra Á-dúrban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47585; címlap: *Fantasia sui motivi dell'Opera / Lucia di Lamermoor [sic] / par / G. Bottesini / Per Conductor Orchestra*;

– JGB 9.34/d, autográf: datálás nélküli zenekari szólamanyag Á-dúrban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47585, vonós szólamok címlapja: *Bottessini [sic]* vagy *Botessini [sic] / N° 9 / Fantasia Lucia*, cselló-bőgő szólam címlapja: *Fantasia per Contrabasso / sopra motivi dell'Opera / Lucia di Lamermoor [sic]*, fűvós szólamok címlapja: *Fantasia / sopra motivi dell'Opera / Lucia di Lamermoor [sic]*.

A **Fantasia Lucia** három zongorakíséretes és egy zenekari kíséretes változatban maradt fenn. A különböző kísérek hangneme eltérő: az egyik zongorás partitúra B-ben, a másik zongorás változat és a zenekari pedig Á-ban van. Már említettem ennek a magyarázatát: Bottesini a fényesebb hangzás érdekében a szokásosnál már eleve egy nagy szekunddal feljebb (G-ről Á-ra) hangolta hangszerét, az Á-hang korabeli eltérő magassága és nyilván a bél húrok időjárás-függősége miatt azonban néha még tovább, a szokásosnál kis terccel följebb (B-re) húzta húrjait. Ez egyébként nem volt ismeretlen jelenség, hisz tudjuk, hogy Paganini is

kísérletezett ilyesmivel. A bevezető *Allegro*-ban a maestro a Donizetti-opera III. felvonásának kezdetét idézi, néhány akkord megváltoztatásával. A záró *Andante*-ban pedig Edgardo áriáját halljuk a II. felvonás quartettjéből (*Chi mi frena in tal momento?*). A többi rész Bottesini szerzeménye. A zenekari szólamokon található bejegyzésekből tudjuk, hogy a mester élete utolsó évtizedében is milyen gyakran és mekkora sikerrel játszotta ezt a művét.

JGB 9.35

Fantasia Sonnambula

Források – JGB 9.35/a, nyomtatásban: zongorakíséretes partitúra Á-dúrban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 61358, címlap: *Fantasie Sonambula / pour la contrebasse / G. Bottesini*, Paris, S. Richault. 15182. R.

– JGB 9.35/b, autográf: datálás nélküli zenekari szólamanyag Á-dúrban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 61357, első hegedű címlapja: *Violino Principale / Fantasia per Contrabasso / sopra motivi dell'Opera / Sonnambula / parti N° 22*, első hegedű másik példányának címlapja: *M° Bottesini – Fantasia Sonnambula / Violino I° d'accompagnamento – para contrabajo*, második hegedű és brácsa egy példányának címlapja: *(Bottesini) / Sonnambula / Violino 2do*, klarinétok, fagottok, első kürt, trombiták, posaunok és üstdob címlapja: *Concerto per Contrabasso / sopra motivi dell'Opera / Sonnambula*, a többi fűvésé megegyezik az első hegedűével.

A **Fantasia Sonnambula** (*Fantasia per contrabasso sopra motivi dell'opera Sonnambula*) ma is Bottesini egyik legjátszottabb műve, melynek első változatát a mester 1840-ben a Trieszti Operában mutatta be. Később, zongorakísérettel még a szerző életében nyomtatásban megjelent. A zenekari partitúrát a fennmaradt szólamok alapján rekonstruáltam, ezek nagyrészt Bottesini kezétől származnak. Mivel annak idején őt magát kísérték belőlük, teljesen autentikusnak tekinthetők. A második hegedű egyik szólamán a mű 1879-es Rio de Janeiro-i, 1881-es lisszaboni és egy amszterdami előadására utaló bejegyzések olvashatók. A zongorakíséretes partitúra autográfja elveszett, de miután ez a változat még a szerző életében nyomtatásban is megjelent, s ennek egy példánya halálakor a hagyatékában is megvolt, ez is hitelesnek tekinthető.

A pár ütemes gyors zenekari bevezető után frappáns kadenciával mutatkozik be a nagybőgő, majd az *Andante cantabile*-ben Amina és Elviro kettősét énekli a Bellini opera I. felvonásának utolsó jelenetéből (*D'un pensiero..., Voglia il ciel che il duol ch'io sento...*). Az ezt követő téma (két variációval) Amina áriája a második felvonás fináléjából. Újabb melodikus rész után *elegáns* (*elegante*: ez szerepel a kottában!) fináléval zárul a mű.

JGB 9.36

Fantasia Cerrito

Források – autográf: datálás nélküli zongorakíséretes partitúra Á-dúrban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47532; címlap: *N° 12 / Fantasia Cerrito*;

Giovanni Bottesini nemcsak lebilincselő játékanak, hanem sokat anekdotázó, rendkívül charm-os, szelíd személyiségének köszönhetően is cári, királyi udvarok, magasrangú társaságok szívesen látott vendége volt. Előkelő hölgyek keresték barátságát, primadonnáktól kapott babérkoszorút...; az egyiket talán épp Fanny Cerrito-tól, a kor egyik legünnepeltebb balerínájától. A nápolyi születésű táncosnő temperamentumos, virtuóz előadásaiival, érzéki kisugárzásával aratott hatalmas sikert Európa-szerte. 1832-től 57-ig tartó karrierje alatt – nagybőgős honfitársához hasonlóan – ő is bejárta Európa legjelentősebb színpadait, s a két olasz művész útja többször is keresztezhette egymást Londonba, Párizsban, vagy éppen Milánóban. Az egyik ilyen találkozásnak köszönhetően születhetett meg a

Fantasia Cerrito. Jóllehet zenekari partitúra nem maradt fenn belőle, a kíséretből és a zongorás partitúrában található bejegyzésből egyértelműen kiderül, hogy a mester nagyzenekarban gondolkodott komponálása közben. Ez a mű is az opera-fantáziák jegyeit viseli magán: élénk *tutti* bevezetéssel indul, majd néhány piruettel a színpadra perdül a primadonna: a nagybögő. A szólista és a zenekar közti párbeszéd viszonylag hosszabb kadenciája után Bottesini az *Andantino* gyönyörű melódiájával – s annak variálásával – fejezi ki rajongását Signora Cerrito (művésze) iránt. Az ezt követő *Allegretto* alatt pedig szinte szemünk előtt látjuk, amint a balerina, mondjuk, a párizsi opera színpadán táncol. A fantázia végül a szokásos stretta-val záródik.

JGB 9.37

Carnevale di Venezia

Források – JGB 9.37/a, autográf: datálás nélküli zongorakíséretes partitúra Á-dúrban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 25686; címlap: *Carneval [sic] de Venise*;

– JGB 9.37/b, autográf: zenekari szólamanyag Á-dúrban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 61361; I. hegedű címlapja: *Carnaval de Venissa / Violon I^o*, I. hegedű másik címlapja: *N° 3 / Violino I^{mo} di rinforzo / Carneval di Venezia*, I. hegedű harmadik címlapja: *Carneval / Violino I^o*, basszus címlapja: *Le Carnaval / Basso*, fúvósok címlapjai: *Carneval [sic] de Venise*, vagy *Carnaval de Venise*;

– JGB 9.37/c, nyomtatásban: zongorás partitúra B-dúrban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 61360; címlap: *Introduction et variations / sur le Carnaval de Venise / pour la contrebasse / avec accompagnement de Piano ou Orchestre / Par G. Bottesini*, Paris, S. Richault. 15477. R.

A velencei karnevál is Bottesini gyakran játszott művei közé tartozik. Annak ellenére, hogy egy fiataalkori kompozícióról van szó, érettebb korában is szívesen játszotta a mester (amint ez a zenekari szólamokba beírt bejegyzésekből is kitűnik: 1866, Varsovie; Liceo Barcelona 25 Abril 1884 stb.). A variációkban inkább az üveghangok gazdagsága és a virtuozitás fölötti öröm érhető tetten, míg a bevezetésben a mélyebb líra nyilvánul meg. E műnek is két verziója keletkezett: egy zongorás és egy zenekari. A zongorás partitúrából van Á-hangolású (JGB 9.37/a) és B-hangolású (JGB 9.37/c) változat is, ez utóbbi még a szerző életében megjelent nyomtatásban, és halálakor a hagyatékában volt található. A két zongorás változat között csak a variációknál van némi eltérés: míg a JGB 9.37/c nyolc variációt tartalmaz, addig a JGB 9.37/a csak hetet. A rövidítést a maestro nem egy variáció kihagyásával, hanem néhány összevonásával érte el, s ezeket a húzásokat a nyomtatott kottán is kézzel bejelölte. A zenekari változatban a fúvósoknak csak a bevezetésben kell játszaniuk, a variációkat csak a vonósok pizzicatói kísérik.

JGB 9.38

Nel cor più non mi sento

Források – JGB 9.38/a, autográf: zongorakíséretes partitúra É-dúrban, datálás: 11 Nov 1885, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 25685; címlap: *à Son Amie Antoine Gautier / Nel cor più non mi sento / Thème de Paisiello / Var. pour la Contrebasse / (avec) accompagnement / par Giovanni Bottesini / N° 23*;

– JGB 9.38/b, autográf: datálás nélküli zongorakíséretes partitúra É-dúrban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 25687; címlap: *Nel cor più non mi sento / Tema e Variazioni / G. Bottesini / e / Romanza Patetica*;

– JGB 9.38/c, autográf: datálás nélküli zongorakíséretes partitúra F-dúrban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47531; címlap: *Nel cor più non mi sento*;

– **JGB 9.38/d**, autográf: datálás nélküli zenekari partitúra É-dúrban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47540; címlap: = *Nel cor più non mi sento* = *Variazioni per Contrabasso* = *Bottesini* ;

– **JGB 9.38/e**, autográf: nagyzenekari szólamanyag É-dúrban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47545-47582; címlap: *Bottesini / Variazioni per Contrabasso*;

– kézzel írt zongorakíséretes partitúra É-dúrban, datálás: *Palermo, 8/3/1900*, I-NA-bcm, könyvtári jelzet: MS B 681, címlap: *Tema e Variazioni / sull'Op. / Ninna pazza per Amore / per / Contrabbasso e Pianoforte / G. Bottesini*, ajánlás: *Al Distintissimo Prof. Gaetano Negri offre l'amico e collega F. Pignataro.*

A *Nel cor più non mi sento - variazioni per contrabbasso* mindmáig Bottesini egyik legkedveltebb és legismertebb műve. Maga a mester is sokszor és óriási sikerrel játszotta. A zenekari szólamokon hihetetlenül sok, a különböző előadások időpontjára és helyszínére utaló bejegyzés olvasható. Kétségtelen, ez egyik olyan műve, melyben a legszembetűnőbben és legfrappánsabban mutatja be a virtuozitás általa meghódított új dimenzióit: a II. variációban például az előadó folyamatosan egy méternél is nagyobb ugrásokra kényszerül a fogólapon. Paisiellonak a fenti szavakkal kezdődő áriáját (a *La molinara c. opera III. felvonásának első jelenetében Rachelina énekli*) többen is feldolgozták. Bottesini üveghangokon mutatja be az ismert témát, ezt három briliáns variáció és a coda követi. Az olasz hagyomány szerint a coda 10. üteme után visszatér a tema, s csak ezt követi a Mosso, - állítólag a mester így játszotta. Hiteltelennek tűnik ez az állítás, mivel a műből több autográf partitúra is fennmaradt, és sem ezekben, sem a korabeli zenekari szólamokban – melyekből magát Bottesinit kísérték – semmiféle erre utaló jelzés nincs, valamint a Coda folyamatosan dúsuló hangszerelése is ellent mond ennek. (Az 1900-ban Pignataro által kézzel másolt kotta viszont már tartalmazza a dallam kóda előtti visszatérését.)

JGB 9.39

Fantasia Norma

Források – autográf: nem ismert;

– Pasquale Forgione által kézzel másolt zongorakíséretes partitúra a XX. szd. első feléből, A-W-M, címlap: *Fantasia / sull'opera Norma di Bellini / per Contrabasso e Pianoforte / di Giovanni Bottesini opera posth.*

Kételyeim vannak a mű eredetiségét illetően. Igaz ugyan, hogy a mű szerkezete hasonló a többi Bottesini fantáziáéhoz: a bevezető és befejező zenekari tutti között a Bellini opera néhány áriáját játssza a nagybőgő, de az ismert dallamok itt már nem mindig a nagybőgő számára kényelmes hangnemben szólnak meg (lásd pl.: írott B-dúrban, azaz hangzó C-dúrban). Az is furcsa, hogy – míg a többi nagybőgőmű többször is felbukkan a maestro repertoire-ján – arról, hogy ezt valaha is játszotta volna, semmilyen adattal nem rendelkezünk. Nem elképzelhetetlen tehát, hogy ez a kompozíció nem a mester, hanem valamelyik lelkes kortársa, vagy követője tollából született.

A fantáziában egyébként a következő Bellini-dallamok lelhetők fel: a II. felvonás elején felívelő cselló-melódiával kezdődik a darab. Egy pár ütemes gyors átvezetés után *Norma* két áriáját halljuk, először: „*Ah! bello a me ritorna...*”, majd a *Mosso* után az operairodalom egyik gyöngyszeme csendül föl: „*Casta diva...*”. A pár ütemes Bellini-Allegro után *Oroveso* ismert basszus áriáját énekli a vonóshangszerek basszusa „*Si, parlerà terribile...*”, mely az ezt követő fináléban még egyszer visszatér néhány ütem erejéig, majd a szokásos *stretta*-val végződik a mű.

4. előadási darabok**JGB 9.51****Auld Robin Gray**

Források – autográf: datálás nélküli zongorakíséretes partitúra É-dúrban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47595; címlap: *Auld Robin Gray*;

Egy még napjainkban is jól ismert skót dal feldolgozása az **Auld Robin Gray**. Nagy Britannia kiemelkedően fontos szerepet játszott Bottesini életében, rendszeresen visszatérő vendége volt nemcsak az angol-, de az ír- és skót zenei életnek is. Skóciában akarhatott kedveskedni a közönségnek ezzel a kis egyszerű művel, melyet minden bizonnyal ráadásnak szánt, hiszen a kinyomtatott műsorokon sehol sem szerepel. A szomorú szerelmi történetet elmesélő skót dal témáját egy kibővített variáció követi, majd coda zárja a művet.

JGB 9.52**Introduzione e gavotta**

Források – **JGB 9.52/a**, autográf: datálás nélküli zongorakíséretes partitúra Á-dúrban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47591; címlap: *Introduzione e Gavotta*;

– **JGB 9.52/b**, autográf: datálás nélküli zongorakíséretes partitúra B -dúrban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47531; címlap: *Introduzione e Gavotta*;

– **JGB 9.52/c**, autográf: datálás nélküli zongorakíséretes partitúra Á -dúrban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47590; címlap: *Gavotta / per Contrabasso / G.Bottesini*;

– **JGB 9.52/d**, autográf: datálás nélküli zongorakíséretes partitúra B -dúrban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47592; címlap: *Gavotta / G.Bottesini*;

– **JGB 9.52/d**, autográf: datálás nélküli vonószólamanyag Á-dúrban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 61353, a szólamok címlapja: *Introduzione e Gavotta / G.Bottesini*

Minden bizonnyal a gavott született meg először (JGB 9.52/c,d), s ezt csak később bővítette ki a mester a bevezetéssel és a kódával (JGB 9.52/a,b). A szólamanyag a hosszabb verzió kíséretének felel meg, ezért ezt tekintem a mű végleges formájának. A Gavotte-ból készített Tito Mattei zongora-átíratot, mely két címen is: Emma Gavotte és Queen Mary Gavotte megjelent.

JGB 9.53**Allegretto Capriccio**

Források – **JGB 9.53/a**, autográf: datálás nélküli zongorakíséretes partitúra fisz-mollban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47589; címlap: *Allegretto*;

– **JGB 9.53/b**, autográf: datálás nélküli zongorakíséretes partitúra g-mollban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47588; címlap: *Allegretto Capriccio*;

– **JGB 9.53/c**, autográf: datálás nélküli vonószólamanyag fisz-mollban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 61356; címlap: *Allegretto Capriccio per violone*.

Az **Allegretto Capriccio**-nak „a la Chopin” ragadványneve is van. Úgy vélem, joggal emlegetik ezt a kis karakterdarabot így, hiszen a lengyel-francia mester egyes zongoradarabjainak játékos hangulata, árad belőle. Ahhoz azonban, hogy valóban könnyedén szólaljon meg ez a mű, igen nagy fizikai munkát és virtuozitást kell kifejezünk a hatalmas instrumentumunkon.

JGB 9.54**Capriccio di Bravura**

Források – autográf: datálás nélküli zongorakíséretes partitúra fisz-mollban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47532; címlap: *Capriccio di Bravura / N° 14*;

A *Capriccio di bravura* Bottesini egyik legfrappánsabb kompozíciója. Nem véletlenül szerepel gyakran korunk legjelesebb szólistáinak műsorán is. A bevezető *Adagio* melodikus ívei után még tüzeesebbnek hat a 6/8-os capriccio (*Allegro con fuoco*), mely egy nyugodtabb közjáték után ismét visszatér (fisz- helyett á-mollban), s egy valóban bravúros *Più mosso*-val fejeződik be a darab.

JGB 9.55**Bolero**

Források – **JGB 9.55/a**, autográf: datálás nélküli zongorakíséretes partitúra Á-dúrban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47535; címlap: *Bolero / G. Bottesini*;

– **JGB 9.55/b**, autográf: datálás nélküli zongorakíséretes partitúra B-dúrban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47534; címlap: *Bolero in si_b*;

– **JGB 9.55/c**, autográf: datálás nélküli zenekari partitúra Á-dúrban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47602; címlap: *Bolero per / Contrabasso*;

– **JGB 9.55/d**, autográf: datálás nélküli zenekari szólamanyag Á-dúrban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47603; címlap: *Bolero*.

A *Bolero* esetében sem tudjuk a pontos keletkezési dátumot, de az bizonyos, hogy kései, érett kompozícióról van szó. Első általunk ismert előadására 1886. március 18-án Londonban a Filharmóniai Társaság koncertjén került sor, természetesen a szerző előadásában. A mű két részből, egy lassabb bevezetésből és magából a lüktető táncjátékból áll. A londoni koncert műsorán *Introduzione e Bolero* címmel szerepelt.

JGB 9.56**Elegia**

Források – **JGB 9.56/a**, autográf: datálás nélküli zongorakíséretes partitúra D-dúrban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47593; címlap: *Elegie*;

– **JGB 9.56/b**, autográf: datálás nélküli vonószzenekari kíséretes partitúra D-dúrban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47530; címlap: *Elegia*;

– **JGB 9.56/c**, autográf: datálás nélküli zongorakíséretes partitúra D-dúrban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47583; címlap: *Elegie*; fedlap: *Elegia N° 1*.

– **JGB 9.56/d**, autográf: datálás nélküli zongorakíséretes partitúra Esz-dúrban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47531; címlap: *Elegia. N° 1.*;

– kézzel írt datálás nélküli zongorakíséretes partitúra D-dúrban a XIX. szd.-ból, I-NA-bcm, könyvtári jelzet: ?; címlap: *Elegia Melodica dall'Esimo Artista Bottesini / N° 7*

– **JGB 9.56/e**, autográf: datálás nélküli vonószzenekari szólamanyag D-dúrban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 61364; szólamok címlapja: *Elegia / per / Contrabasso / dal Maestro / Giovanni Bottesini*;

– **JGB 9.56/f**, autográf: datálás nélküli vonószzenekari szólamanyag Esz-dúrban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 61365; szólamok címlapja: *Elegia / per / Contrabasso / dal Maestro / Giovanni Bottesini*.

Az *Elégia* Bottesini egyik leglíraibb, legszebb darabja. A mester is nagyon szerethette: az általa legtöbbet játszott darabok közé tartozott, s nagyon sok kéziratot is hátrahagyott belőle. Gyakran a *Tarantellával* párban játszotta, ezért a tarantella eredeti bevezetőjét elhagyva külön átvezetést is szerkesztett a két mű közé. Ezt az átvezetést a JGB 9.56/a, a JGB 9.56/b és a JGB 9.56/d tartalmazza. Az *Elégia* ma is a növendékek egyik kedvelt darabja.

JGB 9.57

Tarantella

Források – JGB 9.57/a, autográf: datálás nélküli zongorakíséretes partitúra Á-dúrban, I-NA-bcm, könyvtári jelzet: ?; címlap: *Tarantella pour / La / Contrebasse / Avec / accompagnement / de / Piano / GBottesini*;

– JGB 9.57/b, autográf: datálás nélküli zongorakíséretes partitúra B-dúrban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47531; címlap: *Tarantella*;

– JGB 9.57/c, nyomtatásban²³⁸: zongorás partitúra Á-dúrban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 61367; címlap: *Tarantelle / pour / la Contrebasse / avec accompagnement / de Piano / composé / PAR / G. Bottesini*, Paris, S. Richault. 15181. R.

– JGB 9.57/d, autográf: datálás nélküli vonószenekari szólamanyag Á-dúrban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 61364; szólamok címlapja: *Tarantella / Fantasia per Contrabasso / dal Maestro / Giovanni Bottesini / parti N° 20*;

– JGB 9.57/e, autográf: datálás nélküli vonószenekari szólamanyag B-dúrban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 61365; szólamok címlapja: *Tarantella / Fantasia per Contrabasso / dal Maestro / Giovanni Bottesini*.

A *Tarantella* – nevéhez méltóan – a maestro egyik legvirtuózabb, leghatásosabb darabja. Mint fentebb említettük, Bottesini ezt gyakran az *Elégiával* (JGB 9.56) párban játszotta. A rövid bevezetőt a nagybögő kadenciája követi, majd elindul a 6/8-os lüktetésű délolasz tánc. A középrész (*cantabile*) kísérete eredetileg nyolcados lüktetésű volt (ez kiderül a zenekari kíséret szólamaiból, 9.57/e), később azonban ezt triolás ritmusra változtatta a szerző. A darab végén visszatér a tarantella gyors sodrású dallama.

JGB 9.58

Romanza drammatica

Források – JGB 9.58/a, autográf: zongorakíséretes partitúra é-mollban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47536; címlap: *Romanza drammatica / Giovanni Bottesini / op. 20*; fedlap: *Al Suo Amico Guido Papini / Romanza drammatica / per Contrabasso / con accompagnamento di / Pianoforte / composta da / Giovanni Bottesini / op. 20*; dátum: 1. Gennajo 1885.;

– JGB 9.58/b, autográf: datálás nélküli zongorakíséretes partitúra é-mollban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47539; címlap: *Elegia N° 2 / per Contrabasso / Gio. Bottesini*;

– JGB 9.58/c, autográf: datálás nélküli zongorakíséretes partitúra f-mollban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47531; címlap: *Elegia N° 2*.;

– JGB 9.58/d, autográf: datálás nélküli zenekari partitúra é-mollban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 25719; címlap: *Elegia N° 2*.

A 80-as években ismerkedhetett meg Bottesini Guido Papini hegedűművésszel, akinek ezt a művét ajánlotta. A két olasz virtuóz koncertezett is együtt, például 1887. május 19-én Londonban a *Gran duo concertantet* (JGB 9.17) játszották. A *Romanza drammatica* második ütemében berobbanó szűk szeptim akkord valóban „drámai” hangulatot teremt, ezt a később belépő szóló lírai éneke lesz hivatott föloldani. Az operaszerző elképzelései jól érezhetők ebben a bőgődarabban is.

²³⁸ Ez a nyomtatott kotta a szerző hagyatékában volt halálakor, saját kezű bejegyzései, javításai találhatók benne.

JGB 9.59**Melodia**

Források – **JGB 9.59/a**, autográf: datálás nélküli zongorakíséretes partitúra é-mollban, I-NA-bcm, könyvtári jelzet: ?; címlap: *Melodie pour / la / Contrebasse / avec accomp. / de / Piano / COMPOSÉE / par / Bottesini Giovanni*;

– **JGB 9.59/b**, autográf: datálás nélküli zongorakíséretes partitúra é-mollban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47538; címlap: *Romanza Patetica / G. Bottesini.*;

– **JGB 9.59/c**, autográf: datálás nélküli zongorakíséretes partitúra é-mollban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 25687; címlap: *Romanza Patetica*;

– **JGB 9.59/d**, autográf: datálás nélküli zongorakíséretes partitúra f-mollban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47531; címlap: *Elegia N°3*;

– **JGB 9.59/e**, autográf: zongorakíséretes partitúra é-mollban, I-PA-bcm, könyvtári jelzet: Sco I J 43; címlap: *Melodia / per / Contrabasso / con / accompagnamento di Pianoforte / per / Giovanni Bottesini / Dr Scontrino proprietario / Firenze 18 Marzo 187?*;

– **JGB 9.59/f**, nyomtatásban²³⁹: zongorás partitúra é-mollban: *MELODIE / POUR / LA CONTREBASSE / Avec Accompagnement de PIANO / Composée / PAR / G. BOTTESINI*; Paris, S. Richault. 15180. R.

A **Melodia** Bottesini lírájának talán legszebb alkotása. A fennmaradt 5 kézirat között több eltérés is felfedezhető: három partitúrából (**JGB 9.59/b**, **JGB 9.59/c** és **JGB 9.59/d**) a dúr-rész első 12 üteme hiányzik. A mű még a szerző életében nyomtatásban is megjelent, ezt tekintem az általa véglegesnek szánt verziónak.

5. átiratok

(más szerzők műveinek B. által készített átirata nagybőgőre zongorakísérettel)

JGB 9.71**Aria Bach**

Források – **JGB 9.71/a**, autográf: datálás nélküli zongorakíséretes partitúra é-mollban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47531; címlap: *Aria Bach / Trascrizione / G. Bottesini*;

– **JGB 9.71/b**, autográf: datálás nélküli zongorakíséretes partitúra f-mollban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47531; címlap: *Meditazione – Bach.*;

– **JGB 9.71/c**, autográf: datálás nélküli vonószonékari partitúra é-mollban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 25760; címlap: *Air Bach*;

– **JGB 9.71/d**, autográf: datálás nélküli vonós szólamok é-mollban, I-PR-bcm, könyvtári jelzetek: 25761-64, 25765-68, 25769-71, 25772-73, 25774; címlap: *Aria Bach* – az első hegedű, a második hegedű és a brácsa szólamokon, *Air Bach* – a cselló és a bőgő szólamokon.

Ez a mű J. S. Bach híres Air tételének átirata a D-dúr zenekari szvitből (BWV 1068). Eddigi ismereteink szerint először 1860-ban játszotta el a szerző a Scalában.

JGB 9.72**Elegie par Ernst**

Források – autográf: datálás nélküli zongorakíséretes partitúra é-mollban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47532; címlap: *Elegie par Ernst*.

²³⁹ Idem.

Heinrich Wilhelm Ernst is a XIX. szd. kiemelkedő virtuózai közé tartozott. Legendás hegedűjátékáról számtalan beszámoló tanúskodik, állítólag attól sem riadt vissza, hogy Paganinivel egy időben ugyanabban a városban koncertezték. Bottesini és Ernst is nyilván többször találkozott egymással pályafutása során Európa főbb zenei központjaiban, s az osztrák szerző olyan hatással lehetett a maestróra, hogy a nagybőgőművész saját hangszerére átdolgozta a hegedűművész egyik legismertebb művét. Az *Elegie par Ernst* az eredeti mű csaknem változatlan átirata.

JGB 9.73

Serenata de Il Barbiere di Siviglia

Források – autográf: nem ismert;

– nyomtatásban: zongorás partitúra d-mollban - *A Metodo per Contrabbasso*, (Milano, Ricordi, dátum nélkül, nr. ed.: 108993) végén található *Sei studi melodici* közül ez a harmadik.

Ez a kis mű Rossini *A sevillei borbély* című operájából a híres szerenád átdolgozása bőgőre zongorakísérettel.

JGB 9.74

Aria de Il Trovatore

Források – autográf: nem ismert;

– nyomtatásban: zongorás partitúra G-dúrban - *A Metodo per Contrabbasso*, (Milano, Ricordi, dátum nélkül, nr. ed.: 108993) végén található *Sei studi melodici* közül ez a negyedik.

Ez a kis mű Verdi *A trubadúr* című operájából az „*Il balen del suo sorriso...*” kezdetű ária átdolgozása bőgőre zongorakísérettel.

JGB 9.75

Romanza nell'Elisir d'amore

Források – autográf: nem ismert;

– nyomtatásban: zongorás partitúra d-mollban - *A Metodo per Contrabbasso*, (Milano, Ricordi, dátum nélkül, nr. ed.: 108993) végén található *Sei studi melodici* közül ez az ötödik.

Ez a kis mű Donizetti *Szerelmi bájtital* című operájából az „*Una furtiva lagrima...*” kezdetű ária átdolgozása bőgőre zongorakísérettel.

A fenti három átirat (JGB 9.73, JGB 9.74, JGB 9.75) Bottesini nagybőgőiskolájában található. A mester – noha tanítással nem foglalkozott – a 60-as évek második felében Ricordi javaslatára írt egy iskolát: *Metodo per Contrabbasso*. Ez még életében több helyen, több nyelven is megjelent. A szólójátékot taglaló rész végén 6 kisebb zongorakíséretes darabot közöl: *Sei studi melodici*. Ezek:

1. *Elegia* (ez a JGB 9.56-os *Elegia*);
2. *Finale de La Sonnambula* (Ez a JGB 9.35-ös *Fantasia Sonnambula* témája)
3. *Serenata de Il Barbiere di Siviglia*
4. *Aria de Il Trovatore*
5. *Romanza nell'Elisir d'amore*
6. *Carnevale di Venezia* (ez a JGB 9.37-es *Introduzione e Variazioni sul Carnevale di Venezia* első variációja)

Az 1., 2. és a 6. mű már szerepel jegyzékemben. Bár a 3., 4. és 5. műből külön autográf nem maradt fenn, mégis – miután önálló alkotásként is bekerültek a koncertéletbe – úgy döntöttem, hogy külön számmal jelzem őket.

6. duók (két bőgőre)

JGB 9.81

Gran duetto N° I

per due contrabbassi

Források – autográf: datálás nélküli I. bőgő szólam G-dúrban, I-MI-bcm, könyvtári jelzet: A-30 / 29-2; címlap: *Tre gran Duetti / per due Contro-Bassi / Composti da / Giovanni Bottesini / Alunno dell'I. R. Conservatorio di Musica / e dal medesimo dedicati al suo Proffessore* [sic] / *Luigi Rossi // Contro-Basso I°*;

– autográf: datálás nélküli II. bőgő szólam G-dúrban, I-MI-bcm, könyvtári jelzet: A-30 / 29-2; címlap: *Tre gran Duetti / per due Contro-Bassi / Composti da / Giovanni Bottesini / Alunno dell'I. R. Conservatorio di Musica / e dal Medesimo dedicati al suo Proffessore* [sic] / *Luigi Rossi // Contro-Basso II°*.

JGB 9.82

Gran duetto N° II

per due contrabbassi

Források – autográf: datálás nélküli I. bőgő szólam G-dúrban, I-MI-bcm, könyvtári jelzet: A-30 / 29-2; címlap: *Tre gran Duetti / per due Contro-Bassi / Composti da / Giovanni Bottesini / Alunno dell'I. R. Conservatorio di Musica / e dal medesimo dedicati al suo Proffessore* [sic] / *Luigi Rossi // Contro-Basso I°*;

– autográf: datálás nélküli II. bőgő szólam G-dúrban, I-MI-bcm, könyvtári jelzet: A-30 / 29-2; címlap: *Tre gran Duetti / per due Contro-Bassi / Composti da / Giovanni Bottesini / Alunno dell'I. R. Conservatorio di Musica / e dal Medesimo dedicati al suo Proffessore* [sic] / *Luigi Rossi // Contro-Basso II°*.

JGB 9.83

Gran duetto N° III

per due contrabbassi

Források – autográf: datálás nélküli I. bőgő szólam G-dúrban, I-MI-bcm, könyvtári jelzet: A-30 / 29-2; címlap: *Tre gran Duetti / per due Contro-Bassi / Composti da / Giovanni Bottesini / Alunno dell'I. R. Conservatorio di Musica / e dal medesimo dedicati al suo Proffessore* [sic] / *Luigi Rossi // Contro-Basso I°*;

– autográf: datálás nélküli II. bőgő szólam G-dúrban, I-MI-bcm, könyvtári jelzet: A-30 / 29-2; címlap: *Tre gran Duetti / per due Contro-Bassi / Composti da / Giovanni Bottesini / Alunno dell'I. R. Conservatorio di Musica / e dal Medesimo dedicati al suo Proffessore* [sic] / *Luigi Rossi // Contro-Basso II°*.

A fenti három duót (JGB 9.81, JGB 9.82, JGB 9.83) tanulóévei alatt írta a fiatal szerző, a legkorábbi szárnypróbálgatásairól lehet szó. A XIX. szd elején – tananyag híján – a nagybőgőtanárok maguk készítettek darabokat, gyakorlatokat a növendékek számára. Bottesini mestere, Luigi Rossi két albumba jegyezte le azokat a duókat, melyeket Polledro, J. S. Bach, Spohr, Libon és Mayseder műveiből írt át két bőgőre. Ennek a két albumnak (az egyik az I. bőgő szólamát, a másik pedig a II. bőgőét tartalmazza) a végén szerepel Bottesini három duója.

Irodalom

Giovanni Bottesini

szerk.: Vetro, Gaspare Nello

Centro Studi e Ricerche dell'Amministrazione dell'Università degli Studi di Parma, 1989

Giovanni Bottesini, Virtuoso del contrabbasso e compositore

szerk.: Inzaghi, Luigi

Nuove Edizioni, Milano, 1989

Avv. Carniti, Antonio: In memoria di Giovanni Bottesini

Crema, 1921

Giovanni Bottesini e la civiltà musicale cremasca

szerk.: Arpini, Flavio és Mariani, Elena

Centro Culturale S. Agostino, Crema, 1989

Giovanni Bottesini: Tradizione e innovazione nell'ottocento musicale italiano

szerk.: Arpini, Flavio és Mariani, Elena

Centro Culturale S. Agostino, Crema, 1992

Warnecke, Friedrich: Der Kontrabass

A szerző kiadása, Hamburg, 1909

Planyavsky, Alfred: Geschichte des Kontrabasses

Tutzing, 1970

Carlin, Salvatore: Il Contrabbasso

Edizioni Berben, Ancona, 1974

Romano, Daniele: Il Contrabbasso

Graf Edizioni, Palermo

Crotti, Riccardo: Il contrabbasso

Edizioni Dalla Costa, Mozzo, Bergamo, 2005

Bordás Tibor: Nagybőgők és nagybőgősök

Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1995

Függelék

GONDOLATOK A KÉSZÜLŐ TELJES MŰJEGYZÉK ELÉ

A műjegyzék kialakulása

Ahogy magába a kutatásba is nem egy egyszeri elhatározás után, hanem szinte észrevétlenül, különböző körülmények hatására kerültem bele, úgy a művek rendszerezésének gondolata is egy külső igény hatására fogalmazódott meg bennem. Amikor a Hungarotonnál fölmerült a Bottesini összkiadás gondolata, el kellett döntenem, milyen sorrendben és csoportokban veszem föl a műveket, szem előtt tartva a cd-k 60-70 perces időkeretét. Már akkor műfaji jellegű rendszerezésben gondolkoztam, s ez lett aztán az alapja a későbbi műjegyzéknek is.

A rendezési elv

A Bottesini hagyaték tanulmányozása során hamar kiderült, hogy a kéziratok többségén semmilyen dátum nem szerepel, s számos mű esetében még közvetett információval sem rendelkezünk a keletkezési időt illetően. Ezért a kronológikus listázást és számozást eleve el kellett vetnem. A műfaji alapú csoportosítás jól használhatónak tűnt föl Bottesini esetében is, ezért ezt a már több nagy szerző műjegyzékéből ismert módszert alkalmaztam itt is, persze a sajátosságokat figyelembe véve. Úgy döntöttem, hogy mivel a Bottesini-oeuvre egy jelentős részét a nagybőgőre írott művei teszik ki, ezeket nem az illető műfaji csoportokban (pl.: koncertek vagy kamarazene), hanem együttesen egy külön csoportban tüntetem föl.

A számozás

Azt joggal feltételezhetjük, hogy Bottesini műveinek túlnyomó többségéről már van tudomásunk, azt azonban semmiképpen sem zárhatjuk ki, hogy még számunkra ismeretlen művek kézirata előkerülhet. Bottesini ugyanis 18 éves korától kezdve egész életén keresztül folyamatosan utazott, három földrész állandó vendégzereplője volt: bejárta Európát (Angliától Oroszorszáig, a skandináv államoktól Dél-Olaszorszáig), Amerikát (az Egyesült Államoktól Mexikón keresztül Dél-Amerikáig), s – az Aida ősbemutatója karmestereként – Afrikában is sokat tartózkodott. Miután utazásai során gyakran nobilitások, sőt uralkodók udvarában vendégeskedett, előfordult, hogy egy-egy kompozícióval hálálta meg ezek barátságát, vendégszeretét. Sok ilyen jellegű kisebb műről tudunk már, de szinte biztosra vehető, hogy még elő fognak kerülni különböző magángyűjteményekből más hasonló kéziratok.

Ezen kívül több olyan művet is be kellett sorolnom, melyekről csak közvetett információval rendelkezünk (elsősorban a korabeli sajtóból, vagy levelezésből), de semmilyen kotta nem maradt fenn belőlük.

Figyelemmel ezekre a hiányosságokra, bizonytalanságokra, olyan számozási rendszer mellett döntöttem, mely lehetőséget nyújt az ezután előkerülő művek megfelelő osztályba ill. alosztályba történő későbbi besorolására oly módon, hogy az egy osztályba tartozó művek számozása egymáshoz közeli értéket mutasson.

Először fölmértem, hogy műfaji alapon Bottesini esetében hány nagyobb osztályba sorolhatók a művei, utána megnéztem, hogy az egyes osztályokba hány kompozíció tartozik. Hét osztályt találtam, melyekben a művek a következőképpen oszlanak meg:

- operák, színpadi művek (13 db)
- egyházi művek (5 db)
- dalok, áriák (78 db)
- kórusművek (5 db)
- zenekari művek (26 db)
- zongoraművek (6 db)
- kamarazene (22 db)

A fentiekén kívül – ahogy már korábban is említettem – létrehoztam egy külön osztályt, melybe kizárólag a nagybőgőt mint szólóhangszert foglalkoztató darabokat tettem.

- nagybőgőművek (37 db)

A fenti nyolc nagy osztály számokkal való megjelölésére a 10-es számrendszer jó lehetőséget kínál. A római számok használatától (az osztályok tekintetében) a könnyebb elektronikus feldolgozás érdekében tekintettem el. Végül is háromjegyű arab számok használata mellett döntöttem, így az első osztályba a 100-asok, a másodikba a 200-asok és így tovább, kerültek. Ebben az ún. nyitott rendszerben – az egyes osztályokban szereplő művek viszonylag kis száma miatt – biztosra vehető, hogy az esetlegesen előkerülő újabb kéziratok az őket megillető százas csoportba kerülhetnek. Csak a harmadik osztály (dalok, áriák) kivétel ez alól: itt jelenleg 78 darab szerepel. Egyáltalán nem valószínű, de azért teljes biztonsággal kizárni sem lehet, hogy még több mint 22 új dal előkerüljön, ezért a 400-as számozást kihagytam, és a következő osztályt (kórusművek) az 500-as számokkal jeleztem.

Az alosztályokba sorolt kompozíciók számozása esetében is ugyanezen elv szerint jártam el. Ilyen megfontolásból hagytam ki például a nagybőgőművek osztályában a 920-as, a 940-es és a 960-as számozást.

Ezen kívül egy külön csoportot hoztam létre a kérdéses művek számára. Ebbe kerültek azok a kompozíciók, melyekről különböző források számolnak be, de semmilyen kottát nem ismerünk belőlük. Azokat viszont, melyeknek az autográfja nem fellelhető, de létezik nyomtatott vagy kézzel másolt partitúra belőlük, mégsem itt, hanem inkább a megfelelő alcsoportban tüntettem föl, miután általában Bottesini neve alatt kiadott, közkézen forgó kottákról van szó. Ez utóbbiaknak jegyzékszámot is adtam. Az így besorolt művek eredetiségével kapcsolatban esetenként komoly kételyeim vannak, mivel néhány esetben semmilyen utalás, adat sem maradt fenn róluk a szerző életéből. Ezen kételyeimet lábjegyzetben közlöm.

- elveszett, ill. Bottesininek tulajdonított művek

Végül külön csoportban tüntettem föl (természetesen jegyzékszám nélkül) azokat az átiratokat, melyeket más szerzők készítettek Bottesini műveiből.

- Bottesini műveinek átiratai

Bottesininek jelenlegi ismereteink szerint kevesebb, mint 200 opusa van. Azért, hogy a háromjegyű számozás ne sugallja azt (főleg a felsőbb osztályok esetében), hogy a maestro hét-, nyolc- vagy akár kilencszáz művet írt, a 101, 102, 103 helyett a 1.01, 1.02, 1.03 stb. formát választottam.

Végezetül a műjegyzéknek nevet is kellett adni. Az olasz komponista monogramjában (G. B.) és a jegyzék készítőjének monogramjában (J. G.) van egy közös betű, így a két monogram J. G. B. formában egybeolvasztható. Szóköz és pont nélküli formában ezt választottam a számok elé helyezendő jelölésként (**JGB**).

A hiteles műjegyzék szükségessége

De nézzük csak meg, miért is van olyan nagy szükség egy hiteles műjegyzék elkészítésére, elsősorban a nagybőgőre írt kompozíciók tekintetében. A XX. szd. második felétől kezdve nemcsak a koncertező nagybőgőművészek repertoire-ján, de a növendékek műsorán is egyre több Bottesini mű jelent meg. Ezzel együtt megnőtt az igény, hogy hiteles

képet kapjanak a többi (esetleg nyomtatásban még meg sem jelent) műről is, de ilyen jegyzék még a mai napig sem létezik. Voltak olyanok, akik monográfiát írtak Bottesiniről, de ezek csak felsorolás-szerűen közlik a műveket, rendkívül sok hibával, hiányossággal, pontatlansággal. Bottesini – ami a nagybőgőre írt kompozícióit illeti – majdnem minden művéből több változatot is lejegyzett (zongora-, vonós- vagy nagyzenekari kísérettel), s gyakran egyazon mű különböző változatai között hangnemi eltérés is található. A mester ugyanis három húros nagybőgőjét pályája során kétféleképpen hangolta: leggyakrabban *Á*-ra (*Á, É, H*) – ez megegyezik a ma is használatos ún. szólóhangolással (*Á, É, H, Fisz*) –, de néha még egy fél hanggal följebb: *B*-re (*B, F, C*). Feltételezhetően az időjárásfüggő bélhúrok változó feszessége és az *Á* hang magasságának földrajzi területenkénti jelentős különbözősége készítette arra, hogy hol ezt, hol azt a hangolást használja. Így aztán sok művéből két hangnemben is létezik szerzői kézirat. A mai szinte kaotikus helyzet abból adódik, hogy a korábbi monográfiák szerkesztői minden egyes kéziratot külön műként tüntetnek föl. Feltehetőleg nem volt módjuk egyenként áttanulmányozni a manuscripteket, hanem csak bekérték a világ különböző könyvtáraiból a katalógusban szereplő Bottesini művek címét, és mind felsorolták azokat.

Az idős mester

Az új műjegyzék szerkezete

Az új műjegyzék szerkezete tehát az alosztályokat és a számozást is föltüntetve a következőképpen fog kinézni:

- operák, színpadi művek (13 db) (JGB 1.01 - 1.13)
- egyházi művek (5 db) (JGB 2.01 - 2.05)
- dalok, áriák ($4+74=78$ db)
 - 1. zenekari kísérettel (JGB 3.01 - 3.04)
 - 2. zongorakísérettel (JGB 3.11 - 3.84)
- kórusművek (5 db) (JGB 5.01 - 5.05)
- zenekari művek ($22+1+1+2=26$ db)
 - 1. szimfonikus zenekar (JGB 6.01 - 6.22)
 - 2. vonós zenekar (JGB 6.41)
 - 3. fúvós zenekar (JGB 6.51)
 - 4. versenyművek (kivéve a nagybőgőversenyeket) (JGB 6.61 - 6.62)
- zongoraművek (6 db) (JGB 7.01 - 7.06)
- kamarazene ($9+2+7+4=22$ db)
 - 1. vonós hangszer zongorával (JGB 8.01 - 8.09)
 - 2. énekhang, mélyvonós hangszer és zongora (JGB 8.21 - 8.22)
 - 3. vonósnégyesek (JGB 8.31 - 8.37)
 - 4. vonósötösök (JGB 8.51 - 8.54)
- nagybőgőművek ($4+7+9+9+5+3=37$ db)
 - 1. versenyművek (JGB 9.01 - 9.04)
 - 2. kettősversenyek (JGB 9.11 - 9.17)
 - 3. operafantáziák, variációk (JGB 9.31 - 9.39)
 - 4. előadási darabok (JGB 9.51 - 9.59)
 - 5. átiratok (más szerzők műveinek Bottesini által készített átirata nagybőgőre zongora- vagy vonóskísérettel) (JGB 9.71 - 9.75)
 - 6. duettek (két bőgőre) (JGB 9.81 - 9.83)
- elveszett, ill. Bottesininek tulajdonított művek
- Bottesini műveinek átiratai

OPERÁK, SZÍNPADI MŰVEK

JGB 1.01

Colón en Cuba (Cristoforo Colombo)

JGB 1.02

L'assedio di Firenze

JGB 1.03

Il diavolo della notte

JGB 1.04

Marion Delorme

JGB 1.05

Un amour en Bavière

JGB 1.06

Vinciguerra (il bandito)

JGB 1.07

Alì Babà

JGB 1.08

Ero e Leandro

JGB 1.09

La regina di Nepal

JGB 1.10

Çedar

JGB 1.11

Azaële o la figlia dell'angelo

JGB 1.12

Babele

JGB 1.13

Nerina

EGYHÁZI MŰVEK

JGB 2.01

The Garden of Olivet (Getsemani, vagy L'Orto degli Ulivi)

JGB 2.02

Messa da requiem

JGB 2.03

Najadi e Angeli

JGB 2.04

Salve Maria

JGB 2.05

Tantum Ergo

DALOK, ÁRIÁK

1. énekhang zenekari kísérettel

JGB 3.01/a

Il contrabbandiere (Két autográf létezik belőle: az egyik zenekari kísérettel **JGB 3.01 a**, a másik zongorakísérettel **JGB 3.01 b**)

JGB 3.02/a

Cos'è Dio? (Két autográf létezik belőle: az egyik zenekari kísérettel **JGB 3.02 a**, a másik zongorakísérettel **JGB 3.02 b**)

JGB 3.03/a

Cos'è Satana? (Két autográf létezik belőle: az egyik zenekari kísérettel **JGB 3.03 a**, a másik zongorakísérettel **JGB 3.03 b**)

JGB 3.04

Madre, adorata immagine

2. énekhang zongorakísérettel

GYŰJTEMÉNYEK

a) Tre ariette (három dalt tartalmaz)

JGB 3.11

Il marinaio

JGB 3.12

La canzone festiva del pastore

JGB 3.13

La pesca

b) Album vocale (hat dalt tartalmaz)

JGB 3.14

n°1. **L'amour**

JGB 3.15

n°2. **Una preghiera**

JGB 3.16

n°3. **Il bacio d'un angiolo**

JGB 3.17

n°4. **Le vallon**

JGB 3.18

n°5. **Il bacio più dolce**

JGB 3.19

n°6. **È il pianto del mio cor!**

c) Notti d'Oriente (hét dalt tartalmaz)

JGB 3.20

n°1. **Ad Ischia**

JGB 3.21

n°2. **Sognai**

JGB 3.22

n°3. **Tutto per me tu sei**

JGB 3.23

n°4. **La fidanzata del demonio**

JGB 3.24

n°5. **Torna o mio bello**

JGB 3.25

n°6. **Il pianto** (Edizione Lucca)

JGB 3.26

n°6. **Il passato** (Edizione Canti)

JGB 3.27

n°7. **Lucifero**

d) Ricordanze di Napoli (két külön album, mely 6-6 dalt tartalmaz)

JGB 3.28

n° I/1. **La ninna nanna**

JGB 3.29

n° I/2. **Per lei**

JGB 3.30

n° I/3. **La venditrice di fiori**

JGB 3.31

n° I/4. **La villanella**

JGB 3.32

n° I/5. **L'abbandonata**

JGB 3.33

n° I/6. **La spagnoletta**

JGB 3.34

n° II/1. **L'addio di un Viggianese**

JGB 3.35

n° II/2. **La rimembranza**

JGB 3.36

n° II/3. **La piccola mendica**

JGB 3.37

n° II/4. **Io vo' cercando**

JGB 3.38

n° II/5. **Magari!**

JGB 3.39

n° II/6. **Serenata**

ÖNÁLLÓ DALOK

JGB 3.40

A lei

JGB 3.41

L'alba che sorge

JGB 3.42

Un bacio

JGB 3.43

Un bacio solo

JGB 3.44

La campana del mio villaggio (La cloche du village)

JGB 3.45

Il camposanto (Quando cadran le foglie)

JGB 3.46

Canta Roberto

JGB 3.47

Le chegrin de Jeanne (Il lamento della Ghisa)

JGB 3.48

Ci divide l'oceano

JGB 3.44

La cloche du village (La campana del mio villaggio)

JGB 3.01 b

Il contrabbandiere (Su pei gioghi) (Két autográf létezik belőle: az egyik zenekari kísérettel

JGB 3.01 a, a másik zongorakísérettel *JGB 3.01 b*)

JGB 3.02 b

Cos'è Dio? (Két autográf létezik belőle: az egyik zenekari kísérettel *JGB 3.02 a*, a másik

zongorakísérettel *JGB 3.02 b*)

JGB 3.03 b

Cos'è Satana? (Két autográf létezik belőle: az egyik zenekari kísérettel *JGB 3.03 a*, a másik

zongorakísérettel *JGB 3.03 b*)

JGB 3.49

Le desespoir

JGB 3.50

Di Nizza la vecchia bandiera

JGB 3.51

Dove è più questa Napoli

JGB 3.52

Dove fuggiste mai

JGB 3.53

Il fantasma

JGB 3.54

Una foglia

JGB 3.55

Guardami ancor

JGB 3.56

Io vi raggiungo alfin

JGB 3.57

Je ne suis q'une pauvre enfant

JGB 3.58

Je t'aime

JGB 3.59

Love's armour (Thy knight am I)

JGB 3.60

Madre adorata immagine

JGB 3.61

Mamma!

JGB 3.62

Martire Cristiana (La marthyre chrétienne)

JGB 3.63

Melodia (Giovinetto innamorato)

JGB 3.64

Mezzanotte

JGB 3.65

Ne quittons pas notre forêt

JGB 3.66

La nostra canzone

JGB 3.67

Only the stars?

JGB 3.68

O vergin mia tenero fior

JGB 3.69

La plus fidèle

JGB 3.70

Romanza (per tenore)

JGB 3.71

Romanza (per soprano)

JGB 3.72

Sempre nell'estasi

JGB 3.73

Si j'etais roi

JGB 3.01 b

The smuggler (Il contrabbandiere)

JGB 3.74

Solo

JGB 3.75

Something tells me so

JGB 3.76

Splendon invan per me

JGB 3.59

Thy knight am I (Love's armour)

JGB 3.77

Vien la sera

JGB 3.78

L'accattone

JGB 3.79

Desideri

JGB 3.80

Il dolore

JGB 3.81

O notte

JGB 3.82

Il primo affetto

JGB 3.83

Seduzione; Tout n'est pas rose

JGB 3.84

La zingarella

KÓRUSMŰVEK

JGB 5.01

Farewell, ye verdant Hills

JGB 5.02

Hymne national

JGB 5.03

Honneur à toi Venise

JGB 5.04

Inaugurazione del monumento a Cavour

JGB 5.05

Til Kongen og Folket

ZENEKARI MŰVEK

1. szimfonikus zenekar

JGB 6.01

L'alba sul Bosforo

JGB 6.02

L'arrivo

JGB 6.03

Capriccio per orchestra

JGB 6.04

Contra-Bass Polka

JGB 6.05

Fantasia funebre (vagy Sinfonia) alla memoria del colonnello Nullo

JGB 6.06

Graziella

JGB 6.07

Malinconia campestre

JGB 6.08

Marcia funebre

JGB 6.09

Marcia Orientale

JGB 6.10

Margherita

JGB 6.11

Notti Arabe: Nilo

JGB 6.12

Notti Arabe: Nel deserto

JGB 6.13

Ouverture

JGB 6.14

Promenade des ombres (Ombre notturne vagy Ombre vaganti)

JGB 6.15

Rêverie per orchestra in si minore

JGB 6.16

Serenata al castello medievale

JGB 6.17

Sinfonia del M° Giovanni Bottesini

JGB 6.18

Sinfonia (dedicata ad un notabile napoletano)

JGB 6.19

Sinfonia per orchestra in si minore

JGB 6.20

Sinfonia caratteristica

JGB 6.21

Sinfonia sbagliata

JGB 6.22

Sinfonia in Re

2. vonós zenekar

JGB 6.41

Andante sostenuto (ajánlás: „*all’amico Giulio Ricordi*”)

3. fúvós zenekar

JGB 6.51

Marcia Umberto

4. versenyművek (kivéve a nagybőgőversenyeket)

JGB 6.61

Divertimento per corno da caccia e orchestra

JGB 6.62

Duetto per clarinetto e cornetta con accompagnamento d'orch in si bemolle)

ZONGORAMŰVEK

JGB 7.01

Fugue in A minor (befejezetlen)

JGB 7.02

Preludio

3 polke per pianoforte (Torino, Giudici e Strada)

JGB 7.03

Arlecchino

JGB 7.04

Brighella

JGB 7.05

La Tremblante

JGB 7.06

Polka Bottesini: Il ritorno della Francia

KAMARAZENE

1. vonós hangszer zongorával (kivéve a nagybőgőműveket)

JGB 8.01

Allegro Moderato Appassionato per violino e pianoforte

JGB 8.02

Moderato Appassionatamente per violoncello e pianoforte

JGB 8.03

Morceaux per violino e pianoforte

JGB 8.04

Rêverie pour violoncelle et piano (ajánlás: „*A mon ami Oudshoorn*”)

JGB 8.05

Capriccio per violoncello e pianoforte

Tre melodie per violoncello con accompagnamento di pianoforte

JGB 8.06

Delirio, Pensiero elegiaco, (ajánlás: „*All'amico Paolo Rotondo*”)

JGB 8.07

Melodia (ajánlás: „*Al mio Amico Federico Raffaele*”)

JGB 8.08

Reminescenza dell'opera Marion Delorme (ajánlás: „*Dedicata al Duca di Forlì*”)

JGB 8.09

Rêverie per violoncello e pianoforte (ajánlás: „*All'egregio marchese Colangelo, ricordo di Giovanni Bottesini*”)

2. énekhang, mélyvonós hangszer és zongora

JGB 8.21

Une bouche aimée

JGB 8.22

Chopin Terzetto (Tutto che il mondo serra in me)

3. vonósnégyesek

JGB 8.31

Quartetto in si minore (dedikálás: „*composto e dedicato al Signor Gaetano Vela, da Giovanni Bottesini, professori di contrabbasso, allievo dell'I. R. Conservatorio di Musica in Milano*”)

JGB 8.32

Quartetto in si bem. maggiore n. 2

JGB 8.33

Quartetto in re maggiore

JGB 8.34

Quartetto in fa# minore n. 3

JGB 8.35

Quartetto in mi bemolle (dedikálás: „*Al mio amico Paulo Rotondo*”)

JGB 8.36

Quartetto in mi minore n. 6

JGB 8.37

Piccola Preghiera

4. vonósötösök

JGB 8.51

Gran quintetto in do minore [N° 1.] (2 vlni, vla, vc, cb, dedikálás: „*Un mio ricordo al Cavaliere S. Mercadante*”)

JGB 8.52

Quintetto No. 2 in mi minore (2 vlni, vla, 2 vcelli)

JGB 8.53

Quintetto No. 3 in la maggiore (2 vlni, 2 vle, vc)

JGB 8.54

Quintetto [No. 4] in fa per archi (2 vlni, 2 vle, vc)

NAGYBÖGÖMŰVEK1. versenyművek**JGB 9.01****Concerto di Bravura**

Források – autográf: datálás nélküli zongorakíséretes partitúra Á-dúrban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47532; címlap: *Concerto di Bravura / N° 1*.

JGB 9.02**Concerto in si minore**

Források – **JGB 9.02/a**, autográf: datálás nélküli zenekari partitúra h-mollban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47601; címlap: *Concertino per Contrabasso / I° Tempo*. (A partitúra csak a mű első tételét tartalmazza.);

– **JGB 9.02/b**, autográf: datálás nélküli zongorakíséretes partitúra h-mollban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47537; címlap: *I° Tempo / Concerto Si Minore / G. Bottesini*. II. tétel címlapja: *Andante / Seguito del Concerto in Si minore / G. Bottesini*, III. tétel címlapja: *G. Bottesini / Finale / 2° Concerto*;

– **JGB 9.02/c**, autográf: datálás nélküli zongorakíséretes partitúra c-mollban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 25759; címlap: *I° Tempo / 2° Concerto Contrabasso*; II. tétel címlapja: *Andante 2° Concerto / in La b magg.*; III. tétel címlapja: *Finale / 2° Concerto / in Do Minore / G. Bottesini*;

– **JGB 9.02/d**, autográf: datálás nélküli vonószzenekari kíséretes partitúra c-mollban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47596; címlap: *Concertino in do min / per Contrabasso / G. Bottesini*.

JGB 9.03**Grande Allegro di Concerto alla Mendelssohn**

Források – **JGB 9.03/a**, autográf: datálás nélküli zongorakíséretes partitúra é-mollban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47532; címlap: *N° 6 / Grande Allegro di Concerto*;

– **JGB 9.03/b**, autográf: datálás nélküli zongorakíséretes partitúra f-mollban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47534; címlap: *Allegro di Concerto*;

– **JGB 9.03/c**, autográf: datálás nélküli vonószzenekari szólamanyag é-mollban I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47657, 47658, 47659, 47659 bis, 47660; címlap: *Allegro di Concerto alla Mendelssohn*.

JGB 9.04**Grande Concerto per Contrabbasso**

Források – **JGB 9.04/a**, autográf: zenekari partitúra fisz-mollban, I-PR-bc, könyvtári jelzet: 47639; külső borító: *Giovanni Bottesini / Grande Concerto per Contrabbasso / Partitura*; címlap: *Concerto per Contrabasso / G. Bottesini*; datálás a partitúra végén: *Lausanne 14 maggio 1878 / Baden-Baden - 18 giugno - cattive acque*;

– **JGB 9.04/b**, autográf: datálás nélküli zenekari partitúra g-mollban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 25692;

– **JGB 9.04/c**, autográf: datálás nélküli zongorás partitúra fisz-mollban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47533; címlap: *Concerto / in Fa# Minore / per Contrabasso con accomp.to di Piano-forte / di / G. Bottesini*;

- **JGB 9.04/d**, autográf: datálás nélküli zongorakíséretes partitúra g-mollban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 25757; címlap: *Concerto / Sol Minore*;
- **JGB 9.04/e**, autográf: teljes zenekari szólamanyag fisz-mollban és fúvós zenekari szólamanyag g-mollban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47631; címlap: *Concerto Contrabbasso*.

2. kettősversenyek

JGB 9.11

Capriccio a Due Contrabassi

Források – **JGB 9.11/a**, autográf: datálás nélküli zongorakíséretes partitúra Á-dúrban, I-MI-bcm, könyvtári jelzet: A-30 / 18-6; címlap: *Capriccio / a / Due Contrabassi / di / G. Bottesini*.

– **JGB 9.11/b**, autográf: a két bőgő szólamát tartalmazó datálás nélküli kotta G-dúrban, I-MI-bcm, könyvtári jelzet: A-30 / 18-6; címlap: *Primo Contrabbasso / Obbligato / Capriccio / a / Due Contrabassi / di G. Bottesini*.

JGB 9.12

Fantasia per Due Contrabassi

Források – **JGB 9.12/a**, autográf: datálás nélküli zongorakíséretes partitúra Á-dúrban, I-MI-bcm, könyvtári jelzet: A-30 / 18-7; címlap: *Bottesini / Fantasia per Due / Contrabassi / Dalle Canzonette di Rossini / Pianoforte*

– **JGB 9.12/b**, autográf: a két bőgő szólamát tartalmazó datálás nélküli kotta G-dúrban, I-MI-bcm, könyvtári jelzet: A-30 / 18-7; címlap: *Fantasia per Due / Contrabassi / Dalle Canzonette di Rossini / di Bottesini*.

JGB 9.13

Concerto a due Contrabassi

Források – autográf: datálás nélküli zongorakíséretes partitúra Á-dúrban, I-MI-bcm, könyvtári jelzet: A-30 / 18-8; címlap: *Concerto a due Contrabassi / con accompagnamento / di / Piano forte / Di / Arpesani e Bottesini*.

JGB 9.14

Passioni amorose

Források – autográf: nem ismert;

– nyomtatásban: zongorakíséretes partitúra: *passione amorosa / for two double basses and piano / edited by Rodney Slatford*, York Edition, 1978, YE 0049, (york complete bottesini / duoble concertos / volume 1);

– nyomtatásban: zongorakíséretes partitúra: *Passione Amorosa / Konzert für 2 Kontrabässe / oder Violine und Kontrabaß / mit Orchester- oder Klavierbegleitung / Bearb.: Rudolf Malarić*, Verlag Doblinger, Wien, München, 1979, KRM 6, D. 15 969;

– kézirat: zenekari partitúra: *Passioni Amoroze / (Divertimento per due Contrabassi e Orchestra) / - Strumentazione e Revisione – L. Veneri (1990)*.

JGB 9.15

Duetto Clarinetto e Contrabbasso

Források – autográf: datálás nélküli zongorakíséretes partitúra B-dúrban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47584; címlap: *Duetto Clarinetto e Contrabbasso*.

JGB 9.16**Duetto per Violoncello e Contrabbasso**

Források – autográf: zenekari partitúra Á-dúrban, US-ST-ul, könyvtári jelzet: MLM 126; címlap: *Duetto per Violoncello e Contrabbasso / Piatti e Bottesini*; datálás: London 12 Nov. 1851; (Ez a mű a *Fantasia Puritani* [JGB 9.33] kibővített, átdolgozott változata).

JGB 9.17**Gran Duo Concertante**

Források – **JGB 9.17/a**, autográf: datálás nélküli zongorakíséretes partitúra Á-dúrban, I-NA-bcm, könyvtári jelzet: MS. B 677; címlap: *Grande Duo Concertant / pour / Violon et Contrebasse / Avec accompagnement d'Orchestre ou de Piano / par / Giovanni Bottesini*;

– **JGB 9.17/b**, autográf: datálás nélküli hegedűszólam Á-dúrban, I-NA-bcm, könyvtári jelzet: MS. B 677; címlap: *Grande Duo Concertant pour Violon et Contrebasse / Avec accompagnement d'Orchestre ou de Piano par G. Bottesini*;

– **JGB 9.17/c**, autográf: datálás nélküli zenekari partitúra Á-dúrban, GB-L-bl, könyvtári jelzet: ADD. 46843; címlap: *Duetto per Violino e Contra Basso / G. Bottesini*;

– **JGB 9.17/d**, autográf: datálás nélküli zenekari szólamanyag Á-dúrban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 61362; a szólamok címlapján általában: *N° 5 / Duetto*, a brácsa-szólam címlapján: *Duetto di Concerto / del Maestro / Giovanni Bottesini*, a fűvós szólamok címlapján: *Duetto / per / Violino e Contrabasso / del Celebre / Bottesini*.

– **JGB 9.17/e**, autográf: datálás nélküli vonószekari szólamanyag Á-dúrban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 61354; a szólamok címlapján: *Duetto*.

– **JGB 9.17/f**, autográf: datálás nélküli vonószekari szólamanyag B-dúrban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 61355; a szólamok címlapján: *Duetto*, külső címlapon: *N° 53 / Gran Duetto in [la]*.

– 1942-ben kézzel másolt zenekari partitúra Á-dúrban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 61349; címlap: *Gran Duo Concertant / pour / Violon et Contrebasse / con accompagnamento d'orchestra / par / Giovanni Bottesini / Nazzari Umberto / 7-7-42*;

– nyomtatásban: zongorakíséretes partitúra Á-dúrban: *Grand Duo Concertant / pour violon et contrebasse / avec accompagnement d'Orchestre ou de Piano / Par Giovanni Bottesini*, Paris, Costallat & C. Editeurs, 15176.R.

3. operafantáziák, variációk**JGB 9.31****Divertimento Straniera**

Források – autográf: nem ismert;

– kézzel írt zenekari partitúra Á-dúrban (fénymásolt): *Divertimento „La Straniera”*, I-MI-bcm, könyvtári jelzet: A-30 / 19-1; datálás az utolsó lapon: R. Malarić, Wien, 11. 9. 1938.

– datálás nélküli kézzel írt zenekari szólamanyag Á-dúrban, I-MI-bcm, könyvtári jelzet: A-30 / 19-1; első hegedű címlapja: *Bottesini / Straniera / Divertimento Per Contrabasso*; a többi szólam címlapja: *Bottesini / Divertimento Per Contrabasso*.

JGB 9.32**Fantasia Beatrice di Tenda**

Források – **JGB 9.32/a**, autográf: datálás nélküli zongorakíséretes partitúra Á-dúrban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47532; címlap: *N° 7 / Fantasia / Beatrice di Tenda* (A partitúrában a kíséret hangszerelésére vonatkozó szerzői utalások is találhatók.)

– **JGB 9.32/b**, autográf: datálás nélküli vonószekari szólamanyag Á-dúrban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47661 - I. hegedű, 47663 - II. hegedű, 47665 - nagybőgő, a brácsa- és a csellószólam hiányzik; a szólamok címlapja: *Souvenir / De La / Beatrice Tenda*.

JGB 9.33

Fantasia Puritani

Források – **JGB 9.33/a**, autográf: datálás nélküli zongorakíséretes partitúra Á-dúrban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 25690; címlap: *Fantasia / Puritani*;

– **JGB 9.33/b**, autográf: datálás nélküli zenekari szólamanyag Á-dúrban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 25690, címlapok: *Fantasia per Contrabasso / sopra motivi dell'Opera / I Puritani*, az első hegedű címlapja: *Fantasia per Contrabasso / sopra motivi dell'Opera / I Puritani / Parti N° 19*, a brácsaszólam címlapja: *Fantasia per Contrabasso / sopra motivi dell'Opera / I Puritani / composto dal Maestro / Giovanni Bottesini*, a fuvolaszólam címlapja: *Fantasia nei Puritani*, az üstdob-szólam címlapja: *Fantasia Puritani*.

JGB 9.34

Fantasia Lucia

Források – **JGB 9.34/a**, autográf: datálás nélküli zongorakíséretes partitúra B-dúrban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47531; címlap: *Fantasia – Lucia –* ;

– **JGB 9.34/b**, autográf: datálás nélküli zongorakíséretes partitúra Á-dúrban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47585; címlap: *Fantasia Lucia* ;

– **JGB 9.34/c**, autográf: datálás nélküli zongorakíséretes partitúra Á-dúrban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47585; címlap: *Fantasia sui motivi dell'Opera / Lucia di Lamermoor [sic] / par / G. Bottesini / Per Conductor Orchestra*;

– **JGB 9.34/d**, autográf: datálás nélküli zenekari szólamanyag Á-dúrban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47585, vonós szólamok címlapja: *Bottessini [sic]* vagy *Botessini [sic] / N° 9 / Fantasia Lucia*, cselló-bőgő szólam címlapja: *Fantasia per Contrabasso / sopra motivi dell'Opera / Lucia di Lamermoor [sic]*, fűvós szólamok címlapja: *Fantasia / sopra motivi dell'Opera / Lucia di Lamermour [sic]*.

JGB 9.35

Fantasia Sonnambula

Források – **JGB 9.35/a**, nyomtatásban: zongorakíséretes partitúra Á-dúrban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 61358, címlap: *Fantasia Sonambula / pour la contrebasse / G. Bottesini*, Paris, S. Richault. 15182. R.

– **JGB 9.35/b**, autográf: datálás nélküli zenekari szólamanyag Á-dúrban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 61357, első hegedű címlapja: *Violino Principale / Fantasia per Contrabasso / sopra motivi dell'Opera / Sonnambula / parti N° 22*, első hegedű másik példányának címlapja: *M° Bottesini – Fantasia Sonnambula / Violino I° d'accompagnamento – para contrabajo*, második hegedű és brácsa egy példányának címlapja: *(Bottesini) / Sonnambula / Violino 2do*, klarinétok, fagottok, első kürt, trombiták, posaunok és üstdob címlapja: *Concerto per Contrabasso / sopra motivi dell'Opera / Sonnambula*, a többi fűvésé megegyezik az első hegedűével.

JGB 9.36

Fantasia Cerrito

Források – autográf: datálás nélküli zongorakíséretes partitúra Á-dúrban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47532; címlap: *N° 12 / Fantasia Cerrito*;

JGB 9.37**Carnevale di Venezia**

Források – **JGB 9.37/a**, autográf: datálás nélküli zongorakíséretes partitúra Á-dúrban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 25686; címlap: *Carneval [sic] de Venise*;

– **JGB 9.37/b**, autográf: zenekari szólamanyag²⁴⁰ Á-dúrban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 61361; I. hegedű címlapja: *Carnaval de Venissa / Violon I^o*, I. hegedű másik címlapja: *N° 3 / Violino I^{mo} di rinforzo / Carneval di Venezia*, I. hegedű harmadik címlapja: *Carneval / Violino I^o*, basszus címlapja: *Le Carnaval / Basso*, fűvósok címlapjai: *Carneval [sic] de Venise*, vagy *Carnaval de Venise*;

– **JGB 9.37/c**, nyomtatásban: zongorás partitúra B-dúrban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 61360; címlap: *Introduction et variations / sur le Carnaval de Venise / pour la contrebasse / avec accompagnement de Piano ou Orchestre / Par G. Bottesini*, Paris, S. Richault. 15477. R.

JGB 9.38**Nel cor più non mi sento**

Források – **JGB 9.38/a**, autográf: zongorakíséretes partitúra É-dúrban, datálás: 11 Nov 1885, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 25685; címlap: *à Son Amie Antoine Gautier / Nel cor più non mi sento / Thème de Paisiello / Var. pour la Contrebasse / (avec) accompagnement / par Giovanni Bottesini / N° 23*;

– **JGB 9.38/b**, autográf: datálás nélküli zongorakíséretes partitúra É-dúrban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 25687; címlap: *Nel cor più non mi sento / Tema e Variazioni / G. Bottesini / e / Romanza Patetica*;

– **JGB 9.38/c**, autográf: datálás nélküli zongorakíséretes partitúra F-dúrban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47531; címlap: *Nel cor più non mi sento*;

– **JGB 9.38/d**, autográf: datálás nélküli zenekari partitúra É-dúrban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47540; címlap: = *Nel cor più non mi sento* = *Variazioni per Contrabasso* = *Bottesini* ;

– **JGB 9.38/e**, autográf: nagyzenekari szólamanyag²⁴¹ É-dúrban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47545-47582; címlap: *Bottesini / Variazioni per Contrabasso*;

– kézzel írt zongorakíséretes partitúra É-dúrban, datálás: *Palermo, 8/3/1900*, I-NA-bcm, könyvtári jelzet: MS B 681, címlap: *Tema e Variazioni / sull'Op. / Ninna pazza per Amore / per / Contrabbasso e Pianoforte / G. Bottesini*, ajánlás: *Al Distintissimo Prof. Gaetano Negri offre l'amico e collega F. Pignataro*.

JGB 9.39**Fantasia Norma**

Források – autográf: nem ismert²⁴²;

– Pasquale Forgione által kézzel másolt zongorakíséretes partitúra a XX. szd. első feléből, A-W-M, címlap: *Fantasia / sull'opera Norma di bellini / per Contrabasso e Pianoforte / di Giovanni Bottesini opera posth.*

²⁴⁰ A fűvósoknak csak a bevezetésben van játszanivalójuk.

²⁴¹ A szólamokon hihetetlenül sok, a különböző előadásokra utaló bejegyzés olvasható.

²⁴² Kételyeim vannak a mű eredetiségét illetően.

4. előadási darabok**JGB 9.51****Auld Robin Gray**

Források – autográf: datálás nélküli zongorakíséretes partitúra É-dúrban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47595; címlap: *Auld Robin Gray*.

JGB 9.52**Introduzione e gavotta**²⁴³

Források – **JGB 9.52/a**, autográf: datálás nélküli zongorakíséretes partitúra Á-dúrban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47591; címlap: *Introduzione e Gavotta*;

– **JGB 9.52/b**, autográf: datálás nélküli zongorakíséretes partitúra B -dúrban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47531; címlap: *Introduzione e Gavotta*;

– **JGB 9.52/c**, autográf: datálás nélküli zongorakíséretes partitúra Á -dúrban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47590; címlap: *Gavotta / per Contrabasso / G.Bottesini*;

– **JGB 9.52/d**, autográf: datálás nélküli zongorakíséretes partitúra B -dúrban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47592; címlap: *Gavotta / G.Bottesini*;

– **JGB 9.52/d**, autográf: datálás nélküli vonószekari szólamanyag Á-dúrban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 61353, a szólamok címlapja: *Introduzione e Gavotta / G.Bottesini*.

JGB 9.53**Allegretto Capriccio**

Források – **JGB 9.53/a**, autográf: datálás nélküli zongorakíséretes partitúra fisz-mollban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47589; címlap: *Allegretto*;

– **JGB 9.53/b**, autográf: datálás nélküli zongorakíséretes partitúra g-mollban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47588; címlap: *Allegretto Capriccio*;

– **JGB 9.53/c**, autográf: datálás nélküli vonószekari szólamanyag fisz-mollban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 61356; címlap: *Allegretto Capriccio per violone*.

JGB 9.54**Capriccio di Bravura**

Források – autográf: datálás nélküli zongorakíséretes partitúra fisz-mollban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47532; címlap: *Capriccio di Bravura / N° 14*.

JGB 9.55**Bolero**

Források – **JGB 9.55/a**, autográf: datálás nélküli zongorakíséretes partitúra Á-dúrban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47535; címlap: *Bolero / G. Bottesini*;

– **JGB 9.55/b**, autográf: datálás nélküli zongorakíséretes partitúra B-dúrban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47534; címlap: *Bolero in si_b*;

– **JGB 9.55/c**, autográf: datálás nélküli zenekari partitúra Á-dúrban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47602; címlap: *Bolero per / Contrabasso*;

– **JGB 9.55/d**, autográf: datálás nélküli zenekari szólamanyag Á-dúrban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47603; címlap: *Bolero*.

²⁴³ A Gavotte-ból készített Tito Mattei zongora-átíratot, mely két címen is: Emma Gavotte és Queen Mary Gavotte megjelent.

JGB 9.56**Elegia**

- Források** – **JGB 9.56/a**, autográf: datálás nélküli zongorakíséretes partitúra D-dúrban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47593; címlap: *Elegie*;
- **JGB 9.56/b**, autográf: datálás nélküli vonószzenekari kíséretes partitúra D-dúrban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47530; címlap: *Elegia*;
- **JGB 9.56/c**, autográf: datálás nélküli zongorakíséretes partitúra D-dúrban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47583; címlap: *Elegie*; fedlap: *Elegia N° 1*.
- **JGB 9.56/d**, autográf: datálás nélküli zongorakíséretes partitúra Esz-dúrban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47531; címlap: *Elegia. N° 1.*;
- kézzel írt datálás nélküli zongorakíséretes partitúra D-dúrban a XIX. szd.-ból, I-NA-bcm, könyvtári jelzet: ?; címlap: *Elegia Melodica dall'Esimo Artista Bottesini / N° 7*
- **JGB 9.56/e**, autográf: datálás nélküli vonószzenekari szólamanyag D-dúrban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 61364; szólamok címlapja: *Elegia / per / Contrabasso / dal Maestro / Giovanni Bottesini*;
- **JGB 9.56/f**, autográf: datálás nélküli vonószzenekari szólamanyag Esz-dúrban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 61365; szólamok címlapja: *Elegia / per / Contrabasso / dal Maestro / Giovanni Bottesini*.

JGB 9.57**Tarantella**

- Források** – **JGB 9.57/a**, autográf: datálás nélküli zongorakíséretes partitúra Á-dúrban, I-NA-bcm, könyvtári jelzet: ?; címlap: *Tarantella pour / La / Contrebasse / Avec / accompagnement / de / Piano / GBottesini*;
- **JGB 9.57/b**, autográf: datálás nélküli zongorakíséretes partitúra B-dúrban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47531; címlap: *Tarantella*;
- **JGB 9.57/c**, nyomtatásban²⁴⁴: zongorás partitúra Á-dúrban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 61367; címlap: *Tarantelle / pour / la Contrebasse / avec accompagnement / de Piano / composé / PAR / G. Bottesini, Paris, S. Richault. 15181. R.*
- **JGB 9.57/d**, autográf: datálás nélküli vonószzenekari szólamanyag Á-dúrban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 61364; szólamok címlapja: *Tarantella / Fantasia per Contrabasso / dal Maestro / Giovanni Bottesini / parti N° 20*;
- **JGB 9.57/e**, autográf: datálás nélküli vonószzenekari szólamanyag B-dúrban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 61365; szólamok címlapja: *Tarantella / Fantasia per Contrabasso / dal Maestro / Giovanni Bottesini*.

JGB 9.58**Romanza drammatica**

- Források** – **JGB 9.58/a**, autográf: zongorakíséretes partitúra é-mollban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47536; címlap: *Romanza drammatica / Giovanni Bottesini / op. 20*; fedlap: *Al Suo Amico Guido Papini / Romanza drammatica / per Contrabasso / con accompagnamento di / Pianoforte / composta da / Giovanni Bottesini / op. 20*; dátum: *1. Gennajo 1885.*;
- **JGB 9.58/b**, autográf: datálás nélküli zongorakíséretes partitúra é-mollban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47539; címlap: *Elegia N° 2 / per Contrabasso / Gio. Bottesini*;
- **JGB 9.58/c**, autográf: datálás nélküli zongorakíséretes partitúra f-mollban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47531; címlap: *Elegia N° 2.*;
- **JGB 9.58/d**, autográf: datálás nélküli zenekari partitúra é-mollban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 25719; címlap: *Elegia N° 2*.

²⁴⁴ Ez a nyomtatott kotta a szerző hagyatékában volt halálakor, saját kezű bejegyzései, javításai találhatók benne.

JGB 9.59**Melodia**

Források – **JGB 9.59/a**, autográf: datálás nélküli zongorakíséretes partitúra é-mollban, I-NA-bcm, könyvtári jelzet: ?; címlap: *Melodie pour / la / Contrebasse / avec accomp. / de / Piano / COMPOSÉE / par / Bottesini Giovanni*;

– **JGB 9.59/b**, autográf: datálás nélküli zongorakíséretes partitúra é-mollban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47538; címlap: *Romanza Patetica / G. Bottesini.*;

– **JGB 9.59/c**, autográf: datálás nélküli zongorakíséretes partitúra é-mollban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 25687; címlap: *Romanza Patetica*;

– **JGB 9.59/d**, autográf: datálás nélküli zongorakíséretes partitúra f-mollban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47531; címlap: *Elegia N°3*;

– **JGB 9.59/e**, autográf: zongorakíséretes partitúra é-mollban, I-PA-bcm, könyvtári jelzet: Sco I J 43; címlap: *Melodia / per / Contrabasso / con / accompagnamento di Pianoforte / per / Giovanni Bottesini / Dr Scontrino proprietario / Firenze 18 Marzo 187?*;

– **JGB 9.59/f**, nyomtatásban: zongorás partitúra é-mollban: *MELODIE / POUR / LA CONTREBASSE / Avec Accompagnement de PIANO / Composée / PAR / G. BOTTESINI*;

Paris, S. Richault. 15180. R.

5. átiratok

(más szerzők műveinek Bottesini által készített átirata nagybőgőre zongora- vagy vonós kísérettel)

JGB 9.71**Aria Bach²⁴⁵**

Források – **JGB 9.71/a**, autográf: datálás nélküli zongorakíséretes partitúra é-mollban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47531; címlap: *Aria Bach / Trascrizione / G. Bottesini*;

– **JGB 9.71/b**, autográf: datálás nélküli zongorakíséretes partitúra f-mollban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47531; címlap: *Meditazione – Bach.*;

– **JGB 9.71/c**, autográf: datálás nélküli vonószekari partitúra é-mollban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 25760; címlap: *Air Bach*;

– **JGB 9.71/d**, autográf: datálás nélküli vonós szólamok é-mollban, I-PR-bcm, könyvtári jelzetek: 25761-64, 25765-68, 25769-71, 25772-73, 25774; címlap: *Aria Bach* – az első hegedű, a második hegedű és a brácsa szólamokon, *Air Bach* – a cselló és a bőgő szólamokon.

JGB 9.72**Elegie par Ernst²⁴⁶**

Források – autográf: datálás nélküli zongorakíséretes partitúra é-mollban, I-PR-bcm, könyvtári jelzet: 47532; címlap: *Elegie par Ernst*.

JGB 9.73**Serenata de Il Barbiere di Siviglia²⁴⁷**

Források – autográf: nem ismert;

– nyomtatásban: zongorás partitúra d-mollban - *A Metodo per Contrabbasso*, (Milano, Ricordi, dátum nélkül, nr. ed.: 108993) végén található *Sei studi melodici* közül ez a harmadik.

²⁴⁵ J. S. Bach híres Air tételének átirata a D-dúr zenekari szvitből (BWV 1068).

²⁴⁶ Heinrich Wilhelm Ernst *Elegiájának* csaknem változatlan átirata.

²⁴⁷ Rossini *A sevillai borbély* című operájából a híres szerenád átdolgozása bőgőre zongorakísérettel.

JGB 9.74**Aria de Il Trovatore**²⁴⁸

Források – autográf: nem ismert;

– nyomtatásban: zongorás partitúra G-dúrban - *A Metodo per Contrabbasso*, (Milano, Ricordi, dátum nélkül, nr. ed.: 108993) végén található *Sei studi melodici* közül ez a negyedik.

JGB 9.75**Romanza nell'Elisir d'amore**²⁴⁹

Források – autográf: nem ismert;

– nyomtatásban: zongorás partitúra d-mollban - *A Metodo per Contrabbasso*, (Milano, Ricordi, dátum nélkül, nr. ed.: 108993) végén található *Sei studi melodici* közül ez az ötödik.

6. duók (két bőgőre)**JGB 9.81****Gran duetto N° I per due contrabbassi**

Források – autográf: datálás nélküli I. bőgő szólam G-dúrban, I-MI-bcm, könyvtári jelzet: A-30 / 29-2; címlap: *Tre gran Duetti / per due Contro-Bassi / Composti da / Giovanni Bottesini / Alunno dell'I R. Conservatorio di Musica / e dal medesimo dedicati al suo Proffessore [sic] / Luigi Rossi // Contro-Basso I°*;

– autográf: datálás nélküli II. bőgő szólam G-dúrban, I-MI-bcm, könyvtári jelzet: A-30 / 29-2; címlap: *Tre gran Duetti / per due Contro-Bassi / Composti da / Giovanni Bottesini / Alunno dell'I. R. Conservatorio di Musica / e dal Medesimo dedicati al suo Proffessore [sic] / Luigi Rossi // Contro-Basso II°*.

JGB 9.82**Gran duetto N° II per due contrabbassi**

Források – autográf: datálás nélküli I. bőgő szólam G-dúrban, I-MI-bcm, könyvtári jelzet: A-30 / 29-2; címlap: *Tre gran Duetti / per due Contro-Bassi / Composti da / Giovanni Bottesini / Alunno dell'I R. Conservatorio di Musica / e dal medesimo dedicati al suo Proffessore [sic] / Luigi Rossi // Contro-Basso I°*;

– autográf: datálás nélküli II. bőgő szólam G-dúrban, I-MI-bcm, könyvtári jelzet: A-30 / 29-2; címlap: *Tre gran Duetti / per due Contro-Bassi / Composti da / Giovanni Bottesini / Alunno dell'I. R. Conservatorio di Musica / e dal Medesimo dedicati al suo Proffessore [sic] / Luigi Rossi // Contro-Basso II°*.

JGB 9.83**Gran duetto N° III per due contrabbassi**

Források – autográf: datálás nélküli I. bőgő szólam G-dúrban, I-MI-bcm, könyvtári jelzet: A-30 / 29-2; címlap: *Tre gran Duetti / per due Contro-Bassi / Composti da / Giovanni Bottesini / Alunno dell'I R. Conservatorio di Musica / e dal medesimo dedicati al suo Proffessore [sic] / Luigi Rossi // Contro-Basso I°*;

²⁴⁸ Verdi *A trubadúr* című operájából az „*Il balen del suo sorriso...*” kezdetű ária átdolgozása bőgőre zongorakísérettel.

²⁴⁹ Donizetti *Szerelmi bájtital* című operájából az „*Una furtiva lagrima...*” kezdetű ária átdolgozása bőgőre zongorakísérettel.

– autográf: datálás nélküli II. bőgő szólam G-dúrban, I-MI-bcm, könyvtári jelzet: A-30 / 29-2; címlap: *Tre gran Duetti / per due Contro-Bassi / Composti da / Giovanni Bottesini / Alunno dell'I. R. Conservatorio di Musica / e dal Medesimo dedicati al suo Proffessore [sic] / Luigi Rossi // Contro-Basso II°.*

Bottesini autográfja (JGB 9.83): a második bőgő szólamának címlapja és első oldala

A műjegyzékben használt forráshelyek rövidítése:

A-W-M: Bécs, Malarić magángyűjtemény

GB-L-bl: London, British Library

I-MI-bcm: Milano (Italia), Biblioteca del Conservatorio di Musica

I-NA-bcm: Napoli (Italia), Biblioteca del Conservatorio di Musica

I-PR-bcm: Parma (Italia), Biblioteca del Conservatorio di Musica

I-PA-bcm: Palermo (Italia), Biblioteca del Conservatorio di Musica

US-ST-ulm: Stanford (USA, California), University, Memorial Library of Music

ELVESZETT, ILL. BOTTESININEK TULAJDONÍTOTT MŰVEK

Pot Porri sopra motivos de contradanzas criollas para violin e contrabajo (Korabeli koncertműsorokból tudjuk, hogy 1848 elején többször is játszotta L. Arditival Havannában a Teatro Taconban. Ez az egyetlen információ a műről, sem kézirat, sem nyomtatott kotta nem található belőle.)

BOTTESINI MŰVEINEK ÁTIRATAI

Notti Arabe (Creonti által készített zongorakivonat)

Passione Amorosa (az eredetileg két bőgőre zongorakísérettel írt művet [Passioni Amorse] R. Malaric átírta hegedűre és bőgőre)

Ali Babà Waltz from Bottesini's new opera transcribed by Tito Mattei (nyomtatott kotta, az opera keringőjének zongorakivonata, Hutchings & Romer, London)

Marche Orientale transcribed by Tito Mattei (nyomtatott kotta, egy induló zongorakivonata, feltehetőleg ez is az Ali Babà c. operából, Hutchings & Romer, London)

Lo straniero alle speranze (Childhood's Love), The Popular Tenor Air in Ali Babà, transcribed for the Piano Forte by Jules de Sivrai,) (nyomtatott kotta, az opera híres tenor áriájának átírata zongorára, nyomtatott dedikálás: „to Miss Nellie Wayet” Hutchings & Romer, London)

Bombardon Polka (fűvószenekarra, J. Riviere átírata, nyomtatott kotta, [szólamok], „Musical Progress”, Hawkes & Co., London) – megegyezik a Contra-Bass Polkával

Six Movements from „The Garden of Olivet”, A Devotional Oratorio by G. Bottesini for the organ by Dr. W. J. Westbrook (nyomtatott kotta, az oratórium 6 részletének orgonaátírata, Hutchings & Co., London)

- N° 1. Air: “Rejoice, beloved”
- N° 2. Air: “Have pity upon me, O my friends”
- N° 3. Air: “Deliver me O my God”
- N° 4. Duet: “Fear thou not”
- N° 5. Chorus: “The Angel of the Lord”
- N° 6. March

Chorusses from Bottesini's Devotional Oratorio The Garden of Olivet, (nyomtatott kotta, az oratórium 7 kórusának zongorakíséretes változata, Hutchings & Co., London)

- N° 1. “Though the Lord”
- N° 2. “Our Watch Dear Jesus”
- N° 3. “Like as a Father”
- N° 4. “We are the children of the Light”
- N° 5. “Chorus of angels” (női kar)
- N° 6. “Dear Lord” and „Shall we sleeping lie”
- N° 7. “Lord shall we smite with the sword” (férfi kar)

Vocal numbers in the Devotional Oratorio The Garden of Olivet by G. Bottesini, written and adapted by Joseph Bennett (nyomtatott kotta, az oratórium 4 áriájának és 2 duettjének zongorakíséretes változata, Hutchings & Co., London)

- “Have pity upon me, O my friends”
- “Rejoice, beloved”
- “Deliver me O my God”
- “The Lord is my Light”
- “Fear thou not, for I am with thee”
- “I, the Lord have called thee”

Fantasia on airs from Bottesini’s opera of Ali Babà by Franz Rosenfeld (nyomtatott zongorakotta, az opera néhány áriájára készült fantázia, Hutchings & Romer, London)

Grand Duo Concertant pour violon et violoncelle composé par Giovanni Bottesini e transcrit par Rob. Emile Bockmühl (ez a hegedű-bőgő kettősverseny hegedű-cselló átírata, Richault et C.ie éditeurs, Paris)

Emma Gavotte composed by G. Bottesini transcribed for the Pianoforte by Tito Mattei (nyomtatott kotta, Bottesini „Introduzione e Gavotta” c. zongorakíséretes bőgőművéből a Gavotte-nak a zongoraátírata, teljesen megegyezik az „Queen Marie Gavotte”-tal, Hutchings & Romer, London)

Queen Marie Gavotte composed by G. Bottesini transcribed for the Pianoforte by Tito Mattei (nyomtatott kotta, Bottesini „Introduzione e Gavotta” c. zongorakíséretes bőgőművéből JGB 9.52 a Gavotte-nak a zongoraátírata, teljesen megegyezik az „Emma Gavotte”-tal, a kotta borítóján utalás található egy teljes zenekarra és egy szeptettre készült változatra is, Patey & Willis, London)

Ali Babà, Cantata for treble voices (az opera egyes részeit átdolgozták női karra zongorakísérettel, külön is megjelentek nyomtatásban: Hutchings & Romer, London)

- N° 1. Introduction & Chorus
- N° 2. Trio & Chorus “Aboul, the Rubber”
- N° 3. Song “I think of thee”
- N° 4. Solo & Chorus “Hark, Hark it is the forty thieves
- N° 5. Song “Childhoods Love”
- N° 6. Chorus “Hail to the wealthy merchant”
- N° 7. Duet “Oh, save and protect me”
- N° 8. Chorus “Now the banquet is spread”
- N° 9. Trio & Chorus “My lamp’s gone out”
- N° 10. Finale

Vinciguerra Valse, From signor Bottesini’s Opera By L. Dufils (az opera keringőjének átírata, nyomtatott kotta, „Musical Progress”, Hawkes & Co., London)

Tarantella per violino e pianoforte, Cesare Trombini átírata bőgőről hegedűre (dedikálás: „Al nobile cavaliere Giuseppe de Contin)

Fantasia per violino con accompagnamento di pianoforte sopra l’opera *Il diavolo della notte* del M° Gio. Bottesini composta da Cesare Trombini (Milano, Tito di G. Ricordi)